



Cahier 2024-5

De toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen

*Kenmerken van (strafzaken van) de
doelgroep en motivering door de
rechter*

Cahier 2024-5

De toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen

*Kenmerken van (strafzaken van) de
doelgroep en motivering door de
rechter*

L.J.C. Prop
K. Zeijlmans
A.M. van der Laan

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Inhoud

| | | |
|----------|---|-----------|
| | Samenvatting | 6 |
| 1 | Inleiding | 12 |
| 1.1 | Onderzoeksvragen | 13 |
| 1.2 | Positionering van het onderzoek | 13 |
| 1.3 | Leeswijzer | 14 |
| 2 | Achtergrond en eerder onderzoek | 15 |
| 2.1 | De achtergrond van het adolescentenstrafrecht | 15 |
| 2.1.1 | Kinderrechten | 17 |
| 2.2 | Eerder onderzoek | 18 |
| 3 | Methode | 20 |
| 3.1 | Onderzoeksontwerp | 20 |
| 3.2 | Selectie van strafzaken en vonnissen | 20 |
| 3.2.1 | Beschikbare vonnissen per onderzoeksgroep | 23 |
| 3.3 | Variabelen | 24 |
| 3.4 | Analyseplan | 25 |
| 4 | Resultaten | 27 |
| 4.1 | Kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen met toepassing van het adolescentenstrafrecht | 27 |
| 4.1.1 | 16- en 17-jarigen | 27 |
| 4.1.2 | Strafzaken van 16- en 17-jarigen | 34 |
| 4.1.3 | 18- tot 23-jarigen | 35 |
| 4.1.4 | Strafzaken van 18- tot 23-jarigen | 39 |
| 4.1.5 | Vergelijking van de groepen | 40 |
| 4.2 | De motivering bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht | 41 |
| 4.2.1 | Toepassing van artikel 77b Sr. | 41 |
| 4.2.2 | Reguliere toepassing jeugdstrafrecht | 43 |
| 4.2.3 | Toepassing van artikel 77c Sr. | 44 |
| 4.2.4 | Toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv. | 46 |
| 4.3 | Afwijkend standpunt van professionals | 47 |
| 4.3.1 | Sanctionering van 16- en 17-jarigen | 47 |
| 4.3.2 | Toepassing van artikel 77c Sr. | 52 |
| 5 | Slotbeschouwing | 55 |
| 5.1 | Beantwoording van de onderzoeksvragen | 55 |
| 5.2 | Mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek | 59 |
| 5.2.1 | Flexibele toepassing van het jeugd- en volwassenenstrafrecht onderzocht | 59 |
| 5.2.2 | Selectie van strafzaken | 59 |
| 5.2.3 | Vergelijkingsgroep 77c Sr. | 60 |
| 5.2.4 | Vonnissen als databron | 60 |
| 5.3 | Discussie | 60 |
| | Summary | 65 |
| | Literatuur | 70 |

| | | |
|------------------|---|-----------|
| Bijlage 1 | Samenstelling van de begeleidingscommissie | 72 |
| Bijlage 2 | Kenmerken van de geïnccludeerde strafzaken en de niet geïnccludeerde strafzaken. | 73 |
| Bijlage 3 | Codeboek | 75 |

Samenvatting

Met het adolescentenstrafrecht wordt een flexibele toepassing van het jeugd- en volwassenenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen benadrukt. Onder bepaalde condities is het mogelijk om in zaken waarbij de adolescent op 16- en 17-jarige leeftijd het delict heeft gepleegd het volwassenenstrafrecht toe te passen (artikel 77b Sr.) en bij 18- tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht (artikel 77c Sr.). Tevens is het voor de (kinder)rechter mogelijk om feiten gepleegd in de minder- en meerderjarigheid in één zaak te behandelen (artikel 495, lid 4 Sv.). Voor de invoering van het adolescentenstrafrecht werden feiten gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid opgesplitst in aparte zaken. De toepassing van het volwassenenstrafrecht is bij deze gecombineerde zaken de hoofdregel. De rechter kan van deze hoofdregel afwijken en de jongvolwassen dader volgens het jeugdstrafrecht sanctioneren (artikel 495, lid 5 Sv.). In dit onderzoek wordt onder de toepassing van het adolescentenstrafrecht deze flexibele mogelijkheden tot sanctioneren van 16- tot 23-jarige verdachten van een misdrijf verstaan. Er is beperkt inzicht in de kenmerken van 16- tot 23-jarigen waarbij het adolescentenstrafrecht wordt toegepast, wat de kenmerken van die strafzaken zijn en in hoeverre er sprake is van verschillen met 16- tot 23-jarigen die volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd. Evenmin is er inzicht in de motivering van de rechter om het adolescentenstrafrecht toe te passen en de argumenten van andere in het proces betrokken professionals, dat wil zeggen de officier van justitie, de verdediging en deskundigen van de (jeugd)reclassering, de Raad voor de Kinderbescherming en het NIFP om het adolescentenstrafrecht te bepleiten of te adviseren. Kennis over de doelgroep is van belang voor het opleggen van een passende sanctie of interventie. Inzicht in kenmerken van strafzaken en motivering van de toegepaste sancties draagt bij aan transparantie van het strafproces waar het om de toepassing van het adolescentenstrafrecht gaat en biedt aanknopingspunten voor een gelijkwaardige sanctionering van deze jongeren.

De onderzoeksvragen zijn als volgt:

- 1 Wat zijn de kenmerken (van strafzaken) van 16- tot 23-jarigen bij wie sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en waarin verschillen zij van 16- tot 23-jarigen die volgens het jeugd- en volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd?
- 2 Wat is de motivering van de rechter bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen?
- 3 In hoeverre wijkt de eis van de officier van justitie, het advies van deskundigen en het standpunt van de verdediging af van de beslissing van de rechter voor het toe te passen sanctiestelsel?

Methode

Voor dit onderzoek zijn strafzaken van 16- tot 23-jarigen die in eerste aanleg zijn afgedaan in de periode van 2017 tot 2021 bestudeerd. Daarvoor zijn vier groepen van strafzaken onderzocht: 1) strafzaken van 16- en 17-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van artikel 77b Sr., 2) een vergelijkbare groep van strafzaken van 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd, 3) strafzaken van 18- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van artikel 77c Sr., en 4) strafzaken van 16- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv. Enkele kwantitatieve gegevens zijn afkomstig uit RAC min. Het merendeel van de

informatie is *op basis van vonnissen*. De teksten uit vonnissen zijn via kwalitatieve inhoudsanalyse gecodeerd. Het gaat vooral om informatie afkomstig van de rechter, de officier van justitie, de verdediging en de forensisch deskundigen waaronder de Raad voor de Kinderbescherming, de reclassering en/of het NIFP.

Resultaten

Kenmerken van (strafzaken) van 16- tot 23-jarigen

Uit de resultaten blijkt dat jeugdigen die een delict op 16- of 17-jarige leeftijd hebben gepleegd en daarvoor zijn gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht de langste vrijheidsstraffen krijgen opgelegd. Deze sanctie krijgen ze merendeels voor een ernstig vermogensdelict met geweld of een geweldsdelict. Op het moment van sanctioneren zijn, in ons onderzoek, alle jeugdigen inmiddels meerderjarig. Uit de vonnissen blijkt dat bij deze jongeren vaak sprake is van een (ernstige) criminele voorgeschiedenis en dat een criminele leefstijl in verschillende strafzaken gerelateerd wordt aan de eigen keuze van de jeugdige. Eerder pedagogisch handelen in de jeugdsetting heeft weinig baat gehad en de rechter, alsook andere professionals, zien onvoldoende mogelijkheden om binnen de jeugdsetting een passende sanctie op te leggen.

Bij jeugdigen in de vergelijkingsgroep van 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht, gaat het vanwege de selectie tevens om ernstige vermogensdelicten met geweld en geweldsdelicten. Zij krijgen daarvoor meestal een PIJ-maatregel opgelegd. Het merendeel van de minderjarigen is gesanctioneerd rond hun achttiende levensjaar. In de vonnissen wordt gesproken over problemen met handelingsvaardigheden. Het gedrag van de jongere wordt minder aan de jongere zelf toegerekend en meer aan contextuele factoren toegeschreven en professionals zien nog mogelijkheden voor de minderjarige in het jeugdstrafrecht.

Bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht wordt in de vonnissen vaak gewezen op problemen in handelingsvaardigheden. Professionals zien voor deze adolescenten vaak nog mogelijkheden voor pedagogisch handelen in het jeugdstrafrecht. De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen wordt met name gevonden in kenmerken van ontwikkeling van de jongvolwassen dader (waaronder impulsiviteit, gebrekkige agressieregulatie) alsook de aanwezigheid van een ontwikkelingsstoornis en/of een licht verstandelijke beperking. Ook de (jeugdige) leeftijd en de signalering dat verdachten jonger overkomen dan hun kalenderleeftijd worden genoemd als redenen.

Wat leert deze vergelijking van verschillende groepen over de kenmerken van de (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen? Uit de vonnissen komt het volgende naar voren:

- Bij 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van het plegen van het delict) gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht is volgens de rechtbank vaker sprake van weloverwogen handelen bij het misdrijf en niet succesvolle behandeling in het verleden en er worden minder vaak pedagogische mogelijkheden genoemd in vergelijking met 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd.

- Bij 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht wordt criminele leefstijl vaker gerelateerd aan de eigen keuze hiervoor en is vaker sprake van een criminele carrière met ernstige (gewelds)feiten in vergelijking met 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd.
- Bij vergelijkbare geweldsmisdrijven krijgen 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht langere vrijheidsbenemende straffen opgelegd en een maatregel wordt minder vaak opgelegd in vergelijking met 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd.
- De doorlooptijd van strafzaken van 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) uit de 77b Sr. groep is ruim een half jaar langer in vergelijking met 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd. Dat wijst op complexe zaken, niet alleen wat betreft de problematiek van de verdachten of het feit, maar ook complexe zaken voor opsporing, vervolging, advisering en sanctionering.
- Bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht (77c Sr. groep) worden beperkte handelingsvaardigheden en problemen op verschillende gebieden gesignaleerd, alsook pedagogische mogelijkheden.

Motivering bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht

Bij 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) gesanctioneerd volgens volwassenenstrafrecht (77b Sr) zijn belangrijke aanleidingen daarvoor schokkende en gewelddadige feiten, een berekenende houding van de dader, het volwassen karakter van de gepleegde feiten en behandel(on)mogelijkheden

In de motivering voor het toe te passen sanctiestelsel in de 77b groep kan onderscheid worden gemaakt in drie aanleidingen voor de flexibele sanctionering: 1) schokkende en gewelddadige feiten, 2) een berekenende houding van de dader en het volwassen karakter van de gepleegde feiten en 3) de behandel(on)mogelijkheden. Deze aanleidingen voor de toepassing van artikel 77b Sr. kunnen tezamen in een vonnis worden benoemd. In de vonnissen van de vergelijkingsgroep komen de bovenstaande aanleidingen eveneens deels terug. Een belangrijke reden voor het al dan niet afwijken van het reguliere sanctiestelsel voor jeugdigen is gelegen in de mogelijkheid voor pedagogische beïnvloeding. Bij de 77b Sr. groep zien de rechter, officier van justitie en/of deskundigen geen mogelijkheden meer voor positieve pedagogische beïnvloeding vanuit het jeugdstrafrecht. Bij de *vergelijkingsgroep* van jongeren die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd worden die nog wel gezien.

Bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht (77c Sr. groep) worden kenmerken van achterlopende ontwikkeling gesignaleerd en problemen op diverse leefgebieden

In de 77c groep kan in de motivering onderscheid worden gemaakt tussen vonnissen waarin enkel de aanwezigheid van de juridische grondslagen *persoonlijkheid van de dader* en/of de *omstandigheden waaronder het feit is gepleegd* worden benoemd en vonnissen waarin de rechter uitgebreider ingaat op de toepassing van artikel 77c Sr. De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen lijkt met name te liggen in kenmerken van een achterlopende ontwikkeling van de jongvolwassen dader. Daarnaast zijn problemen op diverse leefgebieden voor rechters

vaak een aanleiding om artikel 77c Sr. toe te passen. Zo worden onder andere het ontbreken van zinvolle dagbesteding, de aanwezigheid van psychische problematiek, het hebben van schulden en de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking genoemd.

Motivering bij toepassing van artikel 495 lid 4 en 5 Sv. vergelijkbaar met motivering bij toepassing van artikel 77b Sr. en 77c Sr.

Met het adolescentenstrafrecht is het mogelijk om feiten die in de minderjarigheid en meerderjarigheid zijn gepleegd gelijktijdig te behandelen in een strafzaak (artikel 495, lid 4 Sv.). De (kinder)rechter kan in deze zaken beslissen om de jongvolwassene te sanctioneren volgens het jeugdstrafrecht (art. 495, lid 5 Sv). De motiveringen daarvoor variëren. In strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het jeugdstrafrecht wordt onder andere benoemd dat een jeugdsanctie beter past bij de ontwikkeling en/of problematiek van de jongvolwassen dader. In de motivering voor de toepassing van het volwassenenstrafrecht wordt in verschillende vonnissen door de rechter ingegaan op waarom niet wordt afgeweken van de hoofdregel. Zo wordt onder andere genoemd dat een verdachte niet gebaat is bij het behandelmodel van een JJI. Op basis van de beschikbare vonnissen ontstaat een beeld van jongvolwassenen die voldoende in staat zijn om de consequenties van hun handelen te overzien en berekenend te werk gaan.

Afwijkende standpunten bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht

Bij 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) gesanctioneerd volgens volwassenenstrafrecht (77b Sr.) is niet altijd sprake van overeenstemming tussen professionals over het toe te passen sanctiestelsel; de officier van justitie en de rechter zitten wel vaak op één lijn

Uit de resultaten blijkt dat in de 77b groep in de meeste zaken (80%) sprake is van overeenstemming tussen de eis van de officier van justitie en het door de rechter toegepaste sanctiestelsel. De officier van justitie benadrukt daarbij vooral de ernst van het feit en de consequenties voor de slachtoffers. In de advisering van de genoemde deskundigen zien we meer variatie. In de vonnissen van de *vergelijkingsgroep* zien we dat in de meeste zaken sprake is van overeenstemming tussen de eis van de officier van justitie en het toegepaste sanctiestelsel. Verder wordt in de vergelijkingsgroep door deskundigen in de advisering niet afgeweken van het toegepaste sanctiestelsel.

Ook bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht is meestal wel, maar niet altijd sprake van overeenstemming tussen de verschillende professionals
In de 77c groep wordt zowel door de officier van justitie als door de deskundigen bij (bijna) drie kwart van de strafzaken het jeugdstrafrecht geëist en geadviseerd. Indien het volwassenenstrafrecht wordt geëist of geadviseerd, zien we dat door de officier voornamelijk ingegaan wordt op de ernst van het gepleegde feit en/of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Door deskundigen wordt veelal ingegaan op de behandel(on)mogelijkheden van verdachten.

Discussie

Met de invoering van het adolescentenstrafrecht kan de rechter in strafzaken van adolescenten zowel het reguliere sanctiestelsel toepassen, als onder specifieke condities bij 16- en 17-jarigen het volwassenenstrafrecht of bij 18- tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht. Daarmee wordt voorzien in een maatwerkaanpak voor adolescenten

daders. Hun kalenderleeftijd is minder doorslaggevend geworden bij de keuze voor het jeugd- of volwassensanctiestelsel. De nadruk is onder meer komen te liggen op de ontwikkeling van de adolescent en de mogelijkheden die er in de sanctiestelsels zijn om hem of haar weer een constructieve rol in de maatschappij te geven. Hoewel de (achterlopende) ontwikkeling van adolescenten en de relevantie van pedagogisch handelen vanuit het jeugdstrafrecht worden benadrukt, is in het adolescentenstrafrecht ook een reeds bestaande uitzondering voor 16- en 17-jarigen gehandhaafd met artikel 77b Sr. In de praktijk wordt beperkt gebruikgemaakt van de toepassing van het adolescentenstrafrecht. In de jaren na invoering van het adolescentenstrafrecht is het volwassenenstrafrecht bij minderjarigen jaarlijks ongeveer tussen de 5-14 keer toegepast en het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen jaarlijks tussen de 465-587 keer. Daarmee gaat het om respectievelijk <0,5% en rond de 4-8% van het totaal aantal zaken bij deze leeftijdsgroepen.

Op de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren is het nodige commentaar gekomen van onder andere het VN-Kinderrechtencomité en de RSJ, omdat hiermee wordt ingegaan tegen het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Het IVRK verplicht landen tot een apart jeugdstrafrechtstelsel tot minimaal de leeftijd van achttien jaar. Pedagogisch handelen en mogelijkheden tot resocialisatie voor minderjarigen zijn daarbij belangrijke principes (artikel 40 IVRK), alsook dat samen plaatsen van minderjarigen bij volwassenen in detentie wordt uitgesloten, tenzij het in het belang is van de minderjarige. Bij ratificatie van het IVRK heeft Nederland een voorbehoud gemaakt, zodat na toepassing van 77b Sr. samen plaatsen van jeugdigen bij volwassenen een optie blijft. Het Kinderrechtencomité heeft Nederland al verschillende keren gevraagd het voorbehoud te laten vallen. In de door ons bestudeerde vonnissen zijn na toepassing van artikel 77b Sr. door de rechter geen minderjarigen samen geplaatst met volwassenen. Alle adolescenten waarbij 77b Sr. werd toegepast waren ten tijde van het vonnis 18 jaar of ouder. Hoewel afwezig in ons onderzoek, wil dit niet zeggen dat minderjarigen en jongvolwassenen niet worden samen geplaatst in een (volwassen)detentiesetting. In enkele niet in dit onderzoek betrokken recente vonnissen wordt daarvan melding gemaakt.

In dit onderzoek vinden we dat pedagogische onmogelijkheden een belangrijke aanleiding vormen om minderjarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren. Het is echter de vraag of dit een voldoende argument is om de toepassing van artikel 77b Sr. mogelijk te houden. De toepassing van artikel 77b Sr. staat niet enkel op gespannen voet met het IVRK, ook is er geen wetenschappelijk bewijs dat minderjarigen gelijk kunnen worden gesteld aan volwassenen of dat het bijdraagt aan een gunstige ontwikkeling van adolescenten. Jongeren zijn nog volop in ontwikkeling en kunnen daardoor niet (volledig) verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedrag. Hoewel 16- en 17-jarigen in staat zijn rationele beslissingen te nemen, worden zij daarbij in vergelijking met volwassenen veel meer door verschillende (externe) factoren beïnvloed. De berekenende houding van een dader en het volwassen karakter van de gepleegde feiten zoals genoemd in vonnissen van 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht betekenen dan ook niet dat zij gelijk gesteld kunnen worden aan volwassenen. Ook de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming is van mening dat 16- en 17-jarigen niet gelijkgesteld kunnen worden aan volwassenen en dat het jeugdstrafrecht toereikend is, ook in het geval van (zeer) ernstige feiten.

In de praktijk gaat het bij de toepassing van 77b Sr. vooral om ernstige geweldsdelicten met een hoge strafdreiging. Er worden vooral pedagogische onmogelijkheden gezien waardoor deze jeugdigen niet meer passen binnen de setting van een JJI. Dit komt volgens de argumenten in vonnissen onder andere vanwege het eerder falen van justitieel ingrijpen, ontbreken van een lerende houding en dat een jeugdige een negatieve invloed kan hebben op andere jeugdigen in een JJI. Daarnaast betreft het ook minderjarigen met psychische problematiek waarvoor behandeling alleen in een volwassenensetting beschikbaar is. Op basis van de vonnissen wordt niet duidelijk of intensieve vormen van begeleiding via een maatregel in het jeugdstrafrecht zijn overwogen, hetzij omdat professionals daarmee onbekend waren, hetzij dat deze er simpelweg niet zijn. Het is mogelijk dat professionals onvoldoende op de hoogte zijn van reeds bestaande mogelijkheden voor deze groep jeugdige daders binnen het jeugdstrafrecht. Dan is het van belang om kennis bij betrokkenen over de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht voor deze kleine groep jeugdige daders te vergroten. In het geval passende begeleiding niet beschikbaar is, is het een aanbeveling meer (wetenschappelijke) kennis op te bouwen over deze doelgroep alsook over welke pedagogische en op ontwikkeling gerichte begeleiding wel mogelijk en effectief kan zijn voor deze kleine groep jeugdige daders van ernstige feiten.

De keuze voor het al dan niet toepassen van artikel 77c Sr. bij jongvolwassen daders is mede afhankelijk van de kennis en expertise van de op dat moment betrokken professionals. Investeren in de kennis over de mogelijkheden voor jongvolwassenen binnen het jeugdstrafrecht bij professionals is daarom belangrijk. Mogelijk wordt met het nieuwe Wetboek van Strafvordering al een stap gezet. Zo kan de Raad voor de Kinderbescherming een adviesrol gaan vervullen ten aanzien van jongvolwassen verdachten. Dat betekent dat deskundigen met specifiek kennis van jeugdigen en de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht gevraagd kunnen worden advies uit te brengen over jongvolwassen verdachten.

Concluderend, uit dit onderzoek blijkt dat in de sanctionering van adolescenten, naast het gepleegde delict, ook de ontwikkeling van adolescente daders en de pedagogische (on)mogelijkheden van bestraffing in het jeugdstrafrecht een relevante rol spelen. Bij adolescenten gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht worden deze mogelijkheden in relatie tot hun eigen ontwikkeling en carrière echter veelal niet meer gezien; bij adolescenten gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht wel. Gegeven de continuerende ontwikkeling van adolescenten is het aan te bevelen om ook voor de groep waarvoor pedagogisch handelen geen optie meer lijkt te zijn, toch te onderzoeken welke mogelijkheden er (onder meer in de literatuur) nog wel zouden kunnen zijn. Dit is meer in lijn met actuele gedachten vanuit de wetenschap over de ontwikkeling van jongeren en met die van het kinderrechtenperspectief. En het sluit tevens aan bij de gedachte van het adolescentenstrafrecht waarin een ontwikkelingsgerichte sanctionering van adolescenten wordt beoogd.

1 Inleiding

In Nederland geldt het jeugdstrafrecht voor minderjarige daders tot 18 jaar en het volwassenenstrafrecht voor daders vanaf 18 jaar. In uitzonderingsgevallen kan bij jeugdigen en jongvolwassenen in de leeftijd 16 tot 23 jaar afgeweken worden van het reguliere strafrecht.¹ Het adolescentenstrafrecht maakt een flexibele toepassing van het strafrecht bij jeugdigen en jongvolwassenen mogelijk. Het betreft echter geen nieuw of apart strafrecht; het jeugd- en volwassenenstrafrecht blijven bestaan. Onder bepaalde condities is het bij 16- en 17-jarigen mogelijk het volwassenenstrafrecht toe te passen (artikel 77b Sr.) en bij 18- tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht (artikel 77c Sr.). De toepassing van het jeugdstrafrecht bij 18- tot 23-jarigen staat in de praktijk bekend onder de 'toepassing van het adolescentenstrafrecht', maar het adolescentenstrafrecht omvat meer dan alleen de toepassing van artikel 77c Sr. Zo is het, naast het ophogen van de leeftijdsgrens tot 23 jaar, mogelijk geworden voor de (kinder)rechter om feiten gepleegd in de minder- en meerderjarigheid in één zaak te behandelen en jongvolwassenen te sanctioneren volgens het jeugdstrafrecht (artikel 495, lid 4 en 5 Sv.). In dit onderzoek wordt met de toepassing van het adolescentenstrafrecht de toepassing van artikel 77b Sr., artikel 77c Sr. en artikel 495, lid 4 en 5 Sv. bedoeld.

Aanleiding voor de speciale bejegening van 16- tot 23-jarigen in het strafrecht is de oververtegenwoordiging van deze leeftijdsgroep in criminaliteitscijfers (*Kamerstukken II* 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 12). Deze oververtegenwoordiging is deels toe te wijzen aan psychosociale en neurologische onrijpheid, aldus de memorie van toelichting bij de wet. Daarbij is wel sprake van individuele variatie in de snelheid en wijze van ontwikkeling (Crone & Dahl, 2012; Monahan et al., 2015; Prior et al., 2011). Met de introductie van het adolescentenstrafrecht is meer nadruk komen te liggen op advisering over de verdachte ten behoeve van de sanctionering. Het doel van deze advisering is inzicht te bieden in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, waaronder de ontwikkeling in relatie tot het delinquente gedrag en de mogelijkheden die aanwezig zijn voor resocialisatie.

Er is maar beperkt inzicht in de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en in hoeverre er sprake is van verschillen met 16- tot 23-jarigen waarbij het reguliere strafrecht is toegepast. Evenmin is er inzicht in de motivering van de rechter en andere professionals² om het adolescentenstrafrecht toe te passen. De rechter heeft geen expliciete motiveringsverplichting ten aanzien van de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Dat betekent dat in de praktijk verschillen kunnen bestaan in de mate waarin de keuze voor het adolescentenstrafrecht door rechters is gemotiveerd. Kennis over de doelgroep is belangrijk om een passende sanctie of interventie te kunnen geven (Andrew & Bonta, 2007). Inzicht in de kenmerken van de doelgroep en in de motivering van de rechter voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht dragen daarnaast bij aan transparantie en inzicht in de mate van gelijkheid in de wijze van sanctioneren, twee belangrijke criteria gerelateerd aan mensenrechten (Van den Brink, 2021; Van der Laan & Zeijlmans, 2023).

¹ In het strafrecht wordt een strikte scheiding tussen minder- en meerderjarigheid gehanteerd. In dit onderzoek worden 16- en 17-jarigen als jeugdigen en 18- tot 23-jarigen als jongvolwassenen aangeduid.

² Met professionals worden in dit onderzoek de procespartijen (rechter, officier van justitie en de verdediging) en deskundigen van de (jeugd)reclassering, de Raad voor de Kinderbescherming en het NIFP bedoeld.

De centrale doelstellingen van dit onderzoek zijn dan ook als volgt:'

- I Inzicht krijgen in de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen bij wie sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht.
- II Inzicht krijgen in de motivering van de rechter voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen.
- III Inzicht krijgen in de eis van de officier van justitie, het advies van deskundigen en het standpunt van de verdediging voor het toe te passen sanctiestelsel bij 16- tot 23-jarigen.

1.1 Onderzoeksvragen

De centrale doelstellingen van dit onderzoek zijn uitgewerkt in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Wat zijn de kenmerken (van strafzaken) van 16- tot 23-jarigen bij wie sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en waarin verschillen zij van 16- tot 23-jarigen die volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd?
- 2 Wat is de motivering van de rechter bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen?
- 3 In hoeverre wijkt de eis van de officier van justitie, het advies van deskundigen en het standpunt van de verdediging af van de beslissing van de rechter voor het toe te passen sanctiestelsel?

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden zijn strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht vergeleken met strafzaken waarin 16- tot 23-jarigen volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd. Er is onderzocht waarin 16- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht, verschillen van 16- tot 23-jarigen die volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd. Daarvoor is gekeken naar verschillen in kenmerken van (strafzaken van) de dader, informatie betreffende de eis van de officier van justitie en het advies van de deskundige en de motivering van de rechter voor het gekozen sanctiestelsel.

1.2 Positionering van het onderzoek

Het WODC heeft de afgelopen jaren onderzoek verricht naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht, waarbij de nadruk lag op de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen (Van der Laan et al., 2021). In een vervolgstudie wordt door het WODC onderzoek gedaan naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij de gehele doelgroep van 16- tot 23-jarigen. Deze vervolgstudie is opgedeeld in twee deelonderzoeken waarbij het eerste deelonderzoek methodologisch van aard was. Voor onder andere justitieel beleid maar ook voor maatschappelijke organisaties als UNICEF en Defence for Children is het van belang om zaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht uit de landelijke registratiesystemen van het Openbaar Ministerie (OM) en de zittende magistratuur (ZM) te kunnen identificeren. Omdat deze wetsartikelen niet direct in de justitiële registratiesystemen geregistreerd worden, worden schattingen van de toepassing van 77b Sr. en 77c Sr. bepaald op basis van indicatoren in zogenoemde zoekregels (query's). In het eerste deelonderzoek is de nauwkeurigheid onderzocht

van de query om zaken waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht te identificeren (Prop, Zeijlmans & Van der Laan, 2023). In dit tweede deel wordt een inhoudelijke analyse gegeven van de flexibele toepassing van strafrecht bij 16- tot 23-jarigen.

1.3 **Leeswijzer**

In het vervolg van deze rapportage wordt eerst de achtergrond van het onderzoek beschreven (hoofdstuk 2) gevolgd door de methode van onderzoek (hoofdstuk 3). Vervolgens worden de resultaten beschreven (in hoofdstuk 4). In het slothoofdstuk (hoofdstuk 5) wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen, worden mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek beschreven en het hoofdstuk wordt afgesloten met de conclusie van dit onderzoek.

2 Achtergrond en eerder onderzoek

In dit hoofdstuk worden de achtergrond van het adolescentenstrafrecht (paragraaf 2.1) en eerder onderzoek naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen besproken (paragraaf 2.2).

2.1 De achtergrond van het adolescentenstrafrecht

Op 1 april 2014 is het adolescentenstrafrecht in werking getreden in Nederland. Belangrijke aanleiding voor de invoering van het adolescentenstrafrecht is de oververtegenwoordiging van jeugdigen en jongvolwassenen in criminaliteitscijfers. Deze oververtegenwoordiging zou deels toe te wijzen zijn aan de onvoltooide ontwikkeling³ bij jongvolwassenen (*Kamerstukken II 2012/13*, 33 498, nr. 3, p. 1). Door de invoering van het adolescentenstrafrecht kan nadrukkelijker rekening worden gehouden met de ontwikkelingsfase van de verdachte (*Kamerstukken II 2012/13*, 33 498, nr. 3, p.1). Het gaat daarbij onder meer over de vraag of er nog mogelijkheden zijn om de ontwikkeling van de jeugdige dader in de gewenste richting te sturen met een meer pedagogische en op ontwikkeling gerichte aanpak. Een ontwikkelingsgerichte aanpak kan voor daders in deze leeftijdsgroep gunstiger werken om hen te leren een constructieve bijdrage te leveren aan de maatschappij in vergelijking met de meer vergeldingsgerichte aanpak die het volwassenenstrafrecht kenmerkt (*Kamerstukken II 2012/13*, 33 498, nr. 3, p. 1). Ontwikkelingen in psychosociale en neurologische functies zorgen ervoor dat adolescenten en jongvolwassenen gevoeliger worden voor risicovol gedrag en eerder betrokken raken bij crimineel gedrag (Cauffman, Cavanagh, Donley & Thomas, 2015; Monahan, Steinberg & Piquero, 2015). Studies uit verschillende disciplines laten zien dat de neuropsychosociale ontwikkeling van jongvolwassenen nog door kan lopen tot na hun drieëntwintigste, waarbij sprake is van individuele variatie in de mate en snelheid van ontwikkeling (Doreleijers & Fokkens, 2010; Casey, 2013; Crone & Elzinga, 2014).

Het adolescentenstrafrecht bestaat uit een aantal wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht en Wetboek van Strafvordering. De belangrijkste wijziging betreft de ophoging van de leeftijdsgrens voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen naar 23 jaar en de nadruk op de advisering over de verdachte in de toeleiding naar de sanctionering. Vóór de invoering van het adolescentenstrafrecht was het al mogelijk om 18- tot 21-jarigen volgens het jeugdstrafrecht te sanctioneren. Van deze mogelijkheid werd echter nauwelijks gebruikgemaakt. Zo werd in 2012-2013 bij ongeveer 1% van de strafzaken tegen 18- tot 21-jarigen het jeugdstrafrecht toegepast (Van der Laan et al., 2021). Na de introductie van het adolescentenstrafrecht is de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen toegenomen tot rond de 8% van de zaken in 2021 (Tollenaar & Van der Laan, 2023). In absolute aantallen betrof het in 2021 ruim 560 zaken tegen een jongvolwassene waarbij het jeugdstrafrecht is toegepast. Van de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren werd zowel voor als na de invoering van het

³ Vanuit de wetenschap en de praktijk is aangegeven dat de term 'onvoltooide ontwikkeling' de lading niet goed dekt. Er is immers altijd sprake van een voortdurende of doorlopende ontwikkeling. Het advies vanuit de wetenschap en de praktijk was dan ook om in het kader van het adolescentenstrafrecht te spreken over een achterlopende ontwikkeling, achterstand in ontwikkeling of vertraagde ontwikkeling (Spanjaard, Buysse & Noom, 2022). In recentere beleidsstukken wordt daarom gesproken over een achterlopende ontwikkeling.

adolescentenstrafrecht beperkt gebruikgemaakt. In absolute aantallen gaat het in 2021 om negen 16- tot 17-jarigen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd en in 2022 om acht 16- tot 17-jarigen (*Kamerstukken II, 2023, 28 741, nr. 109, p. 3.*).

Indien de rechter aanleiding ziet in de persoonlijkheid van de dader, de ernst van het feit of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd kan deze besluiten om een 16- of 17-jarige dader volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren (artikel 77b Sr.). Bij de *persoonlijkheid van de dader* gaat het bijvoorbeeld om een situatie waarbij de inschatting is dat de behandeling van de geconstateerde problematiek langer kan duren dan de maximale duur van een jeugdsanctie, aldus de memorie van toelichting bij de wet. Een ander voorbeeld dat door de wetgever wordt gegeven is dat het volwassenenstrafrecht kan worden toegepast op daders die ten tijde van de berechting de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt. Ten aanzien van de conditie *ernst van het gepleegde feit* wordt door de wetgever als voorbeeld gegeven dat de beperkte duur van een jeugddetentie voor (zeer) ernstige feiten niet voldoende zou zijn en dat een volwassendetentie meer mogelijkheden biedt. Zo schrijft de wetgever dat voor zeer ernstige zeden- en geweldsmisdrijven en levensdelicten die door 16- en 17-jarigen worden gepleegd, de mogelijkheid moet bestaan om uit te wijken naar het volwassenenstrafrecht. Als reden daarvoor wordt gegeven dat een sanctionering van dergelijke feiten met een jeugdsanctie in de samenleving de vraag kan oproepen of dat wel een passende reactie is. Een te eenzijdige nadruk op de persoon van de dader staat dan mogelijk de behartiging van andere maatschappelijke belangen, zoals veiligheid en de bescherming van slachtoffers en nabestaanden, in de weg (*Kamerstukken II, 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 21*). Tot slot wordt bij *de omstandigheden waaronder een feit is begaan* verwezen naar het voorbeeld waarin strafbare feiten in groepsverband zijn begaan en waarbij zowel minderjarige als meerderjarige daders betrokken waren. In de situatie waarbij minderjarigen samen met meerderjarigen delicten plegen zou gelijkheid in de bestraffing wenselijk zijn (*Kamerstukken II, 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 18*).

Al vanaf de invoering van de kindwetten in 1905 is gepleit om voor 16- en 17-jarigen die ernstige delicten plegen een aparte aanpak mogelijk te houden en bij uitzondering te kiezen voor sanctionering volgens het volwassenenstrafrecht. De reden die voor deze mogelijkheid van oudsher wordt gegeven is dat hiermee passend kan worden gereageerd op ernstig crimineel gedrag en de rechter dan meer mogelijkheden heeft dan het jeugdstrafrecht kan bieden. Er kunnen namelijk gevallen zijn waarin langdurige behandeling nodig is (uit Beijerse, 2019). Ook bij de herziening met het adolescentenstrafrecht is deze uitzondering gehandhaafd. Toen werd een argument geëxpliciteerd, namelijk dat met deze uitzonderingsmogelijkheid kan worden voorkomen dat door in bepaalde gevallen licht te straffen, het maatschappelijk draagvlak voor een apart jeugdstrafrecht verdwijnt (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498 nr. 3, p. 21*).

Bij 18- tot 23-jarigen is het sinds de invoering van het adolescentenstrafrecht mogelijk om hen volgens het jeugdstrafrecht te sanctioneren indien daartoe aanleiding wordt gevonden in de juridische condities *persoonlijkheid van de dader* of *de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd* (artikel 77c Sr.). Anders dan bij artikel 77b Sr. is de *ernst van het feit* geen juridische conditie voor de toepassing van 77c Sr. De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen zou, aldus de memorie van toelichting, bedoeld zijn voor jongvolwassenen waarbij – gegeven hun ontwikkeling – een positieve gedragsverandering te verwachten valt na toepassing van het

jeugdstrafrecht. Zo zou het jeugdstrafrecht onder andere bedoeld zijn voor jongvolwassen daders van ernstige misdrijven, veelplegers en kwetsbare jongvolwassenen. Tot de laatste categorie behoren jongvolwassenen met een psychische of psychiatrische stoornis of jongvolwassenen met een ontwikkelingsstoornis zoals een licht verstandelijke beperking (LVB) (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 21*).

Verder is het met de invoering van het adolescentenstrafrecht mogelijk geworden voor de (kinder)rechter om feiten die in de minderjarigheid en meerderjarigheid zijn gepleegd gelijktijdig te behandelen (artikel 495, vierde lid Sv). Zo kunnen bewijsproblemen worden voorkomen en kan worden volstaan met het wijzen van één vonnis (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 54*). De toepassing van het volwassenenstrafrecht is bij deze gecombineerde zaken de hoofdregel. De rechter kan van deze hoofdregel afwijken (artikel 495, lid 5 Sv), overeenkomstig artikel 77c Sr., indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan daartoe aanleiding geven (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 54-55*). Vóór de invoering van het adolescentenstrafrecht werden feiten gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid opgesplitst in aparte zaken (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 54-55*).

Het selecteren van jeugdigen en jongvolwassenen die in aanmerking komen voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht is in grote mate overgelaten aan de praktijk. Door de wetgever is wel een algemene omschrijving van de doelgroep gegeven, zoals hierboven is weergegeven. Daarmee biedt de wet ruimte voor interpretatie en invulling van de doelgroep door de praktijk. Door het OM, de reclassering en het NIFP wordt met behulp van elk een eigen screeningslijst invulling gegeven aan de doelgroep voor 77c Sr. (Buysse & Scherders, 2015; Poppens & Janse de Jonge, 2014; Vogelvang & Kempes, 2014). Voor de toepassing van artikel 77b Sr. zijn geen screeningslijsten beschikbaar. Het gebruik van de screeningslijsten leidt niet tot een advies voor het toe te passen sanctiestelsel, maar biedt rapporteurs structuur om een afweging te maken voor het te adviseren sanctiestelsel bij 18- tot 23-jarigen. Het is daarbij wel van belang dat professionals op de hoogte zijn van de mogelijkheden die er binnen een sanctiestelsel zijn en dat passende jeugdhulp beschikbaar is. Eerder onderzoek liet zien dat voor adolescenten adequate jeugdhulp niet altijd beschikbaar is of niet tijdig (Barendregt et al., 2018; Friele et al., 2018; Van der Laan et al., 2021). Ook bleek dat professionals niet altijd op de hoogte zijn van de mogelijkheden die het jeugdsanctiestelsel biedt (Van der Laan et al., 2021).

2.1.1 *Kinderrechten*

Wanneer een 16- of 17-jarige dader volgens het volwassenenstrafrecht wordt gesanctioneerd, volgt de tenuitvoerlegging van de opgelegde sanctie het toegepaste sanctiestelsel. Dat betekent onder andere dat in het geval van een vrijheidsbenemende straf of tbs-maatregel deze plaatsvindt in een Penitentiaire Inrichting (PI) of in een tbs-kliniek. Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) verplicht landen tot een apart jeugdstrafrechtstelsel (tot minimaal 18 jaar), waarbij onder andere rekening dient te worden gehouden met de mogelijkheid tot resocialisatie (artikel 40 IVRK). Artikel 37 van het IVRK bevat waarborgen voor de vrijheidsbeneming van minderjarigen, waarin onder andere is opgenomen dat een vrijheidsstraf enkel als ultimum remedium en zo kort mogelijk dient te worden opgelegd. Tevens is in dit artikel opgenomen dat minderjarigen gescheiden van volwassenen in detentie worden geplaatst, tenzij het in het belang van de minderjarige

is om dit niet te doen. Nederland heeft bij ratificatie van het IVRK een voorbehoud gemaakt om de mogelijkheid te behouden 16- en 17-jarigen met volwassenen in detentie te plaatsen.

Zowel nationaal als internationaal is er al langer kritisch commentaar op het voorbehoud dat Nederland maakt op het IVRK. Zo schrijft de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) in een advies aan de Minister voor Rechtsbescherming dat hij adviseert om het voorbehoud bij artikel 37, onder c, IVRK te laten vallen en 16- en 17-jarigen niet meer volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren (RSJ, 2021). De RSJ is van mening dat 16- en 17-jarigen niet gelijkgesteld kunnen worden aan volwassenen en dat het jeugdstrafrecht toereikend is, ook in het geval van (zeer) ernstige feiten. Internationaal wordt onder andere kritiek geuit door het VN Kinderrechtencomité op de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren (VN-Kinderrechtencomité, 2022). Het Kinderrechtencomité heeft Nederland al verschillende keren gevraagd het voorbehoud te laten te vallen.

2.2 Eerder onderzoek

In verschillende studies is recent onderzoek gedaan naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen (Asscher et al., 2021; Hepping & Huls, 2023; Huls et al., 2022; Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021). Daarbij zijn onder andere de kenmerken onderzocht van (de strafzaken van) adolescenten en jongvolwassenen die volgens artikel 77b Sr. en 77c Sr. zijn gesanctioneerd en de motivering van de toepassing van het adolescentenstrafrecht.

Hoewel de wetgever bij de juridische condities enkele voorbeelden geeft, blijft de omschrijving van de doelgroep algemeen en is er ruimte voor eigen interpretatie door de rechter. Dit beeld komt tevens naar voren uit verschillende empirische studies die hiernaar zijn uitgevoerd. Zo blijkt uit een onderzoek naar de grond(en) waarop 77b Sr. wordt toegepast dat de persoonlijkheid van de dader de meest genoemde conditie is (Hepping & Huigen, 2022). Hepping en Huigen bestudeerden 27 vonnissen uit de periode 2016-2022 waarin sprake was van toepassing van het volwassenenstrafrecht bij 16- en 17-jarigen. Het gaat hier om zaken waarbij sprake was van 77b Sr. of zaken waarin sprake was van artikel 495, vierde lid Sv. In de studie werd echter geen onderscheid gemaakt tussen deze beide vormen van toepassing van het adolescentenstrafrecht. Uit dit onderzoek blijkt dat in de meerderheid van de vonnissen de rechter zich aansluit bij de adviezen van forensisch deskundigen voor wat betreft de toepassing van artikel 77b Sr. De persoon van de dader is volgens de onderzoekers in het merendeel van de vonnissen de zwaarwegende conditie voor toepassing van 77b Sr. Wat hieronder wordt verstaan wordt echter niet benoemd in het onderzoek op een enkele uitzondering na. Daaruit blijkt dat het bijvoorbeeld gaat om een verdachte die zich beroept op zijn zwijgrecht, berekenend te werk gaat, niet laat zien pedagogisch beïnvloedbaar te zijn, geen blijk geeft van een lerende houding of een berekenende proceshouding heeft. De omstandigheden waaronder het feit is gepleegd is volgens Hepping en Huigen (2022) de minst genoemde grond voor de toepassing van artikel 77b Sr. Daarbij valt op dat deze conditie altijd met een andere conditie (persoon van de dader, of ernst van het feit) wordt genoemd. Als omstandigheid worden onder andere genoemd de rol die de dader heeft bij het delict, waaronder een leidende, sturende of grote rol, maar ook de aanwezigheid van oudere

daders wordt als een invulling gezien van de conditie omstandigheden waaronder het feit is gepleegd.

Uit onderzoek van Asscher en collega's (2021) naar afdoeningen in 2019 van ernstige geweldsmisdrijven gepleegd door 16- en 17-jarigen en motiveringen van rechters voor de sancties, bleek dat het volwassenenstrafrecht ook bij deze ernstige zaken weinig werd toegepast. De motiveringen die werden gegeven voor de toepassing van artikel 77b Sr. waren dat rechters vonden dat de mogelijke strafmaat in het jeugdsanctierecht (maximaal 2 jaar jeugddetentie) niet als voldoende werd gezien of dat het proces zo lang had geduurd waardoor de dader al ver in de volwassenheid was ten tijde van de sanctionering. Deze bevindingen vormden de aanleiding voor een vervolgstudie naar de vraag of het jeugdstrafrecht volgens rechters en officieren van justitie bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven voldoende ruimte biedt om een straf te vorderen of op te leggen die in verhouding staat tot de ernst van het misdrijf (Huls et al., 2022). Uit dit onderzoek blijkt, net als in de studie van Asscher en collega's (2021), dat rechters over het algemeen van mening zijn dat zij terughoudend gebruikmaken van de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren wanneer het deze specifieke feiten betreft. De reden daarvoor is dat de meeste rechters van mening zijn dat binnen het jeugdstrafrecht voldoende mogelijkheden zijn voor een passende reactie op delicten gepleegd door 16- en 17-jarigen en dat het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht van belang is voor jeugdige daders die nog in ontwikkeling zijn (Huls et al., 2022; *Kamerstukken II*, 2021, 28 741, nr. 78). Door de mogelijkheid om Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ-maatregel) in combinatie met de maximale jeugddetentie op te leggen biedt het jeugdstrafrecht voor de meeste 16- en 17-jarige daders van ernstige misdrijven volgens hen voldoende mogelijkheden. Door rechters wordt aangegeven dat in incidentele gevallen, bijvoorbeeld naar aanleiding van de ernst van het gepleegde feit, het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht minder doorslaggevend is en artikel 77b Sr. wordt toegepast (Huls et al., 2022). Uit dezelfde studie blijkt onder officieren van justitie meer behoefte te zijn een verhoging van de maximale jeugddetentie bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Daarvoor wordt onder andere als reden gegeven dat de maximale jeugddetentie van twee jaar niet als passend wordt gezien bij dit type misdrijven.

Uit onderzoek naar de kenmerken van de doelgroep voor de toepassing van artikel 77c Sr. blijkt dat er in de praktijk sprake lijkt van enige consensus over welke jongvolwassenen worden gesanctioneerd met een jeugdsanctie (Prop, et al., 2018). Zo wordt het jeugdstrafrecht vooral bij de jongste groep jongvolwassenen toegepast: het percentage 18- en 19-jarigen met een jeugdsanctie ligt veel hoger dan de andere leeftijdscategorieën. Verder worden relatief meer jongvolwassen daders van ernstige delicten, jongvolwassenen met een licht verstandelijke beperking (LVB) en jongvolwassenen waarbij sprake lijkt van meervoudige achtergrondproblematiek volgens het jeugdstrafrecht gesanctioneerd. Tevens is bij jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd vaker sprake van een lager opleidingsniveau, ontvangen zij vaker een uitkering en maken ook vaker deel uit van een niet-traditioneel huishouden in vergelijking met jongvolwassenen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd. Daarnaast rapporteren gedragsdeskundigen bij jongvolwassenen die volgens artikel 77c Sr. zijn gesanctioneerd vaker kenmerken van achterlopende ontwikkeling zoals problemen met impulscontrole en agressie-regulatie (Prop, et al., 2018).

3 Methode

Voor dit onderzoek zijn strafrechtelijke vonnissen van strafzaken van 16- tot 23-jarigen die in eerste aanleg in de periode van 2017 tot 2021 zijn afgedaan bestudeerd. Vervolgens is nagegaan in hoeverre er verschillen zijn tussen de zaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en zaken waarin sprake is van 16- tot 23-jarigen die volgens het reguliere strafrecht zijn gesanctioneerd. In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksontwerp in paragraaf 3.1 besproken. Vervolgens bespreken we in paragraaf 3.2 de selectie van strafzaken en vonnissen, gevolgd door de gebruikte databronnen en data in paragraaf 3.3. Tot slot bespreken we het analyseplan in paragraaf 3.4.

3.1 Onderzoeksontwerp

In het eerste onderzoek (Prop et al, 2023) zijn initieel vier groepen zaken onderzocht: i) zaken van 16- en 17-jarigen waarin 77b Sr. is toegepast en ii) een vergelijkingsgroep waarin het reguliere jeugdstrafrecht is toegepast, iii) zaken van 18- tot 23-jarigen waarin 77c Sr is toegepast en iv) een vergelijkingsgroep waarin het reguliere volwassenenstrafrecht is toegepast. Uiteindelijk is nog een vijfde groep onderzocht, namelijk zaken waarin sprake bleek van artikel 495, lid 4 en 5 Sv.; hierover later meer.

De initiële vier groepen van zaken zijn geselecteerd uit RAC-min. RAC-min is een subset van Rapsody Centraal (RAC), het registratiesysteem van het Openbaar Ministerie (OM). RAC is een landelijk bestand voor beleid en beheer van het Parket-Generaal en is gebaseerd op de centrale registratiesystemen van de arrondissementsparketten. In RAC-min staan strafzaken geregistreerd die in eerste aanleg door de rechter zijn afgedaan en bijbehorende kenmerken waaronder type delict, type afdoening en enkele daderkenmerken. Tevens is van RAC-min gebruikgemaakt voor enkele achtergrondkenmerken (pleegleeftijd, type delict en sanctie) van de 16- tot 23-jarigen.

Vervolgens zijn de vonnissen van de betreffende strafzaken aan de hand van het parketnummer opgezocht op rechtspraak.nl of in het e-archief van de rechtspraak. De vonnissen die niet beschikbaar bleken, zijn door de Raad voor de Rechtspraak opgevraagd bij de betreffende arrondissementen. De vonnissen zijn met behulp van een inhoudsanalyse kwantitatief en kwalitatief geanalyseerd (Elo & Kyngäs, 2007).

3.2 Selectie van strafzaken en vonnissen

De toepassing van de artikelen 77b Sr., 77c Sr. of 495 lid 4 en 5 Sv. wordt niet als zodanig in de justitiële registratiesystemen geregistreerd (Barendregt et al., 2015; Prop, Zeijlmans, & Van der Laan, 2023). Om zaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht te selecteren, is gebruikgemaakt van indicatoren in zogenoemde zoekregels (query's). Daarbij is de volgende redenering gebruikt:

- Bij de toepassing van artikel 77b Sr. is sprake van sanctionering volgens het volwassenenstrafrecht bij een dader die op 16- of 17-jarige leeftijd een delict heeft

gepleegd. Dit kan blijken uit het feit dat het toegepaste sanctiestelsel niet het jeugdstrafrecht is en dat er geen jeugdsanctie wordt opgelegd. Voor het identificeren van strafzaken waarin sprake is van de toepassing van 77b Sr. wordt daarom een combinatie van deze indicatoren gebruikt.

- Van de toepassing van artikel 77c Sr. is sprake indien bij een feit gepleegd in de meerderjarigheid (18 tot 23 jaar) het jeugdsanctierecht wordt toegepast.
- Van de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv. is sprake indien er in een strafzaak minimaal één feit gepleegd is op 16- of 17-jarige leeftijd en minimaal één feit op 18- tot 23-jarige leeftijd, daarvoor kan een dader volgens het jeugdstrafrecht of volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd.

Zoals eerder al benoemd zijn voor dit onderzoek in totaal vijf onderzoeksgroepen samengesteld (Figuur 3.1). Voor het samenstellen van de onderzoeksgroepen is gebruikgemaakt van dezelfde initiële selectie als in het onderzoek van Prop en collega's (2023). Allereerst zijn alle strafzaken van 16- tot 23-jarigen geselecteerd die in de periode van 2017 tot en met 2020 in eerste aanleg zijn veroordeeld voor het plegen van een strafbaar feit. Vervolgens is met de query's bepaald volgens welk sanctiestelsel een 16- tot 23-jarige is gesanctioneerd.

De uiteindelijke selecties voor de onderzoeksgroepen zijn als volgt:

- Voor de groep waarin sprake is van de toepassing van artikel 77b Sr. betreft het alle geselecteerde strafzaken uit de periode van 2017 tot en met 2020 ($n = 26$).
- De verwachting is dat artikel 77b Sr. bij ernstige feiten wordt toegepast (Asscher et al., 2021; *Kamerstukken II* 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 12). Om een goed vergelijkbare groep van 16- en 17-jarigen met een jeugdsanctie samen te stellen, zijn daarom alle strafzaken van 16- en 17-jarigen (pleegleeftijd) die in de periode van 2017 tot en met 2020 in eerste aanleg door de kinderrechter zijn gesanctioneerd met een onvoorwaardelijke jeugddetentie van één jaar of meer en/of een PIJ-maatregel ($n = 155$) geselecteerd. Uit deze selectie is vervolgens een aselechte steekproef van $n = 50$ strafzaken getrokken.
- Voor de groep jongvolwassenen waarin sprake is van de toepassing van artikel 77c Sr. is een naar pleegleeftijd gestratificeerde aselechte steekproef getrokken van $n = 200$ strafzaken.⁴ Dit is gedaan omdat uit eerder onderzoek is gebleken dat de toepassing van artikel 77c Sr. vooral gebeurt bij 18- en 19-jarigen (Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021).
- Om een vergelijkingsgroep voor de toepassing van artikel 77c Sr. samen te stellen is een naar pleegleeftijd gestratificeerde aselechte steekproef van $n = 100$ getrokken van zaken van jongvolwassenen die in 2019 in eerste aanleg volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd ($n = 10.563$).

Initieel was beoogd om onderzoek te doen naar strafzaken waarbij 77b Sr. en 77c Sr. is toegepast en deze te vergelijken met strafzaken van 16- tot 23-jarigen die volgens het reguliere strafrecht zijn afgedaan. Uit de validatiestudie bleek echter dat ook strafzaken van 16- tot 23-jarigen waarbij feiten gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid in één zaak worden behandeld door de query werden geselecteerd (Prop, Zeijlmans & Van der Laan, 2023). Gegeven de mogelijkheid die het adolescentenstrafrecht biedt om feiten gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid te voegen (artikel 495, lid 4 en 5 Sv.) is besloten om deze groep ook mee te nemen in dit onderzoek. Deze vijfde onderzoeksgroep betreft strafzaken die op

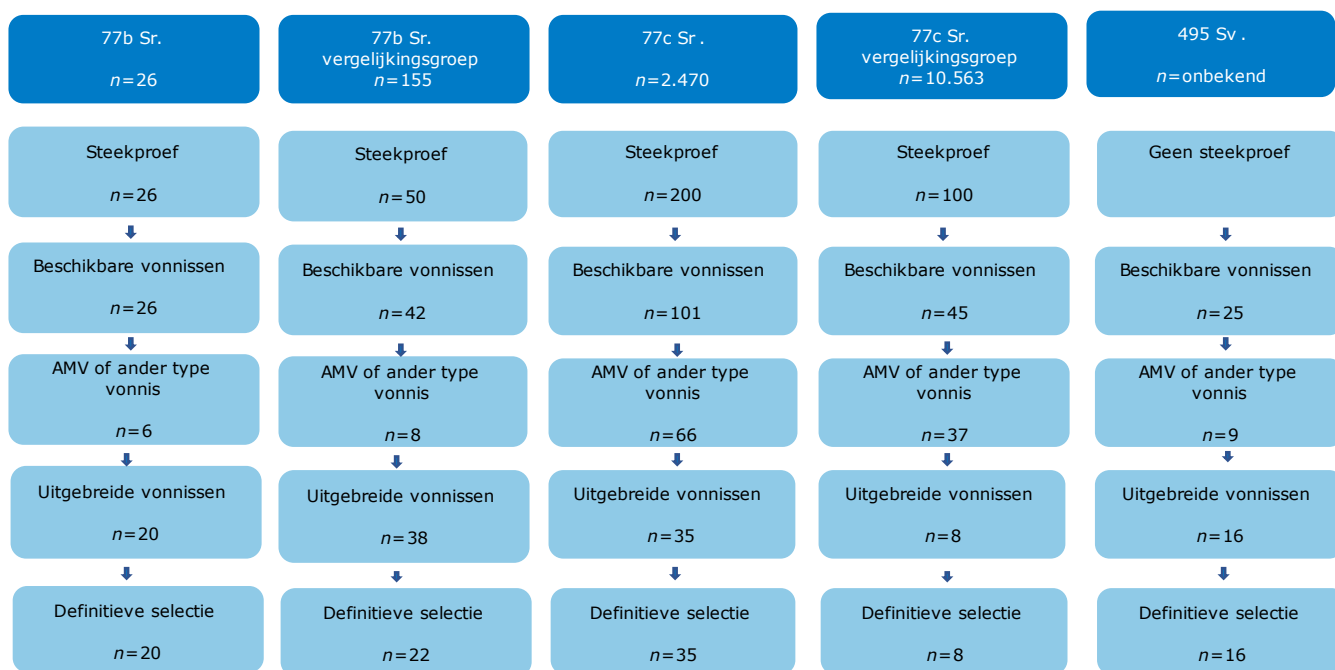
⁴ Gestratificeerd naar pleegleeftijd wil zeggen dat de verdeling van de pleegleeftijd in de onderzoeksgroep vergelijkbaar is met die in de populatie.

basis van de query's voor toepassing 77b Sr. en 77c Sr. zijn geselecteerd en waarbij na raadplegen van de vonnissen sprake bleek van de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv. Dit betreft dan ook geen representatieve steekproef, omdat geen sprake was van een gerandomiseerde selectie. Daarnaast is niet bekend wat de verdeling is van deze groep in de populatie.

Vervolgens zijn de vonnissen behorende bij de geselecteerde strafzaken opgezocht via www.rechtspraak.nl en in het e-archief van de Raad voor de Rechtspraak (RvdR). Ontbrekende vonnissen zijn via de RvdR door de betreffende arrondissementen alsnog in het e-archief geplaatst of geanonimiseerd geleverd. Het bleek om verschillende redenen niet mogelijk om alle vonnissen in te zien. Zo plaatsen enkele arrondissementen een Aantekening van een mondeling vonnis (AMV) niet in het e-archief, heeft één arrondissement geen vonnissen geleverd in de periode van dataverzameling en bleken vonnissen niet (meer) beschikbaar om in te zien. De dataverzameling vond plaats in de periode van 1 september 2021 tot 12 oktober 2022. In Figuur 3.11. is te zien hoeveel vonnissen er per onderzoeksgroep beschikbaar zijn.

Er bestaan verschillende type vonnissen, die variëren in vorm en in de hoeveelheid informatie die beschikbaar is. Een aantekening mondeling vonnis (AMV) bevat doorgaans alleen enkele persoonsgegevens zoals geboortedatum en adres, informatie over het type delict en de opgelegde sanctie. De vonnissen behorende bij uitspraken in hoger beroep bevatten over het algemeen minder informatie over de dader. In deze zaken wordt ingegaan op de uitspraak in eerste aanleg en het bewijs. Uitgebreide vonnissen bevatten meer informatie, waaronder de motivering door de rechter voor het gekozen sanctiestelsel en de opgelegde sanctie. Ook is er doorgaans informatie beschikbaar over de eis van de officier van justitie, het verweer van de verdachte en eventuele geraadpleegde deskundigen. Omdat de vonnissen behorende bij de geselecteerde strafzaken voor dit onderzoek inhoudelijk worden gecodeerd, zijn alleen strafzaken geïncludeerd waarvan een uitgebreid vonnis beschikbaar is (zie Figuur 3.1). Verder is ervoor gekozen om in de 77b vergelijkingsgroep een vergelijkbaar aantal vonnissen als in de 77b groep te selecteren. Daarom zijn van de 38 beschikbare vonnissen willekeurig $n = 22$ strafzaken geselecteerd voor inhoudelijke codering. De uiteindelijke selectie van strafzaken voor dit onderzoek bestaat dan ook uit (aanzienlijk) minder strafzaken dan de initiële selecties.

Figuur 3.1 Stroomschema selectie van strafzaken 16- tot 23-jarigen 2017-2020



3.2.1 Beschikbare vonnissen per onderzoeksgroep

Omdat alleen uitgebreide vonnissen van strafzaken zijn geïnccludeerd, is nagegaan of sprake is van statistisch significante verschillen tussen de strafzaken die zijn geïnccludeerd en de strafzaken uit de selectie die niet zijn geïnccludeerd in deze studie. Daarvoor zijn de groepen op enkele bekende achtergrondkenmerken met elkaar vergeleken. In tabel B2.1 (bijlage 2) zijn de verschillen tussen de geïnccludeerde en niet geïnccludeerde strafzaken per groep weergegeven. Vanwege de kans op onthulling worden aantallen lager dan vijf niet gerapporteerd. Zoals in tabel B2.1 te zien is, is sprake van enkele statistisch significante verschillen tussen de strafzaken die wel en niet zijn geselecteerd voor deze studie. Voor de strafzaken met toepassing van artikel 77b Sr. is sprake van significante verschillen voor vermogensdelicten zonder geweld, vermogensdelicten met geweld en ander type delicten (Fisher's Exact test tweezijdig, $p = 0,008$, $p = 0,017$ en $p = 0,046$). In de geïnccludeerde 77b groep is vaker sprake van een vermogensdelict met geweld en minder vaak van een vermogensdelict zonder geweld. Voor de toepassing van artikel 77c Sr. zijn statistisch significante verschillen gevonden voor vermogensdelicten met en zonder geweld, werkstraf, onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en de maatregel (Fisher's Exact test tweezijdig, $p = 0,005$, $p < 0,001$, $p < 0,001$, $p < 0,001$ en $p = 0,025$). Ook in de 77c Sr. geïnccludeerde groep is er vaker sprake van een vermogensdelict met geweld en minder vaak sprake van een vermogensdelict zonder geweld. Verder is in de 77c groep minder vaak sprake van een werkstraf en vaker sprake van een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of maatregel. In de 77b Sr. vergelijkingsgroep is sprake van een statistisch significant verschil in twee kenmerken. De minimale pleegleeftijd in de strafzaken die wel geselecteerd zijn ($M = 16,8$, $SD = 0,43$) ligt hoger dan in de groep met strafzaken die niet geselecteerd zijn ($M = 16,4$, $SD = 0,50$), dit verschil is statistisch significant ($t(40) = -2,57$; $p = 0,028$). Ook de maximale pleegleeftijd in de strafzaken die wel geselecteerd zijn ($M = 16,8$, $SD = 0,40$) ligt hoger dan in de groep

met strafzaken die niet geselecteerd zijn ($M = 16,4$, $SD = 0,50$), dit verschil is statistisch significant ($t(40) = -2,98$; $p = 0,004$). Tot slot is in de 77c Sr. vergelijkingsgroep sprake van een statistisch significant verschil voor wat betreft de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (Fisher's Exact test tweezijdig, $p = 0,014$). In de geïncludeerde groep is vaker sprake van een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf.

Uit bovenstaande vergelijking blijkt dat er aanwijzingen zijn dat er bij de geïncludeerde zaken vaker sprake is van feiten met een ernstiger karakter. Dat blijkt onder andere uit het vaker voorkomen van vermogensdelicten met geweld en het vaker voorkomen van onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen en een maatregel. Dit verschil wordt mogelijk veroorzaakt doordat van de minder ernstige strafzaken ook minder vaak een uitgebreid vonnis beschikbaar is. Dat betekent dat de resultaten van dit onderzoek niet zonder meer te generaliseren zijn naar alle strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht.

Omdat in de 77c vergelijkingsgroep maar $n = 8$ uitgebreide vonnissen beschikbaar zijn, is besloten om deze groep niet te gebruiken voor de inhoudelijke analyse. Met dit lage aantal is het niet mogelijk om uitspraken te doen over eventuele verschillen tussen de 77c groep en de vergelijkingsgroep.

In totaal zijn $n = 93$ vonnissen van strafzaken die in eerste aanleg zijn afgedaan geselecteerd voor de inhoudelijke analyse.

3.3 Variabelen

Om inzicht te krijgen in de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen die volgens het adolescentenstrafrecht zijn gesanctioneerd, de eis van de officier van justitie en het advies van deskundigen over het toe te passen sanctiestelsel en de motivering van de rechter voor het gekozen sanctiestelsel worden drie databronnen gebruikt: RAC-min, de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) en vonnissen van strafzaken in eerste aanleg. Er is een codeboek samengesteld waarin de variabelen uit RAC-min en de OBJD en de te coderen onderdelen uit de vonnissen zijn opgenomen (tabel B3.1, bijlage 3). Voor de variabelen die worden verkregen uit de vonnissen is allereerst nagegaan of er iets in het vonnis over de variabele wordt genoemd. Vervolgens is gecodeerd wat er in de motivering is opgenomen over de betreffende variabele. Daarvoor is de letterlijke tekst, of een deel daarvan, overgenomen in het codeerbestand. Indien informatie meerdere keren werd gevonden in een vonnis is gewerkt volgens het principe van verzadiging en is deze informatie één keer gecodeerd. Een uitzondering daarop is wanneer door verschillende actoren (zoals de officier van justitie, deskundigen en de rechter) hetzelfde wordt gezegd. Deze informatie is per actor gecodeerd. Daarbij dient te worden opgemerkt dat bij de kenmerken afkomstig uit de vonnissen grotendeels sprake is van professionele oordelen en/of inschattingen van de verschillende professionals.

De variabelen hebben betrekking op drie categorieën: 1) kenmerken van (strafzaken van) de dader, 2) informatie betreffende de eis van de officier van justitie en het advies van de deskundige en 3) de motivering van de rechter voor het gekozen sanctiestelsel.

Bij kenmerken van (strafzaken van) de dader gaat het om de minimale en maximale pleegleeftijd, leeftijd ten tijde van instroom bij het OM en leeftijd ten tijde van sanctionering, type delict, de opgelegde sanctie, de duur van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, en of en waar een verdachte in voorlopige hechtenis zit. Deze gegevens zijn afkomstig uit RAC min en voor informatie over de voorlopige hechtenis zijn de vonnissen geraadpleegd. Daarnaast is de OBJD gebruikt voor de maximale strafdreiging van het delict. Verder is in de vonnissen nagegaan of er informatie betreffende de handelingsvaardigheden, pedagogische mogelijkheden, behandel mogelijkheden, justitiële voorgeschiedenis, criminele levensstijl, psychiatrische problematiek, en pedagogische onmogelijkheden genoemd worden.⁵ Tot slot is op basis van de vonnissen nagegaan of er informatie betreffende dagbesteding (opleiding of werk) en huisvesting is.

Voor informatie betreffende de eis van de officier van justitie, het advies van de deskundige over het toe te passen sanctiestelsel en het standpunt van de verdediging zijn tevens de vonnissen geraadpleegd. Tot slot is voor de motivering van de rechter voor het gekozen sanctiestelsel nagegaan in hoeverre de ernst van het gepleegde feit, persoonlijkheid van de dader en omstandigheden waaronder het feit is gepleegd en eventuele andere kenmerken door de rechter worden genoemd in de motivering bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht.

3.4 Analyseplan

Voor dit onderzoek zijn achtergrondkenmerken uit RAC-min kwantitatief geanalyseerd. Daarvoor is gebruikgemaakt van Chi-kwadraattoetsen en indien de verwachte celvulling kleiner of gelijk was aan 5, de Fisher's exact toets. De toetsen zijn uitgevoerd met een significantieniveau van $p < 0,05$. Voor analyse van de RAC-min data is gebruikgemaakt van SPSS (versie 29; IBM).

Door middel van inhoudsanalyse zijn teksten uit vonnissen geanalyseerd (Elo & Kyngäs, 2008). Met behulp van de analyse is nagegaan in hoeverre er verschillen zijn aan te wijzen in kenmerken van 16- tot 23-jarige daders op basis van de vonnissen. Tevens is nagegaan welke argumenten er in de motivering van de rechter te vinden zijn voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht en welke argumenten er in de controlegroep worden gegeven voor het toepassen van het reguliere sanctiestelsel. Daarvoor zijn de gecodeerde stukken tekst uit de vonnissen geraadpleegd.

Voor onderzoeksvraag 1 is door het toekennen van codes onderscheid gemaakt tussen de aanwezigheid van (problemen met) het betreffende kenmerk en afwezigheid daarvan. Tevens is de gecodeerde tekst voorzien van codes om onderscheid aan te brengen in onder andere de verschillende vormen van de genoemde handelingsvaardigheden, pedagogische (on)mogelijkheden en problematiek.

⁵ Bij de introductie van het adolescentenstrafrecht zijn voor de toepassing van het jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen bij het OM, de reclassering en het NIFP meerdere indicatiecriteria geformuleerd en omgezet in screeningslijsten. Deze kenmerken zijn gebaseerd op de screeningslijsten van het OM, de reclassering en het NIFP. Door het OM, de reclassering en het NIFP wordt met behulp van elk een eigen screeningslijst invulling gegeven aan de doelgroep voor 77c Sr. (Buisse & Scherders, 2015; Poppens & Janse de Jonge, 2014; Vogelvang & Kempes, 2014). Deze screeningslijsten zijn ontwikkeld voor 18- tot 23-jarigen. In de praktijk blijkt dat deze criteria ook gebruikt worden bij 16- en 17-jarigen, maar dan om te motiveren waarom het volwassen sanctiestelsel toegepast dient te worden. Onbekend is echter in hoeverre indicaties en contra-indicaties ook van toepassing zijn bij de toepassing van artikel 77b Sr. Daarom wordt in dit onderzoek ook nagegaan in hoeverre enkele indicaties en contra-indicaties voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht aanwezig zijn bij 16- en 17-jarigen.

Vervolgens is nagegaan in hoeverre er sprake was van verschillen in de groepen op deze kenmerken en verschillen tussen de groepen.

Voor onderzoeksvraag 2 is in de vonnissen specifiek naar de motivering voor de flexibele toepassing van strafrecht gekeken. Daarvoor is eerst nagegaan of er een inhoudelijke motivering is gegeven en vervolgens naar de inhoud daarvan. Bij de inhoudelijke codering van de motivering is inductief gecodeerd door de codes te genereren op basis van de beschikbare data.

Tot slot is voor onderzoeksvraag 3 allereerst het standpunt van de verschillende professionals bepaald. Vervolgens is met behulp van het toekennen van codes nagegaan in hoeverre sprake was van afwijkende standpunten met betrekking tot het toegepaste sanctiestelsel. Indien het standpunt van de professionals inhoudelijk werden genoemd in de vonnissen is tevens inductief gecodeerd waarbij codes op basis van de data werden gegenereerd. Voor de analyses van de vonnissen is gebruikgemaakt van MAXQDA (versie 2020; VERBI Software).

In het resultatenhoofdstuk maken we gebruik van citaten uit vonnissen met als doel onze resultaten te illustreren en het voor de lezer inzichtelijker te maken. De gebruikte citaten zijn alleen afkomstig uit vonnissen die beschikbaar zijn op rechtspraak.nl. Van deze vonnissen wordt de European Case Law Identifier (ECLI) gegeven. De citaten worden in hun oorspronkelijke vorm gegeven.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de empirische resultaten van het onderzoek beschreven. We beantwoorden daarbij verschillende vragen. Wat zijn nu de kenmerken van adolescenten in de leeftijd 16 tot 23 jaar waarbij sprake is van een toepassing van het adolescentenstrafrecht (paragraaf 4.1)? En welke motivering gebruiken rechters bij het toe te passen sanctiestelsel (paragraaf 4.2)? Verder gaan we ook in op afwijkende standpunten van de andere professionals met betrekking tot het door de rechter toegepaste sanctiestelsel (4.3). We beschrijven de bevindingen voor de groep adolescenten waarin sprake is van toepassing van het adolescentenstrafrecht en waar mogelijk vergelijken we die resultaten met zaken waarin sprake is van een reguliere sanctionering conform de kalenderleeftijd (de vergelijkingsgroep). We bespreken de resultaten afzonderlijk voor de 16- en 17-jarigen en de 18- tot 23-jarigen.

4.1 Kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen met toepassing van het adolescentenstrafrecht

In deze paragraaf beschrijven we de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Zoals eerder opgemerkt zijn er bij de introductie van het adolescentenstrafrecht voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen voor de eis en advisering indicaties en contra-indicaties opgesteld (zie voetnoot 5). Hoewel deze voor de 16- en 17-jarigen met toepassing jeugdstrafrecht er niet waren, vinden we in de vonnissen wel vaak verwijzingen naar vergelijkbare maar dan omgekeerde indicaties en contra-indicaties. Dat is de reden waarom we deze ook bij deze leeftijdsgroep beschrijven. Om mogelijke verschillen tussen de flexibele en reguliere toepassing van het strafrecht te beschrijven, kijken we naar leeftijd, indicaties en contra-indicaties, dagbesteding en huisvesting. Daarbij worden eerst de kenmerken beschreven waarin we de meeste variatie zien tussen de groepen gevolgd door de kenmerken waarin minder variatie wordt gezien. De gedachte is dat waar grote variatie wordt gesignaleerd dat wel eens belangrijke onderwerpen voor de overweging kunnen zijn om het adolescentenstrafrecht toe te passen.

4.1.1 16- en 17-jarigen

De strafzaken waarin sprake is van de toepassing van artikel 77b Sr. Verschillen op een aantal kenmerken van strafzaken van 16- en 17-jarigen waarin sprake is van sanctionering conform de kalenderleeftijd. Zo zien we verschillen voor wat betreft handelingsvaardigheden, de afwezigheid van pedagogische mogelijkheden, de aanwezigheid van pedagogische onmogelijkheden en een criminele voorgeschiedenis met ernstige feiten. We zien weinig verschillen tussen de 77b groep en vergelijkingsgroep voor wat betreft aanwezige psychiatrische problematiek, dagbesteding en huisvesting.

Leeftijd van veroordeling

De gemiddelde minimale pleegleeftijd van de jongeren in de *77b groep* is 16,9 jaar en de gemiddelde maximale pleegleeftijd is 17,2 jaar (tabel 4.1). Gemiddeld genomen wordt hun zaak met 18,1 jaar door het OM in behandeling genomen en volgt veroordeling door de rechter rond 19,3 jaar (SD = 2,25; min/max = 18/26).

Jeugdigen in de *vergelijkingsgroep* zijn ten tijde van het plegen van het delict gemiddeld even oud als de jeugdigen in de 77b groep. Wel zijn jeugdigen in de vergelijkingsgroep gemiddeld jonger dan jeugdigen in de 77b groep op het moment dat hun zaak door het OM in behandeling wordt genomen (16,9 jaar) en jonger dan de 77b groep op het moment dat er door de rechter een uitspraak wordt gedaan in de strafzaak (17,8 jaar). Dat betekent dat het belangrijkste verschil tussen de groepen de doorlooptijd van de zaken is. Deze is bij jongeren in de 77b groep veel langer dan bij jongeren in de vergelijkingsgroep.

Handelingsvaardigheden

In de *77b groep* zien we dat in de vonnissen bij minder dan een kwart van de in totaal twintig strafzaken problemen met handelingsvaardigheden worden benoemd. In de vergelijkingsgroep is dat bij bijna drie kwart van de strafzaken geval. In de zaken van de 77b groep lijkt het vooral over 'weloverwogen handelen' van de jongere te gaan. Bij weloverwogen handelen wordt onder andere genoemd dat er bij de verdachte geen sprake is van impulsief handelen en een volwassen houding ten tijde van het handelen. Ook wordt een gecontroleerde en beheerste houding genoemd waarbij verdachte het vermogen heeft om een leidende positie te verwerven in de groep:

Zo was verdachte de initiator van ten minste twee gepleegde overvallen en heeft hij zelf diverse geweldshandelingen verricht. Bovendien had verdachte tijdens de overval duidelijk de leiding over zijn drie (oudere) mededaders. Door aldus te handelen is van een voor jeugdigen meer karakteristiek ondoordacht, impulsief handelen dan ook geen sprake. (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

In een andere zaak waarin sprake is van een dubbele moord wordt gesproken over een verdachte die zijn kansen nauwkeurig inschat en de gevolgen van zijn handelen kan inschatten:

Er is sprake van een langdurende planning en voorbereiding, waardoor niet gesproken kan worden van een ongeplande of impulsieve actie. Verdachte wist, voorafgaand aan het plegen van het ten laste gelegde - indien bewezen - waar hij aan begon, hij heeft raad gevraagd bij een vriend en had geen relatie met het vermeende doelwit. Er zijn bij de verdachte geen aanwijzingen voor psychopathologische elementen die de keuzevrijheid beperkten, zoals impulscontrole of agressieregulatieproblematiek, een verminderde frustratietolerantie of een verhoogde krenkbaarheid. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

In de vergelijkingsgroep van 16- en 17-jarigen die volgens het reguliere jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd komt 'weloverwogen handelen' bij het misdrijf nauwelijks voor in de vonnissen. Er wordt in één zaak gerapporteerd over een verdachte die in staat kon worden geacht om ten tijde van het plegen van het delict een andere gedragskeuze te maken en daarnaar te handelen. In 16 van de 22 strafzaken zaken wordt gerapporteerd over de aanwezigheid van problemen met handelingsvaardigheden. Daarbij wordt onder andere gesproken over de aanwezigheid van een (licht) verstandelijke beperking met een disharmonisch profiel waardoor een verdachte weet wat wel en niet mag maar daar niet naar kan handelen.

Ook wordt daarnaast gerapporteerd over kinderlijk handelen bij verdachten:

Hij functioneert intellectueel en voor zijn adaptieve vaardigheden op een licht verstandelijk beperkt niveau. Passend bij zijn niveau handelt hij emotioneel en sociaal vanuit een kinderlijk egocentrisch perspectief. (ECLI:NL:RBROT:2019:4800)

Ten slotte wordt in verschillende strafzaken gesproken over de aanwezigheid van problemen met de impulsregulatie. Zo wordt genoemd dat er niet goed wordt nagedacht over de gevolgen van het handelen, dat er sprake is van impulsiviteit en agressieregulatie problematiek. Ook worden problemen met copingvaardigheden genoemd, zoals in het volgende voorbeeld:

De verdachte is geneigd om op frustraties met boosheid en agressie te reageren en onlustgevoelens op een onbegrensde en onkritische wijze om te zetten in handelen zonder zich daarbij te bekommeren om de gevolgen daarvan voor anderen. Hij is nog afhankelijk van externe aansturing en als die er niet is, schieten zijn copingvaardigheden al snel tekort, wordt hij al snel overvraagd en kan hij het overzicht verliezen. (ECLI:NL:RBLIM:2018:5899)

Pedagogische mogelijkheden

In de *77b groep* wordt bij minder dan een kwart van de strafzaken in de vonnissen gesproken over de aanwezigheid van pedagogische mogelijkheden. In de overige zaken wordt dit niet benoemd. In de zaken uit de *77b groep* waarin wel pedagogische mogelijkheden worden benoemd staat dat 'de verdachte deelneemt aan het gezin', 'nog volop in ontwikkeling is' en 'afhankelijk is van structuur en begrenzing'. Ook wordt genoemd dat verdachten nog 'pedagogisch beïnvloedbaar zijn' en onderwijs volgen. In het merendeel van de zaken wordt in de vonnissen vooral gesproken over pedagogische onmogelijkheden bij de verdachte. Daar wordt later nader op ingegaan.

In de *vergelijkingsgroep* wordt bij ruim de helft van de strafzaken gesproken over pedagogische mogelijkheden. De toepassing van het jeugdstrafrecht wordt daarbij niet in alle vonnissen specifiek benoemd, mogelijk omdat bij 16- en 17-jarigen dit het uitgangspunt is. Indien pedagogische mogelijkheden aan de orde komen dan worden met name de behandelmogelijkheden voor de jongere benoemd. Daarbij wordt onder andere genoemd dat een 'intensieve behandeling noodzakelijk is', dat 'enkel een PIJ-maatregel toereikend is', en dat 'ambulante begeleiding bij een polikliniek' geadviseerd wordt. Ook wordt specifiek benoemd waar behandelingen op gericht moeten zijn, zoals cognitieve gedragstherapie, heropvoeding en het creëren van een veilige omgeving. In het volgende voorbeeld worden verschillende behandeldoelen genoemd door de psycholoog:

Teneinde het recidive risico te verminderen en de ontwikkeling van verdachte optimaal te bevorderen is behandeling aangewezen. Naast inzicht in eigen gedrag zal de behandeling gericht moeten zijn op het vergroten van probleembesef, het verbeteren van de morele ontwikkeling, het beter kunnen bijsturen van zijn eigen handelen, het verbeteren van de agressieregulatie en het bieden van toekomstperspectief met betrekking tot scholing. (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

Ook wordt benoemd dat een verdachte goed functioneert in het pedagogische klimaat van een justitiële jeugdinrichting (JJI) en daar baat bij heeft. Verder lezen we in de vonnissen dat er 'ontwikkelingsmogelijkheden' bij een verdachte worden gezien, dat er sprake is van 'leerbaarheid' en dat 'hij open staat voor begeleiding'.

Pedagogische onmogelijkheden

In de *77b groep* zien we dat in ruim de helft van de vonnissen wordt gesproken over de aanwezigheid van pedagogische onmogelijkheden. Er wordt door deskundigen gesproken over weinig leerbaarheid en/of motivatie bij de jongeren. Zo wordt in de *77b groep* onder andere benoemd dat 'een sanctie gericht op pedagogische beïnvloeding niet meer aan de orde is', een 'verdachte niet open staat voor begeleiding', 'eerdere hulpverlening weinig resultaat heeft opgeleverd', 'geen sprake is van een lerende houding' of dat 'verdachte al grotendeels zonder zijn ouders leefde'. Daarnaast wordt verschillende keren benoemd dat een jeugdige niet past binnen de setting van een JJI. Bij een aantal zaken wordt specifiek benoemd dat het niet wenselijk is om verdachte een gevangenisstraf in een JJI uit te laten zitten gezien het klimaat in de JJI, of dat de groepsgerichte aanpak van een JJI niet meer aansluit bij een verdachte. Ook wordt genoemd dat een verdachte andere jeugdige gedetineerden negatief zal beïnvloeden en dat daarom een gevangenisstraf in een penitentiaire inrichting (PI) beter zou passen.

Bovendien blijkt de pedagogische, groepsgerichte aanpak van de JJI niet (meer) bij de verdachte aan te sluiten en begint hij andere jeugdige gedetineerden negatief te beïnvloeden. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

In een andere zaak wordt genoemd dat volgens de deskundige een 'verdachte zich weinig aantrekt van begeleiding en pedagogisch weinig beïnvloedbaar is', ook wordt gesproken over 'het ontgroeien van het jeugdzorgcircuit'.

In de *vergelijkingsgroep* wordt in minder dan een kwart van de strafzaken gesproken over de aanwezigheid van pedagogische onmogelijkheden. Indien sprake is van pedagogische onmogelijkheden lijkt dit met name gelegen in het falen van eerdere hulpverlening:

In het jeugdstrafrecht staat het belang van de jongere centraal en ligt het accent op de pedagogische aanpak. Die fase is verdachte inmiddels voorbij. In het kader van deze pedagogische aanpak is immers al alles ingezet zonder resultaten (...) Dergelijk crimineel gedrag past niet in een jeugdsetting. (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

Tegelijkertijd wordt in deze zaak benoemd dat een pedagogische aanpak noodzakelijk is voor een zo gunstig mogelijke ontwikkeling en dat een ter beschikking stelling (tbs)-setting de verdachte zou kunnen verharden.

Justitiële voorgeschiedenis

In de *77b groep* is bij drie op de vijf strafzaken sprake van een justitiële voorgeschiedenis. Dat betekent dat bij de overige zaken sprake is van een *first offender*. In de *77b groep* wordt bij een kwart van de strafzaken volstaan met het enkel benoemen van een justitiële voorgeschiedenis. Bij ruim een derde van de strafzaken wordt door de rechter uitgebreid ingegaan op de aanwezige justitiële voorgeschiedenis, waarbij dan met name wordt benoemd dat de jeugdige in het verleden al meerdere keren is veroordeeld voor (vergelijkbaar) ernstige feiten waaronder openlijke geweldpleging, diefstal met geweld en straatroven.

In de *vergelijkingsgroep* is bij bijna drie kwart van de strafzaken sprake van een justitiële voorgeschiedenis. In bijna de helft van de vonnissen wordt volstaan met het

enkel benoemen van de aanwezigheid van een justitiële voorgeschiedenis zonder dat daarbij iets wordt gezegd over het herhaald plegen dergelijke ernstige feiten.

Criminele levensstijl

De aanwezigheid van een criminele levensstijl wordt in de *77b groep* bij ruim de helft van de strafzaken genoemd. Daarbij lijkt de criminele levensstijl in deze groep vooral als resultaat gezien te worden van een eigen keuze. Ook wordt specifiek ingegaan op de criminele levensstijl van een dader:

Hij heeft gedurende een periode van meer dan een jaar leiding gegeven aan een criminele organisatie die het plegen van overvallen en woninginbraken tot doel had en tot uitvoering heeft gebracht. (ECLI:NL:RBMNE:2018:5260)

In de *vergelijkingsgroep* wordt ook bij de helft van de strafzaken in het vonnis gesproken over de aanwezigheid van een criminele levensstijl. Zo wordt genoemd dat een verdachte zich weer heeft gevoegd bij zijn criminele vrienden en dat zij een negatieve invloed op de jongere hebben. Het verschil met de *77b groep* lijkt te zijn dat in deze groep daarentegen de vrienden en/of het netwerk van de verdachte een belangrijkere rol lijken te spelen bij het delictgedrag en er in de vonnissen minder wordt gesproken over de aansturende rol van de verdachte:

Het risico voor de verdachte ligt besloten in zijn lidmaatschap van een bendeachtige groep leeftijdsgenoten en (iets) ouderen, die betrokken lijken te zijn bij drugshandel en gewelddelicten. Het gevaarsscenario bestaat dan ook uit hernieuwd aansluiting vinden bij deze groep en terugvallen in cannabis gebruik. (ECLI:NL:RBROT:2018:5439)

Psychiatrische problematiek

Voor wat betreft de aanwezigheid van psychiatrische problematiek zien we dat dit in de *77b groep* bij drie op de vijf vonnissen van de strafzaken wordt benoemd. Daarbij zien we dat in sommige vonnissen wordt volstaan met het benoemen van de aanwezigheid van psychiatrische problematiek, waarbij wordt genoemd dat de stoornis van een verdachte verankerd is in de persoonlijkheid.

In andere vonnissen van de *77b groep* wordt specifiek benoemd van welke psychopathische kenmerken sprake is, zo worden termen als 'antisociaal gedrag' en 'narcistisch gedrag', 'gebrekkige morele ontwikkeling', 'gewetenloos' en 'verhard' genoemd. Ook benoemen rechters dat de verdachte 'geen rekening [houdt] met de gevoelens van slachtoffers' en 'niet terug [schrikt] om zwaar geweld te plegen'. In enkele vonnissen wordt specifiek naar onderzoek van deskundigen verwezen:

Uit het psychiatrisch onderzoek Pro Justitia volgt dat de psychiater heeft vastgesteld dat bij de verdachte sprake is van een ongespecificeerde schizofreniespectrum stoornis. (ECLI:NL:RBMNE:2019:2637)

In de *vergelijkingsgroep* wordt vergelijkbare psychiatrische problematiek genoemd. Voor wat betreft de aanwezigheid van psychiatrische problematiek lijken de groepen dan ook weinig te verschillen. Zo is te lezen dat er 'geen rekening wordt gehouden met de gevoelens van anderen', 'het geweten niet knaagt', 'geen enkel mededogen met de slachtoffers wordt getoond' en 'empathie ontbreekt'. In een ander vonnis is te lezen:

Uit de rapportage van de psychiater blijkt dat bij [verdachte] sprake is van een normoverschrijdende gedragsstoornis, een stoornis in alcoholgebruik en een bedreigde persoonlijkheidsontwikkeling, met antisociale trekken. Deze stoornissen waren aanwezig ten tijde van het plegen van het ten laste gelegde. (ECLI:NL:RBGEL:2018:4931)

Dagbesteding

In de *77b groep* wordt bij ongeveer een derde van de strafzaken gesproken over de aanwezigheid van dagbesteding. Er zijn zowel jongeren die nog schoolgaand zijn, al dan niet gemotiveerd, als jongeren waarbij er geen sprake is van een opleiding of werk. Er wordt onder andere benoemd dat er een gebrek is aan structuur op alle leefgebieden en over gebrekkige motivatie voor school gesproken:

De omgang met criminele leeftijdsgenoten, het middelengebruik en zijn (destijds) gebrekkige motivatie voor school zijn volgens de deskundigen risicoverhogende factoren. (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

In de *vergelijkingsgroep* wordt bij minder dan een kwart van de strafzaken gesproken over de aanwezigheid van dagbesteding. Ook in deze groep zien we zowel jongeren die nog schoolgaand zijn en jongeren waarbij geen sprake is van een vorm van dagbesteding.

Huisvesting

In de *77b groep* blijkt op basis van de vonnissen dat een drie kwart van de jongeren niet meer thuis woont. We zien een divers beeld van jongeren die samenwonen met een huisgenoot tot jongeren die niet thuis kunnen wonen en verblijven in een pleeggezin of zorginstelling. Ook is sprake van jongeren die in het buitenland woonachtig zijn.

In de *vergelijkingsgroep* zien we dat in bijna een kwart van de vonnissen sprake is van een jongere die woonachtig is in een pleeggezin, zorginstelling of andere vorm van begeleid wonen. Ook in deze groep zien we verder een divers beeld van jongeren die nog thuis wonen, samenwonen of in het buitenland woonachtig zijn.

Samenvattend

Uit de vonnissen van jeugdigen in de *77b groep* ontstaat een beeld van daders waarbij volgens deskundigen en/of de rechter sprake is van weloverwogen handelen met betrekking tot het gepleegde delict. Er lijkt minder sprake te zijn van een impulsieve actie in vergelijking tot de groep van 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd. Voor wat betreft de aanwezigheid van pedagogische mogelijkheden zien we een duidelijk verschil tussen de *77b groep* en de *vergelijkingsgroep*. Daar waar in de vonnissen van de *77b groep* niet of nauwelijks pedagogische mogelijkheden worden genoemd, zien we dat dit in de *vergelijkingsgroep* bij meer dan de helft van de vonnissen pedagogische mogelijkheden of beïnvloedbaarheid worden gezien door deskundigen. Daarnaast is in de *77b groep* vaker sprake van pedagogische onmogelijkheden, aldus informatie van deskundigen en/of de rechter in de vonnissen. Dit wordt onder andere ingegeven door gebrekkige motivatie, ontbreken van een lerende houding, het falen van eerdere hulpverlening en het niet passen in de setting van een JJI. Verder lijkt de criminele leefstijl afgaand op de vonnissen in de *77b groep* mede een gevolg van een 'eigen' keuze van het individu. Ook wordt relatief vaker gewezen op een criminele carrière met herhaalde ernstige feiten. In de *vergelijkingsgroep* is de criminele levensstijl

mogelijk meer het gevolg van de context, waaronder de omgang met criminele vrienden. Een geschiedenis van herhaalde ernstige feiten is in de vergelijkingsgroep afwezig. Verder blijkt dat jeugdigen uit de 77b groep gemiddeld ouder zijn dan adolescenten uit de vergelijkingsgroep ten tijde van de instroom bij het OM en de sanctionering. Adolescenten uit de 77b groep zijn ten tijde van de sanctionering allemaal meerderjarig. In de vergelijkingsgroep is dat niet het geval. De doorlooptijd van de zaken is bij jongeren in de 77b groep veel langer dan bij jongeren in de vergelijkingsgroep. Dit wijst op complexere zaken zowel voor de opsporing als vervolging en advisering.

We signaleren in de vonnissen nauwelijks verschillen wat betreft aanwezige psychiatrische problemen, dagbesteding en huisvesting. Kennelijk differentiëren de zaken daar niet op.

In het hiernavolgende gaan we uitgebreider in op de kenmerken van deze strafzaken.

Tabel 4.1 Kenmerken van 16- en 17-jarigen met toepassing van artikel 77b Sr. en een vergelijkingsgroep, gemiddelden (standaarddeviatie) en percentages

| | 77b Sr. | Vergelijking |
|---|------------------------|------------------------|
| | <i>n</i> = 20 | <i>n</i> = 22 |
| | <i>M</i> (<i>SD</i>) | <i>M</i> (<i>SD</i>) |
| Gem. minimale pleegleeftijd | 16,9 (0,37) | 16,8 (0,43) |
| Gem. maximale pleegleeftijd | 17,2 (0,43) | 16,8 (0,40) |
| Leeftijd t.t.v instroom bij OM* | 18,1 (2,11) | 16,9 (0,47) |
| Leeftijd t.t.v. berechting** | 19,4 (2,25) | 17,8 (0,81) |
| | % | % |
| Problemen met handelingsvaardigheden*** | <25,0 | 72,7 |
| Justitiële voorgeschiedenis aanwezig | 60,0 | 72,7 |
| Criminele levensstijl aanwezig | 55,0 | 50,0 |
| Psychiatrische problematiek aanwezig | 60,0 | 72,7 |
| Pedagogische mogelijkheden aanwezig**** | <25,0 | 54,5 |
| Pedagogische onmogelijkheden aanwezig | 55,0 | 22,7 |
| Dagbesteding aanwezig (school of werk) | 35,0 | <25 |
| Ja | 35,0 | <25 |
| Nee | <25,0 | 22,7 |
| Onbekend | 55,0 | 59,1 |

| | 77b Sr. | Vergelijking |
|-----------------------|---------------|---------------|
| | <i>n</i> = 20 | <i>n</i> = 22 |
| Huisvesting | | |
| Thuis bij ouder(s) | 25,0 | <25,0 |
| Met huisgenoot | <25 | - |
| Institutioneel | <25 | <25,0 |
| Anders ^a | <25 | <25,0 |
| Onbekend ^b | 40,0 | 59,1 |

* $t(20,7) = 2,46, p < 0,05$; ** $t(23,46) = 3,00, p < 0,05$; ***Fisher Freeman Halton Exact test $p = < 0,001$;
 ****Fisher Freeman Halton Exact test $p = 0,029$

- a Geen vaste woon- of verblijfplaats, woonachtig in buitenland.
 b Geen informatie op basis van het vonnis.

4.1.2 *Strafzaken van 16- en 17-jarigen*

In tabel 4.2 worden de kenmerken van de strafzaken en de opgelegde sancties van de 77b en vergelijkingsgroep getoond. De zaken verschillen niet statistisch significant van elkaar wat betreft het type feit waarvoor de jongeren voor de rechter komen of de strafdreiging. Het ontbreken van een significant verschil kan ook het gevolg zijn van kleine groepen. Hoewel niet significant verschillend, is de strafdreiging bij de 77b Sr. groep wel iets hoger dan bij de vergelijkingsgroep. Wel verschillen ze statistisch significant wat betreft het type en duur van opgelegde vrijheidsbeneming. In de 77b groep is de gemiddelde duur van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf ruim vier keer zo lang (4,3 jaar versus 1 jaar) en gaat het vaker om een vrijheidsbenemende straf en minder vaak om een vrijheidsbenemende maatregel.

Hoewel er geen significante verschillen zijn in feiten tussen beide groepen is het wel interessant te zien om wat voor feiten het gaat. De meest voorkomende feiten bij jongeren waarbij artikel 77b Sr. is toegepast, zijn vermogensdelicten met geweld, gevolgd door geweldsmisdrijven. Voorbeelden van het eerste zijn een gewapende overval van een winkel die door de rechter wordt omschreven als 'zeer gewelddadig' of een zaak waarin sprake is van meerdere keren een gewapende overval op een woning waarbij de slachtoffers onder andere in hun vrijheid beperkt zijn en hun persoonlijke integriteit is geschonden. Bij geweldsdelicten gaat het onder andere om zware mishandelingen, (pogingen tot) doodslag en moord. Het gaat in alle gevallen om ernstige feiten met een strafdreiging van gemiddeld bijna 12 jaar in het sanctiestelsel voor volwassenen.

Tabel 4.2 Kenmerken van strafzaken en opgelegde sancties van 16- en 17-jarigen met toepassing van artikel 77b Sr. en een vergelijkingsgroep, gemiddelden (standaarddeviatie) en percentages

| | 77b Sr. | 77b vergelijking |
|---|-------------------|-------------------------|
| | <i>n</i> = 20 | <i>n</i> = 22 |
| | % | % |
| Type delict | | |
| Geweld | 30,0 | 31,8 |
| Vermogen met geweld | 60,0 | 50,0 |
| Zeden | - | <5 |
| VLAOO ^a | <5 | - |
| Overig ^b | - | <5 |
| | <i>M</i> | <i>M</i> |
| Maximale strafdreiging in jaren (gem.) | 11,8 | 10,9 |
| | % | % |
| In voorlopige hechtenis | 75,0 | 95,5 |
| Locatie voorlopige hechtenis | | |
| HvB | 20,0 | - |
| JJI | 66,7 | 90,5 |
| Onbekend | 13,3 | 9,5 |
| Sanctie | | |
| Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf* | 55,0 | <25 |
| Voorwaardelijke vrijheidsstraf | <25 | - |
| Maatregel** | <25 | 81,8 |
| | <i>M (SD)</i> | <i>M (SD)</i> |
| Duur onv. Vrijheidsstraf in dagen (gem.)*** | 1.559,6 (1.902,4) | 361,7 (219,0) |

* $\chi^2(1) = 6,19, p < 0,05$; ** $\chi^2(1) = 16,05, p < 0,05$; *** $t(12,24) = 2,26, p < 0,05$

4.1.3 18- tot 23-jarigen

In deze paragraaf beschrijven we de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht. We wijken daarbij af van de systematiek van de voorgaande paragrafen omdat van de 77c vergelijkingsgroep onvoldoende uitgebreide vonnissen beschikbaar waren om een vergelijking te kunnen maken.

Leeftijd

De jongvolwassenen in de 77c Sr groep zijn gemiddeld bijna 19 als ze het delict plegen waarvoor ze jeugdstrafrecht krijgen opgelegd (tabel 4.3). De sanctionering in hun zaken volgt gemiddeld een half jaar daarna.

Handelingsvaardigheden

Uit de resultaten blijkt dat in de 77c groep bij bijna drie kwart van de strafzaken sprake is van problemen met handelingsvaardigheden:

De handelingsvaardigheden zijn in enige mate beperkt: verdachte heeft moeite zijn gedrag te organiseren, zijn handelingsvaardigheden op sociaal gebied zijn beperkt en hij komt in contact jonger over dan zijn kalenderleeftijd. (ECLI:NL:RBOVE:2020:1876)

Ook worden de handelingsvaardigheden besproken in het kader van een licht verstandelijke beperking:

Mede door de LVB kan verdachte zijn impulsen moeilijk beheersen en is hij beïnvloedbaar en de rechtbank leidt af dat sprake is van een LVB en dat hij een gebrek aan vaardigheden heeft. (ECLI:NL:RBAMS:2020:5217)

Verder worden onder andere een 'gebrek aan impulsregulatie en agressieregulatie', het 'moeilijk kunnen overzien van de consequenties van eigen handelen' en het 'functioneren als een jeugdige' genoemd.

Justitiële voorgeschiedenis en criminele levensstijl

De aanwezigheid van een justitiële voorgeschiedenis wordt in ruim twee op de vijf vonnissen van de jongvolwassenen in de 77c groep genoemd. In de overige vonnissen is sprake van een *first offender*.

De aanwezigheid van een criminele levensstijl wordt in de 77c groep slechts enkele malen genoemd in de vonnissen. Zo is sprake van een jongvolwassene die een plofkraak heeft gepleegd en dit zou zijn gebeurd in georganiseerd verband. In een andere zaak is sprake van een 'pro-criminele houding' en 'negatieve beïnvloeding door criminele vrienden', aldus het vonnis.

Psychiatrische problematiek

In de 77c groep wordt in ongeveer een derde van de strafzaken gesproken over de aanwezigheid van psychiatrische problematiek. Zo worden onder andere een 'gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens' genoemd of een 'ziekelijke stoornis van de geestvermogens', 'antisociale en narcistische kenmerken', een 'onvoldoende ontwikkeld geweten', een 'normoverschrijdende gedragsstoornis' en een jongvolwassene die 'zich weinig aantrekt van de gevolgen die zijn handelen voor anderen heeft'.

Daarnaast wordt in verschillende strafzaken gesproken over de aanwezigheid van een (licht) verstandelijke beperking:

Uit deze rapportages blijkt dat bij verdachte sprake is van ontwikkelingsproblematiek en een verstandelijke beperking. Hij functioneert in de praktijk als jeugdige en kan zijn gedrag nauwelijks organiseren. (ECLI:NL:RBOBR:2018:4542)

Pedagogische mogelijkheden

In de 77c groep wordt bij bijna de helft van de strafzaken gesproken over de aanwezigheid van pedagogische mogelijkheden. Er wordt onder andere benoemd dat de verdachte gemotiveerd is voor behandeling, dat er sprake is van mogelijkheden tot pedagogische beïnvloeding en dat er voor een verdachte goede behandel mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht worden gezien:

Het is van groot belang dat verdachte zijn opleiding afmaakt, behandeling krijgt van het Forensisch Jeugdteam en een zinvolle dagbesteding krijgt. Verdachte is gemotiveerd voor behandeling en begeleiding en dat kan de kans op herhaling verminderen. (ECLI:NL:RBAMS:2020:3658)

Ook wordt benoemd dat een jongvolwassene onderdeel is van het gezin:

Er is bij verdachte sprake van zeer beperkte handelingsvaardigheden en een pedagogische aanpak is, gelet op het feit dat verdachte actief deelneemt in een gezin, gewenst. (ECLI:NL:RBROT:2019:10951)

Verder wordt benoemd dat de mogelijkheden binnen een PIJ-maatregel het gedrag van een verdachte het meest effectief zullen beïnvloeden:

De noodzaak van een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel wordt door de psycholoog niet alleen ingegeven doordat de problematiek omvangrijk is, maar ook omdat verdachte geen ziektebesef en ziekte-inzicht heeft. Een gesloten setting is tevens noodzakelijk voor een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van verdachte. (...) Verdachte lijkt gemotiveerd te zijn om mee te werken aan een klinisch behandeltraject met vervolgens doorstroom naar een ambulante behandeltraject, gecombineerd met beschermd wonen. (ECLI:NL:RBNNE:2020:3926)

Pedagogische onmogelijkheden

Bij enkele zaken in de 77c groep wordt gesproken over de aanwezigheid van pedagogische onmogelijkheden. Daarbij wordt onder andere benoemd dat een jongvolwassene, aldus deskundigen, weinig ontvankelijk is voor pedagogische beïnvloeding of dat de verwachting is dat een pedagogische aanpak niet zal helpen.

Dagbesteding

In de 77c groep wordt bij bijna een derde van de jongvolwassenen gesproken over de aanwezigheid van dagbesteding. Zo wordt onder andere genoemd dat continuering van scholing van belang is. In een ander vonnis wordt genoemd dat een jongvolwassene gemotiveerd is om een inkomen te verwerven:

Vanwege veelvuldig schoolverzuim heeft een begeleidingstraject bij de jeugdreclassering plaatsgevonden. Dit traject is in januari 2019 positief afgerond. Inmiddels woont verdachte weer bij zijn moeder en stiefvader thuis. Verdachte heeft een relatie met een vrouw die op dit moment ruim 20 weken zwanger is. Zij is bezig met een huurwoning waar zij in de toekomst samen kunnen wonen en een gezin vormen. Verdachte is gemotiveerd om te werken en zo een inkomen te kunnen verwerven. Er zijn geen schulden en er is geen sprake van middelengebruik. (ECLI:NL:RBOVE:2020:1876)

Verder wordt ook in verschillende vonnissen het ontbreken van dagbesteding genoemd:

Kortgezegd is het de verdachte na een belaste voorgeschiedenis de afgelopen jaren niet gelukt om zich te ontwikkelen tot een voldoende vaardige en verantwoordelijke jongvolwassene. Diverse hulpverleningstrajecten hebben niet het gewenste resultaat opgeleverd. Verdachte heeft geen diploma, geen werk, schulden en psychische problemen. (ECLI:NL:RBLIM:2018:3931)

Huisvesting

Voor wat betreft huisvesting zien we een divers beeld, zo zijn er jongvolwassenen die in een zorginstelling wonen en jongvolwassenen die thuis wonen bij één of beide ouders. Een enkele jongvolwassene woont zelfstandig of met zijn partner ten tijde van de sanctionering. Bij enkele jongvolwassenen wordt benoemd dat hulpverlening ingezet dient te worden om begeleid of zelfstandig te gaan wonen.

Samenvattend

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat op basis van de vonnissen in de 77c groep sprake lijkt te zijn van jongvolwassenen die gemiddeld nog geen 19 jaar oud zijn. Bij de meerderheid van de strafzaken is sprake van een *first offender*. Uit de vonnissen blijkt dat bij veel van deze jongvolwassenen sprake is van beperkte handelingsvaardigheden die ervoor zorgen dat zij niet in staat zijn de consequenties van hun eigen gedrag te overzien. In bijna de helft van de strafzaken is sprake van de aanwezigheid van pedagogische mogelijkheden en in een enkele zaak wordt over pedagogische onmogelijkheden gesproken.

Tabel 4.3 Kenmerken van 18- tot 23-jarigen met toepassing van artikel 77c Sr., gemiddelden (standaarddeviatie) en percentages

| | 77c |
|---------------------------------------|-------------|
| | n = 35 |
| | M (SD) |
| Gem. minimale pleegleeftijd | 18,8 (1,06) |
| Gem. maximale pleegleeftijd | 18,9 (1,06) |
| Leeftijd t.t.v instroom bij OM | 19,0 (1,09) |
| Leeftijd t.t.v. sanctionering | 19,6 (1,24) |
| | % |
| Problemen met handelingsvaardigheden | 71,4 |
| Justitiële voorgeschiedenis aanwezig | 42,9 |
| Criminele levensstijl aanwezig | <15,0 |
| Psychiatrische problematiek aanwezig | 34,3 |
| Pedagogische mogelijkheden aanwezig | 48,6 |
| Pedagogische onmogelijkheden aanwezig | <15,0 |
| Dagbesteding | |
| Ja | 28,6 |
| Nee | 22,9 |
| Onbekend | 48,6 |

| | 77c |
|-----------------------|--------|
| | n = 35 |
| Huisvesting | |
| Thuis bij ouder(s) | <15,0 |
| Met huisgenoot | <15,0 |
| Institutioneel | 17,1 |
| Anders ^a | <15,0 |
| Onbekend ^b | 65,7 |

a Geen vaste woon- of verblijfplaats, woonachtig in buitenland.

b Geen informatie op basis van vonnis.

4.1.4 Strafzaken van 18- tot 23-jarigen

Onder jongvolwassenen die volgens artikel 77c Sr. zijn gesanctioneerd is het meest voorkomende feit een vermogensmisdrijf met geweld, gevolgd door een geweldsmisdrijf (tabel 4.4). Voorbeelden van vermogensdelicten met geweld in de 77c groep zijn woninginbraken waarbij de slachtoffers zijn mishandeld, gewapende overvallen op winkels, berovingen op straat of geweldsdelict in het uitgaansleven. Vanwege het lage aantal geanalyseerde vonnissen in de 77c vergelijkingsgroep is het niet mogelijk om daarover te rapporteren.

Ongeveer een derde van de jongeren in de 77c Sr groep heeft in preventieve hechtenis gezeten voor zijn of haar zaak, waarvan meer dan de helft in een Huis van Bewaring (HvB). Wat betreft de opgelegde straffen komt een onvoorwaardelijke (jeugd)detentie het meest voor bij de 77c Sr. groep. De gemiddelde duur daarvan is ruim 150 dagen.

Tabel 4.4 Kenmerken van strafzaken en opgelegde sancties van 18- tot 23-jarigen met toepassing van artikel 77c Sr. en een vergelijkingsgroep, gemiddelden en percentages

| | 77c Sr. |
|--|---------|
| | n = 35 |
| | % |
| Type delict | |
| Geweld | 25,7 |
| Vermogen met geweld | 54,3 |
| Vermogen zonder geweld | 14,3 |
| Zeden | - |
| VLAOO ^a | <5 |
| Overig ^b | - |
| | M |
| Maximale strafdreiging in jaren (gem.) | 9,2 |
| | % |
| In voorlopige hechtenis | 34,3 |

| | 77c Sr. |
|--|---------|
| | n = 35 |
| | % |
| Locatie voorlopige hechtenis | |
| HvB | 58,3 |
| JJI | 41,7 |
| Sanctie | |
| Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf | 71,4 |
| Voorwaardelijke vrijheidsstraf | <5 |
| Maatregel | <5 |
| Werkstraf | <5 |
| | M |
| Duur onv. Vrijheidsstraf in dagen (gem.) | 153,3 |

4.1.5 *Vergelijking van de groepen*

In het bovenstaande zijn we ingegaan op enkele kenmerken van de strafzaken van adolescenten waarbij sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en hebben we een vergelijking gemaakt met minderjarigen waarbij het reguliere jeugdstrafrecht is toegepast. Het gaat hierbij vooral om wat uit de vonnissen naar voren komt, met veelal informatie van forensisch deskundigen als de Raad voor de Kinderbescherming, reclassering of NIFP en de OvJ. In de volgende paragraaf gaan we nader in op de motivering van het toegepaste sanctiestelsel door de rechter. Voor nu staan we eerst stil bij wat deze analyse heeft opgeleverd.

We signaleren in de 77b groep een groep veroordeelde minderjarigen waarbij sprake is van weloverwogen handelen met betrekking tot het gepleegde delict en waarbij weinig sprake is van impulsief handelen. Er wordt relatief vaak gewezen op een criminele carrière met herhaalde ernstige (gewelds)feiten en de criminele leefstijl wordt toegeschreven aan een 'eigen' keuze van het individu. Dit in tegenstelling tot de 77b vergelijkingsgroep waarin juist vaker wordt gewezen op impulsief handelen bij het delict en waarbij vrienden en/of het netwerk een belangrijke rol lijken te spelen in de (al dan niet aanwezige) criminele levensstijl. In de 77c groep wordt bij veel van de jongvolwassenen beperkte handelingsvaardigheden gesignaleerd die ervoor zouden zorgen dat zij niet in staat zijn de consequenties van hun eigen gedrag te overzien. In verschillende vonnissen wordt dat toegeschreven aan de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking. Bij de meerderheid van deze strafzaken is sprake van een *first offender* jongvolwassene en slechts in een enkele strafzaak wordt geschreven over een criminele levensstijl.

Verder zien we in de vonnissen we dat bij de 77b groep niet of nauwelijks pedagogische mogelijkheden binnen een jeugdsetting worden gesignaleerd, terwijl in de vergelijkingsgroep bij meer dan de helft van de vonnissen pedagogische mogelijkheden of beïnvloedbaarheid worden benoemd. Ook is in de 77b groep vaker sprake van pedagogische onmogelijkheden, zoals een gebrekkige motivatie en het niet passen in de setting van een JJI. In de 77c groep wordt in bijna de helft van de

strafzaken pedagogische mogelijkheden gesignaleerd en slechts in een enkele zaak wordt over pedagogische onmogelijkheden gesproken.

We signaleren nauwelijks verschillen in aanwezige psychiatrische problemen, dagbesteding of huisvesting tussen de drie groepen. Kennelijk differentiëren de zaken daar niet op, of zijn ze op z'n minst irrelevant voor de uitspraak.

De drie groepen verschillen ook niet wat betreft het type delict; in alle drie de groepen gaat het bij (ruim) een kwart van de zaken om een geweldsdelict. In de 77c groep is wel sprake van een gemiddeld lagere strafdreiging wat erop wijst dat het gemiddeld minder ernstige zaken betreft. Ook zien we in de 77c groep minder vaak voorlopige hechtenis en vaker een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf maar de duur daarvan is korter in vergelijking met die bij de 77b groep en de 77b vergelijkingsgroep. Dit is niet verwonderlijk omdat het bij de 77b zaken in de regel om ernstige feiten gaat en de vergelijkingsgroep ook omdat die daarop geselecteerd is.

4.2 De motivering bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht

In deze paragraaf wordt de motivering van de rechter bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen beschreven. Daarmee wordt gepoogd om inzicht te geven in welke argumenten de doorslag geven voor de flexibele sanctionering van een 16- tot 23-jarigen. De resultaten worden eerst voor artikel 77b Sr. en de vergelijkingsgroep beschreven (paragraaf 4.2.1). Vervolgens wordt ingegaan op de motivering bij de toepassing van artikel 77c Sr. (paragraaf 4.2.2). Tot slot wordt in paragraaf 4.2.3 nader ingegaan op de motivering bij de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv.

4.2.1 Toepassing van artikel 77b Sr.

In de 77b groep wordt in *alle* vonnissen van de strafzaken door de rechter gemotiveerd waarom is besloten tot de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Daarbij worden argumenten met betrekking tot de wettelijke gronden (ernst van het gepleegde feit, persoon van de dader en omstandigheden waaronder het feit is gepleegd) voor de toepassing van artikel 77b Sr. gebruikt. In de motivatie van de rechter wordt niet altijd geëxpliciteerd hoe deze wettelijke gronden door de rechter worden geïnterpreteerd en toegepast binnen het vonnis. In de motivering bij de toepassing van strafzaken waarin sprake is van artikel 77b Sr. zien we drie aanleidingen voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht terugkomen: 1) schokkende en gewelddadige feiten, 2) feiten waarin sprake is van een berekenend en volwassen karakter en 3) strafzaken waarbij de handel(on)mogelijkheden aanleiding geven om artikel 77b Sr. toe te passen. Dit sluit aan bij de kenmerken die we in de vorige paragrafen hebben beschreven. Deze drie type aanleidingen voor de toepassing van artikel 77b kunnen tegelijkertijd in een vonnis worden genoemd. Zo wordt bij enkele zaken waarin gesproken wordt over zeer schokkende feiten ook het berekenende karakter genoemd en/of de handel(on)mogelijkheden.

Schokkende en gewelddadige feiten

In verschillende strafzaken wordt in de motivering voor de toepassing van artikel 77b Sr. het gewelddadige en schokkende karakter van het gepleegde feit genoemd waarbij de verdachte geen rekening heeft gehouden met het slachtoffer en vooral ging voor zichzelf. Daarbij gaat het onder andere om gewapende overvallen, een dubbele moord

en gewelddadige woningovervallen. In de motivering bij een strafzaak waarin sprake is van een gewelddadige woningoverval is daarover het volgende te lezen:

Het gewelddadig karakter van het door verdachte gepleegde strafbare feit laat zien dat verdachte er niet voor terugschrikt om samen met anderen zwaar geweld tegen andere mensen te gebruiken. (...) Verdachte heeft met die gevoelens geen rekening gehouden toen hij besloot op een gewelddadige manier snel aan geld te willen komen. Verdachte heeft bij het plegen van het feit gehandeld uit puur winstbejag en heeft zich niets aangetrokken van de belangen van de slachtoffers. (ECLI:NL:RBOBR:2018:459)

In een andere zaak waarin sprake is van een dubbele moord wordt door de rechter de ernst van het gepleegde feit en de koelbloedigheid waarmee dit is uitgevoerd benadrukt:

De moord [op 2 personen, red.] betreft (...), een geplande koelbloedige liquidatie met een automatisch vuurwapen, waarbij het leven van het slachtoffer welbewust is opgeofferd uit geldelijk gewin en daarbij het leven van het andere slachtoffer op de koop toe is genomen. Deze feiten zijn zeer ernstig en dragen een volwassen karakter. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

Een berekenende houding en volwassen karakter

Het volwassen karakter en een berekenende houding waarmee de feiten zijn gepleegd en een leidende rol van de dader komen in verschillende vonnissen terug. Hierin wordt een berekenend en volwassen karakter gekenmerkt door een planmatig en goed voorbereid delict in samenhang met de centrale rol die een dader heeft gespeeld in deze voorbereiding en op het moment zelf. Er is hierbij geen sprake van handelingen gepleegd onder groepsdruk of met een impulsief karakter. In een strafzaak waarin sprake is van meerdere gewapende overvallen wordt door de rechter het volgende genoemd in het vonnis:

De verdachte heeft bij onderhavige feiten een initiërende en leidinggevende rol vervuld. Zo was verdachte de initiator van ten minste twee gepleegde overvallen en heeft hij zelf diverse geweldshandelingen verricht. Bovendien had verdachte tijdens de overval duidelijk de leiding over zijn drie (oudere) mededaders. Door aldus te handelen is van een voor jeugdigen meer karakteristiek ondoordacht, impulsief handelen dan ook geen sprake. Gelet op de meerdere feiten die door verdachte zijn gepleegd in een korte periode acht de rechtbank het evenmin aannemelijk dat het bij deze feiten gaat om een 'beginnersfout'. (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

Strafzaken waarbij de behandel(on)mogelijkheden aanleiding geven om artikel 77b Sr. toe te passen

Een andere motivering voor de toepassing van artikel 77b Sr. die in verschillende vonnissen terugkomt is de best passende justitiële setting voor de jeugdige dader. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden tussen 16- en 17-jarige daders waarbij de verwachting is dat zij niet passen binnen het pedagogische klimaat van een JJI en jeugdige daders die vanwege de aard van hun problematiek beter passen binnen een volwassensetting.

Wanneer een rechter concludeert dat een dader niet past binnen het pedagogische klimaat van een JJI, kan dit verschillende redenen hebben. Zo kan het gaan over de leeftijd ten tijde van de sanctionering, maar ook kan een JJI niet passend meer zijn

omdat er geen mogelijkheden meer worden gezien voor een pedagogische aanpak of doordat de dader de groepsetting binnen een JJI negatief zou kunnen beïnvloeden. In het volgende citaat worden alle bovenstaande argumenten door de rechter benoemd in de motivering:

De rechtbank acht gelet op de huidige leeftijd (25 jaar) van verdachte en zijn huidige persoonlijke omstandigheden een sanctie gericht op pedagogische beïnvloeding niet meer aan de orde. Bovendien is het gelet op het klimaat in de jeugdgevangenis en de samenstelling van de groep bewoners van de jeugdgevangenis niet wenselijk om verdachte een gevangenisstraf uit te laten zitten in een jeugdgevangenis. (ECLI:NL:RBOBR:2018:459)

Zoals al genoemd worden ook de behandel(on)mogelijkheden van de jeugdige meegenomen in de motivering voor de toepassing van artikel 77b Sr. Daarbij wordt aan de ene kant de jeugdsetting niet als passend gezien voor een jeugdige, maar wordt vooral ook de volwassensetting als goed alternatief gezien waar de jeugdige hulp kan krijgen voor de onderliggende problematiek. Een voorbeeld daarvan is een jeugdige dader van verschillende steekincidenten. Daarover is in het vonnis te lezen:

Wanneer verdachte binnen het kader van het jeugdstrafrecht zou worden behandeld, zou de behandeling plaatsvinden binnen een groepsgerichte en pedagogische behandelsetting. De deskundigen schatten in dat verdachte hier vanwege zijn psychotische problematiek niet bij gebaat is en dat een behandeling binnen het volwassenkader, met een meer individuele benadering, veel passender zou zijn. (ECLI:NL:RBMNE:2019:2637)

4.2.2 *Reguliere toepassing jeugdstrafrecht*

In de vergelijkingsgroep wordt bij een kwart van de strafzaken specifiek door de rechter benoemd dat er geen aanleiding is om het volwassenenstrafrecht toe te passen. In deze vonnissen wordt benoemd dat de ernst van het delict weliswaar ernstig is en soms ook dat dit een toepassing van 77b Sr. zou kunnen rechtvaardigen, zoals te lezen valt in het volgende citaat:

De ernst van met name de gekwalificeerde doodslag en de omstandigheden waaronder het is begaan wegen voor de rechtbank zwaar en kunnen toepassing van het meerderjarigenstrafrecht in beginsel rechtvaardigen. (...) (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

Argumenten rondom de persoon van de dader vormen hier voor de rechter vaak de kern van de motivering om niet te kiezen voor het volwassenenstrafrecht. Er worden vooral nog mogelijkheden gezien om de dader middels een pedagogische aanpak te laten profiteren van het jeugdstrafrecht, soms nadat een dader in voorlopige hechtenis enige mate van veranderingen heeft laten zien, zoals uit het volgende blijkt:

Verdachte heeft de afgelopen maanden in voorlopige hechtenis in een Justitiële Jeugdinrichting een positieve ontwikkeling laten zien, wat het vermoeden bevestigt dat verdachte baat heeft bij structuur en begrenzing. (...) De verwachting is dat verdachte in detentie in een Penitentiaire Inrichting en in een TBS-setting zich verder zal afsluiten en meer zal verharderen. (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

Samenvattend

Nagegaan is of er in de motivering aanleidingen zijn te vinden die doorslaggevend zijn in het al dan niet toepassen van artikel 77b Sr. In de motivering bij de toepassing van strafzaken waarin sprake is van artikel 77b Sr. zien we drie aanleidingen terugkomen: 1) schokkende en gewelddadige feiten, 2) feiten waarin sprake is van een berekenend en volwassen karakter en 3) strafzaken waarbij de behandel(on)mogelijkheden aanleiding geven om artikel 77b Sr. toe te passen. Deze drie type aanleidingen voor de toepassing van artikel 77b kunnen tegelijkertijd in een vonnis worden genoemd. Zo wordt bij enkele zaken waarin gesproken wordt over zeer schokkende feiten ook het berekenende karakter genoemd en/of de behandel(on)mogelijkheden. Zoals gezegd gaat het in de vergelijkingsgroep ook om zeer ernstige en gewelddadige feiten. Op basis van onze resultaten lijkt de belangrijkste reden voor het niet afwijken van het reguliere sanctiestelsel voor jeugdigen gelegen in de mogelijkheid voor pedagogische beïnvloeding. Dat wil zeggen dat in die zaken waarin de afweging wordt gemaakt voor het toe te passen sanctiestelsel nog een mogelijkheid wordt gezien voor het positief beïnvloeden van de jeugdige dader, in tegenstelling tot de groep waar wel voor de volwassenensetting wordt gekozen.

4.2.3 Toepassing van artikel 77c Sr.

In de vonnissen behorende bij de strafzaken van 18- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van artikel 77c Sr. wordt in alle strafzaken gemotiveerd waarom is besloten tot de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Daarbij wordt in enkele vonnissen benoemd dat de persoon van de dader en/of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd aanleiding geven om het jeugdstrafrecht toe te passen maar wordt daar in de motivering niet nader op ingegaan. De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen lijkt met name te worden gevonden in kenmerken van ontwikkeling van de jongvolwassen dader en in de aanwezigheid van problemen op diverse leefgebieden.

Ontwikkeling van de verdachte

Kenmerken gelegen in de ontwikkeling van de jongvolwassen dader lijken in de meeste strafzaken de belangrijkste aanleiding voor sanctionering volgens het jeugdstrafrecht. Daarbij kan gedacht worden aan beperkte handelingsvaardigheden, problemen met impulscontrole en agressieregulatie en moeite met het organiseren van het eigen gedrag. Verder is de aanwezigheid van persoonlijkheidsstoornissen in verschillende vonnissen een aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht. Ook wordt in verschillende strafzaken een vergelijking gemaakt tussen de kalenderleeftijd van de jongvolwassene en zijn functioneren. Zo is daarover in de motivering in een vonnis het volgende te lezen:

De psycholoog adviseert op basis van de wegingslijst adolescentenstrafrecht het jeugdstrafrecht toe te passen. De indicaties voor toepassing van het jeugdstrafrecht zijn als volgt. De handelingsvaardigheden zijn in enige mate beperkt: verdachte heeft moeite zijn eigen gedrag te organiseren, zijn handelingsvaardigheden op sociaal gebied zijn beperkt en hij komt in contact jonger over dan zijn kalenderleeftijd. (ECLI:NL:RBOVE:2020:1876)

Verder zien we in verschillende vonnissen dat in de 77c groep wordt gewezen op het belang van een pedagogische aanpak in relatie tot de ontwikkeling van de jongvolwassenen.

Pedagogische beïnvloeding lijkt gezien de leeftijd van verdachte, het gezin dat betrokken is op hem en zijn schoolgang mogelijk en wenselijk. (...) De rechtbank zal - conform voormeld advies van de Jeugdreclassering en het verzoek van de raadsman - het jeugdstrafrecht toepassen, omdat dit gelet op de ontwikkelingsfase van de jongvolwassen verdachte de meest effectieve manier vormt om het gedrag in gunstige zin te beïnvloeden. (ECLI:NL:RBNNE:2018:1219)

Ook de aanwezigheid van een ontwikkelingsstoornis wordt in enkele vonnissen genoemd in de motivering bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij jongvolwassenen. In een vonnis van een jongvolwassen dader van een plofkraak wordt daarover het volgende gezegd:

De rechtbank leidt uit de reclasseringsrapportage af dat bij verdachte sprake is van een licht verstandelijke beperking en ADHD en dat hij een gebrek aan vaardigheden heeft. Een en ander duidt erop dat het ontwikkelingsniveau van verdachte lager ligt dan het niveau dat zou passen bij zijn leeftijd. (ECLI:NL:RBAMS:2020:5217)

Problemen op diverse leefgebieden

De aanwezigheid van problemen op diverse leefgebieden wordt tevens in de motivering bij de toepassing van artikel 77c Sr. genoemd. In de motiveringen worden onder andere het 'niet hebben van zinvolle dagbesteding', de 'aanwezigheid van psychische problematiek', het 'hebben van schulden' en het 'ontbreken van een steunend netwerk' genoemd. In een vonnis worden de aanwezigheid van problemen op diverse gebieden en het zich onvoldoende kunnen ontwikkelen tot een volwassene door de rechter gebruikt als motivering het jeugdstrafrecht bij een jongvolwassene toe te passen, zoals te lezen is in het volgende citaat:

Kort gezegd is het de verdachte na een belaste voorgeschiedenis de afgelopen jaren niet gelukt om zich te ontwikkelen tot een voldoende vaardige en verantwoordelijke jongvolwassene. Diverse hulpverleningstrajecten hebben niet het gewenste resultaat opgeleverd. Verdachte heeft geen diploma, geen werk, schulden en psychische problemen. De reclassering heeft gezien de jeugdige leeftijd van verdachte en zijn onrijpe persoonlijkheid geadviseerd toepassing te geven aan het zogenaamde adolescentenstrafrecht ex art. 77c Sr. (ECLI:NL:RBLIM:2018:3931)

Samenvattend

In de 77c groep wordt bij alle beschikbare vonnissen gemotiveerd waarom de rechter heeft besloten tot de toepassing van het adolescentenstrafrecht. In enkele vonnissen blijft de motivering beperkt tot het enkel benoemen van de aanwezigheid van de juridische grondslagen *persoonlijkheid van de dader* en de *omstandigheden waaronder het feit is gepleegd* voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht. De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen lijkt met name te worden gevonden in kenmerken van ontwikkeling van de jongvolwassen dader. Daarnaast vormt de aanwezigheid van problemen op diverse leefgebieden voor rechters vaak een aanleiding om artikel 77c Sr. toe te passen. Zo worden onder andere persoonlijkheidsstoornissen, impulsiviteit en gebrekkige agressieregulatie genoemd. Ook de (jeugdige) leeftijd van de verdachte wordt genoemd en het feit dat verdachten jonger lijken dan hun kalenderleeftijd. Verder wordt de aanwezigheid van een ontwikkelingsstoornis en/of een licht verstandelijke beperking genoemd.

4.2.4 Toepassing van artikel 495, lid 4 en 5 Sv.

Sinds de introductie van het adolescentenstrafrecht is de (kinder)rechter bevoegd om kennis te nemen van strafbare feiten gepleegd in de meerderjarigheid indien de vervolging van die feiten gelijktijdig plaatsvindt met vervolging van een feit gepleegd voor het achttiende levensjaar (artikel 495, lid 4, Sv.). Dit betekent dat de (kinder)rechter feiten gepleegd in minder- en meerderjarigheid gelijktijdig in een zaak mag behandelen. Voor de invoering van het adolescentenstrafrecht werden feiten gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid opgesplitst in aparte zaken. De toepassing van het volwassenenstrafrecht is bij deze gecombineerde zaken de hoofdregel. De rechter kan van deze hoofdregel afwijken (artikel 495, lid 5 Sv), overeenkomstig artikel 77c Sr., indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan daartoe aanleiding geven (*Kamerstukken II 2012/13, 33 498, nr. 3, p. 54-55*).

Uit de validatiestudie is gebleken dat op basis van de query enkele zaken onterecht als toepassing van 77b Sr. of 77c Sr. werden geïdentificeerd, maar dat in deze zaken sprake was van de toepassing van artikel 495 Sv. (Prop, Zeijlmans & Van der Laan, 2023). In deze paragraaf wordt de motivering van de rechter bij de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5, Sv. in de strafzaken die op basis van het eerste onderzoek zijn geïdentificeerd besproken. In de vonnissen waarin sprake is van de toepassing van artikel 495, lid 4 en 5, Sv. ($n = 16$) wordt het gekozen sanctiestelsel in vrijwel alle vonnissen door de rechter gemotiveerd. In de bespreking van de motivering van de rechter maken we onderscheid tussen strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het jeugdstrafrecht ($n = 3$) en strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het volwassenenstrafrecht ($n = 13$).

Toepassing van het jeugdstrafrecht

In de beschikbare vonnissen wordt de jongvolwassen dader in drie strafzaken volgens het jeugdstrafrecht gesanctioneerd. In deze zaken zien we vergelijkbare argumenten voor de toepassing van het jeugdstrafrecht als in de 77c groep. Zo wordt ingegaan op beperkte handelingsvaardigheden, beïnvloedbaarheid, niet leeftijdsadequaat functioneren en beperkte mate van zelfstandigheid. Verder wordt in alle drie de vonnissen gesproken over de aanwezigheid van persoonlijkheidsproblematiek. Overeenkomstig de strafzaken uit de 77c groep, zien we ook dat in deze drie strafzaken mogelijkheden worden gezien voor pedagogische beïnvloeding en wordt genoemd dat een jeugdsanctie het beste aansluit bij de persoon van de dader. Dit is onder andere te lezen in het volgende citaat:

Zowel de psycholoog als de reclassering adviseren het adolescentenstrafrecht toe te passen. Gelet op de problematiek bij verdachte die nog lange tijd vraagt om een pedagogische benadering en de ontvankelijkheid van verdachte voor begeleiding, geeft de rechtbank toepassing aan het adolescentenstrafrecht.
(ECLI:NL:RBZWB:2020:2543)

Toepassing volwassenenstrafrecht

In de ruime meerderheid van de beschikbare vonnissen waarin sprake is van de toepassing van artikel 495 Sv. is de jongvolwassen dader volgens het volwassenenstrafrecht gesanctioneerd. Bij de toepassing van artikel 495 vierde lid Sv. is altijd minimaal één kinderrechter betrokken. In de motivering kan onderscheid gemaakt worden in strafzaken waarin de rechter motiveert waarom er 'niet afgeweken wordt van de hoofdregel' en strafzaken waarin door de rechter inhoudelijk wordt gemotiveerd waarom de jongvolwassene volgens het volwassenenstrafrecht wordt

gesanctioneerd (en niet wordt afgeweken van de hoofdregel). Indien door de rechter wordt gemotiveerd dat de persoon van de verdachte of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd geen aanleiding geven om van de hoofdregel af te wijken zien we geen inhoudelijke argumenten voor de toepassing van het volwassenenstrafrecht bij feiten gepleegd in de minderjarigheid. Indien de toepassing van het volwassenenstrafrecht door de rechter inhoudelijk wordt gemotiveerd zien we vergelijkbare argumenten als in de 77b groep. Zo wordt onder andere genoemd dat een 'verdachte niet gebaat is bij het behandelmodel van een JJI', maar ook dat er sprake was van 'gewelddadig handelen dat gericht was op geldelijk gewin' en een verdachte die 'op een berekenende wijze te werk is gegaan'.

Samenvattend

Op basis van de beschikbare vonnissen in deze studie, zien we in de motivering van de rechter bij de vonnissen waarin sprake is van de toepassing van artikel 495 vierde lid Sv. enerzijds vergelijkbare aanleidingen voor de toepassing van het jeugd- en volwassensanctiestelsel als in de 77b en 77c groep. Zo wordt bij strafzaken van jongvolwassen daders ook benoemd dat een jeugdsanctie beter past bij de ontwikkeling en/of problematiek van de jongeren. Verder worden kenmerken genoemd die vergelijkbaar zijn met de 77c groep, zoals beperkte handelingsvaardigheden. Anderzijds zien we strafzaken waarin wordt besloten om een jongvolwassen dader volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren waarbij door de rechter wordt benoemd dat de persoon of omstandigheden geen aanleiding vormen om af te wijken van de hoofdregel. Deze groep verschilt van de 77b groep en de 77c groep voor wat betreft de pleegleeftijd die zowel in de minder- als meerderjarigheid ligt, maar niet qua kenmerken en motivering.

4.3 Afwijkend standpunt van professionals

De officier van justitie geeft in de strafeis aan of de toepassing van het adolescentenstrafrecht wordt beoogd. Deskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), de reclassering en/of het NIFP brengen advies uit over de eventuele toepassing van het adolescentenstrafrecht. De rechter beslist uiteindelijk volgens welk sanctiestelsel een 16- tot 23-jarige wordt gesanctioneerd. De rechter gaat niet altijd mee in de eis van de officier van justitie of het advies van de deskundigen. In deze paragraaf wordt gekeken naar afwijkende standpunten van professionals met betrekking tot het toegepaste sanctiestelsel (tabel 4.5). We kijken daarbij naar hoe vaak sprake is van een afwijkend standpunt van één of meer professionals en, indien beschikbaar, naar de motivering die daarbij wordt gegeven. Dit wordt voor zowel de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen gedaan als voor zaken waarin 16- en 17-jarigen volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd. In paragraaf 4.3.1 wordt het afwijkende standpunt van professionals bij de toepassing van artikel 77b Sr. en de vergelijkingsgroep beschreven. In paragraaf 4.3.2 wordt dit voor de toepassing van artikel 77c Sr. gedaan.

4.3.1 Sanctionering van 16- en 17-jarigen

De toepassing van artikel 77b Sr.

In de 77b groep vordert de officier van justitie in het merendeel van de gevallen ook volwassenenstrafrecht. Desondanks wordt bij één op de vijf strafzaken het jeugdstrafrecht gevorderd door de officier van justitie. Deskundigen adviseren in

minder dan een kwart van de strafzaken de toepassing van het jeugdstrafrecht en in minder dan een kwart van de strafzaken is sprake van tegenstrijdige adviezen. Dat wil zeggen dat in die zaken minimaal twee deskundigen worden genoemd in het vonnis waarbij de adviezen over het toe te passen sanctiestelsel van elkaar verschillen. Bij één strafzaak in de 77b groep wordt de toepassing van het jeugdstrafrecht zowel door de officier van justitie geëist als geadviseerd door de deskundige.

In het vonnis uit de 77b groep waarin de toepassing van het jeugdstrafrecht zowel door de officier van justitie geëist wordt als geadviseerd door de deskundige is geen inhoudelijke motivering gegeven van de officier van justitie. In het advies van de deskundige, waar de rechter dus niet in mee is gegaan, is de volgende motivering voor toepassing van het jeugdstrafrecht te lezen:

(...) [verdachte] presenteert zich in het gesprek op een sociaal wenselijke manier, als een sterke man zonder problemen. Het lijkt erop dat hij zijn zelfbeeld en -presentatie opblaast om zijn aanwezige onzekerheden te verbloemen. [verdachte] wekt de indruk dat hij problemen vooral zelf wil oplossen, maar is hierin onvoldoende zelfredzaam. (...) Gezien het feit dat [verdachte] het delict gepleegd heeft toen hij minderjarig was, zijn voorgeschiedenis en dat zijn ontwikkeling destijds in alle opzichten minderjarig was, acht de Raad het toepassen van jeugdstrafrecht gepast. Hiernaast constateert de Raad geen criminele verharding bij [verdachte] (...). (ECLI:NL:RBGEL:2017:5076)

In de zaken waarin sprake is van een afwijkend standpunt van de officier van justitie wordt op basis van het vonnis niet duidelijk waarom de officier van justitie het jeugdstrafrecht eist. Er wordt in deze zaken volstaan met het benoemen van het standpunt van de officier van justitie met betrekking tot de op te leggen straf of maatregel.

In de vonnissen van de 77b groep waarin door de deskundigen de toepassing van het jeugdstrafrecht wordt geadviseerd worden onder andere de aanwezigheid van pedagogische beïnvloeding genoemd en het ontwikkelingsniveau van de verdachte. Zo is in een vonnis van een dader van diefstal met geweld en bedreiging het volgende te lezen:

De omgang met criminele leeftijdsgenoten, het middelengebruik en zijn (destijds) gebrekkige motivatie voor school zijn volgens de deskundigen risicoverhogende factoren. Volgens beide deskundigen is verdachte pedagogisch beïnvloedbaar en is een pedagogische benadering aangewezen. Immers maakt verdachte deel uit van het kerngezin en volgt hij onderwijs. Volgens de psycholoog is verdachte sociaal-emotioneel jonger dan zijn kalender leeftijd en is hij afhankelijk van structuur, de begrenzing en het gezag van anderen. Verdachte is nog volop in ontwikkeling. Voorts worden geen contra-indicaties voor het toepassen van jeugdstrafrecht gezien. (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

Bij minder dan een kwart van de strafzaken is sprake van tegenstrijdige adviezen van de deskundigen met betrekking tot het toe te passen sanctiestelsel. Zo wordt in een strafzaak waar sprake is van een dubbele moord door de psychiater het belang van een pedagogisch klimaat benoemd:

De kinder- en jeugdpsychiater concludeert dat afstraffing binnen het jeugdstrafrecht voor de hand ligt, omdat de verdachte ten tijde van de ten laste

gelegde feiten zeventien jaar oud was. De verdachte is in sociaal-emotionele zin waarschijnlijk ook nog wel enigszins bereikbaar, waardoor hij kan worden uitgedaagd om een gunstige ontwikkeling te bevorderen. Het stimulerende pedagogisch klimaat binnen de jeugdinrichting biedt hem dagelijks scholingsmogelijkheden en een klimaat met een constante uitdaging om bestaande antisociale cognities los te laten, waarbij het moreel besef wordt gestimuleerd. Geconcludeerd wordt dan ook dat door middel van toepassing van het strafrecht voor jeugdige personen ontwikkelingsmogelijkheden aangesproken kunnen worden die bij toepassing van het strafrecht voor volwassenen verloren gaan. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

De geraadpleegde psycholoog in deze strafzaak is echter van mening dat de verdachte pedagogisch niet meer te beïnvloeden is en is ingebed in een crimineel milieu en adviseert het volwassenenstrafrecht toe te passen:

De psycholoog concludeert dat de verdachte de pubertijd voorbij is. De verdachte is gecontroleerd en laat geen puberale dynamiek zien. Hij is, zodra hij zaken voor elkaar wil krijgen, zelfverzekerd en sociaal vaardig. De verdachte is nauwelijks pedagogisch te bereiken en de gehele situatie overstijgt het pedagogische karakter van een afdoening binnen het jeugdstrafrecht. (...) Voor wat betreft het jeugdstrafrecht is een nadeel dat de JJI een orthopedagogisch karakter heeft dat gericht is op snelle resocialisatie om de ontwikkeling van de jeugdige te stimuleren. De verdachte lijkt, ook gezien het ten laste gelegde – indien bewezen – al ingebed in het criminele milieu en er is geen sprake meer van crimineel afglijden. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

In deze zaken besluit de rechter uiteindelijk artikel 77b Sr. toe te passen en de jeugdige dader volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren. Dat betekent dat wordt afgeweken van een of meerdere procespartijen en/of ketenpartners. De argumenten om af te wijken van de eis van de officier van justitie en/of het advies van de deskundigen worden onder meer gevonden in de ernst van het gepleegde feit, een leidende en initiërende rol van de verdachte en het ontbreken van voldoende behandel mogelijkheden (in een jeugdsetting).

Zo wordt in onderstaand citaat door de rechter benoemd waarom wordt afgeweken van het advies van de deskundige:

De rechtbank gaat aan dit advies voorbij. Ten eerste omdat de ernst van de feiten en de persoonlijkheid van de dader de toepassing van het strafrecht voor volwassenen rechtvaardigen; ten tweede omdat in dit advies naar het oordeel van de rechtbank onvoldoende rekening is gehouden met de contra-indicaties voor de toepassing van jeugdstrafrecht en ook met de eerdere ervaringen met de begeleiding van de verdachte. (...) De rechtbank ziet geen aanleiding om (een voorwaardelijk deel met) een behandeling op te leggen nu onduidelijk is gebleven waarvoor de verdachte zou moeten worden behandeld, mede in aanmerking genomen dat er geen behandeling is om de verdachte 'gevoel' te laten krijgen. (ECLI:NL:RBROT:2018:10101)

In een ander vonnis wordt door de rechter ingegaan op het ontbreken van een lerende houding en de leidende rol van de jeugdige dader:

Een andere relevante omstandigheid is dat de aanhouding en voorlopige hechtenis van verdachte geen enkele indruk op verdachte hebben gemaakt. Gebleken is dat verdachte zich tijdens zijn schorsing voortdurend bezig hield met het plegen dan wel voorbereiden van strafbare feiten, waarbij hij niet schroomde om andere personen voor zijn karretje te spannen. (...) Dit alles geeft geen blijk van een lerende houding. De verdachte heeft bij onderhavige feiten een initiërende en leidinggevende rol vervuld. (...) Door aldus te handelen is van een voor jeugdigen meer karakteristiek ondoordacht, impulsief handelen dan ook geen sprake. (...) Dit alles maakt dat de rechtbank voorbij gaat aan de adviezen van de deskundigen (...). (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

De verdediging: een procespartij apart

De verdediging lijkt in het merendeel van de 77b Sr zaken een ander standpunt toegedaan dan de officier van justitie en forensisch deskundigen. De verdediging van de verdachten in de 77b groep pleit in drie kwart van de strafzaken voor de toepassing van het jeugdstrafrecht. Bij de overige zaken wordt door de verdediging gepleit voor de toepassing van het volwassenenstrafrecht, vrijspraak of wordt op basis van het vonnis niet duidelijk wat het standpunt van de verdediging is.

Indien door de verdediging nader ingegaan wordt op het toe te passen sanctiestelsel, dan wordt dit onder andere gedaan op basis van de pleegleeftijd, de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en, in de ogen van de verdediging, verkeerde veronderstelling van de andere partij van een leidende rol in de zaak. Zo lezen we bijvoorbeeld in een vonnis:

De raadsman verzoekt bij de strafoplegging rekening te houden met de persoonlijke omstandigheden van verdachte, het feit dat verdachte first offender is en dat de leidende rol die aan verdachte wordt toebedeeld ontbreekt. (ECLI:NL:RBOVE:2020:2992)

De toepassing van het jeugdstrafrecht bij 16- en 17-jarigen

In de vergelijkingsgroep wordt bij minder dan één op de vijf zaken door de officier van justitie de toepassing van artikel 77b Sr. geëist. Door deskundigen wordt in alle strafzaken de toepassing van het jeugdstrafrecht geadviseerd. Ook bij de verdediging is geen sprake van een afwijkend standpunt met betrekking tot het toe te passen sanctiestelsel.

In enkele van de zaken uit de vergelijkingsgroep waarin toepassing van artikel 77b Sr. wordt geëist, wordt door de officier van justitie nader ingegaan op de eis. Zo is in een vonnis van een 17-jarige dader van meerdere ernstige feiten waaronder een dodelijke steekpartij het volgende te lezen:

Blijkens de uitgebrachte dubbelrapportage is sprake van vastgestelde ernstige persoonlijkheidsproblematiek waaronder antisociale en psychopathie problematiek. Dergelijke problematiek is zeer zorgelijk en vrij extreem bij iemand van net 18 jaar. In het jeugdstrafrecht staat het belang van de jongere centraal en ligt het accent op de pedagogische aanpak. Die fase is verdachte inmiddels voorbij. In het kader van deze pedagogische aanpak is immers al alles ingezet zonder resultaten. (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

De officier van justitie gebruikt hierbij de rapportage van de adviserende partijen. In deze rapportage wordt door de adviserende partijen, in tegenstelling tot de officier van justitie, het advies voor jeugdstrafrecht gegeven.

De rechter besluit, ondanks de afwijkende eis van de officier van justitie, in deze zaken wel het reguliere strafrecht toe te passen. Daarvoor wordt onder andere verwezen naar de jeugdige leeftijd, houding van de jongere en mogelijkheden voor pedagogische beïnvloeding. Zo wordt in bovenstaande strafzaak waarin door de officier van justitie het volwassenenstrafrecht is geëist door de rechter de jeugdige leeftijd van de dader benoemd en wordt ruimte gezien voor pedagogische beïnvloeding:

De rechtbank concludeert uit voornoemde rapportages en ook uit eigen waarneming ter terechtzitting dat verdachte nog kinderlijk imponeert en nog niet volledig is uitgehard. Hij lijkt behoefte te hebben aan ondersteuning, structuur, genegenheid en scholing. Verdachte is bovendien niet eerder veroordeeld. Niet kan worden gesteld dat de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht zijn verbruikt. (...) Verdachte heeft de afgelopen maanden in voorlopige hechtenis in een Justitiële Jeugdinrichting een positieve ontwikkeling laten zien, wat het vermoeden bevestigt dat verdachte baat heeft bij structuur en begrenzing. (ECLI:NL:RBAMS:2018:958)

In een andere zaak wordt ingegaan op de persoon van de dader en waarom die aanleiding geeft om het jeugdstrafrecht toe te passen. Tevens wordt door de rechter verwezen naar de houding van de jeugdige tijdens de zitting:

De feiten zijn zonder uitzondering op een zeer volwassen wijze uitgevoerd. Daarbij is sprake van zeer ernstige en nare feiten. Gelet echter op de leeftijd van verdachte èn op het gegeven dat de rechtbank onvoldoende informatie over de persoonlijkheid van verdachte heeft, acht de rechtbank het toepassen van het volwassenenstrafrecht op dit moment niet aan de orde. Daarbij ziet de rechtbank voor toepassing van het volwassenenstrafrecht ook nog een contra-indicatie in de ongenaakbare houding van verdachte. Hij waant zich zo onaantastbaar en hij laat zo weinig realiteitszin zien, dat hij haast kinderlijk naïef opereert. Zo ook tijdens de zitting. De rechtbank zal daarom voor de strafoplegging, ondanks de ernst van de feiten, toch het jeugdstrafrecht toepassen. (ECLI:NL:RBZWB:2017:4915)

Samenvattend

De professionals zijn het niet altijd eens over de toepassing van artikel 77b Sr. Hoewel in het merendeel van de zaken de eis van de officier van justitie en toepassing door de rechter overeenstemmen, wordt in de 77b groep door de officier van justitie toch bij één op de vijf strafzaken het jeugdstrafrecht geëist. Door deskundigen wordt bij minder dan een kwart van de strafzaken het jeugdstrafrecht geadviseerd. In de overige zaken is sprake van een advies voor het toepassen van het volwassenenstrafrecht, tegenstrijdige adviezen, is er geen advies gegeven of worden geen deskundigen genoemd in het vonnis. Indien deskundigen het jeugdstrafrecht adviseren wordt door hen onder andere gewezen op het belang van een pedagogische aanpak voor de zich nog ontwikkelende verdachte. Tevens wordt verwezen naar de pleegleeftijd van de verdachte, waardoor de toepassing van het jeugdstrafrecht passend wordt geacht. De verdediging vraagt bij drie kwart van de strafzaken om de toepassing van het jeugdstrafrecht. In de overige zaken wordt bij minder dan een kwart de toepassing van het volwassenenstrafrecht gevraagd, vrijspraak of is het standpunt onbekend. Daarbij worden onder andere de pleegleeftijd en de persoon van de verdachte genoemd. In de vergelijkingsgroep wordt door alle deskundigen de toepassing van het jeugdstrafrecht geadviseerd. In beide groepen zien we dat door deskundigen (uitgebreid) wordt ingegaan op de persoon van de verdachte, het toe te passen sanctiestelsel en behandel(on)mogelijkheden binnen de jeugd- en volwassensetting.

Tabel 4.5 Overeenstemming tussen professionals in de toepassing van artikel 77b Sr. en een vergelijkingsgroep.

| | 77b Sr. | 77b vergelijking |
|-----------------------------------|---------|------------------|
| | n = 20 | n = 22 |
| | % | % |
| Officier van justitie | | |
| Jeugdstrafrecht | 20,0 | 81,8 |
| Volwassenenstrafrecht | 80,0 | 18,2 |
| Advies van professionals | | |
| Jeugdstrafrecht | <25,0 | 100,0 |
| Volwassenenstrafrecht | 40,0 | - |
| Tegenstrijdige adviezen | <25,0 | - |
| Geen advies of geen professionals | <25,0 | - |
| Verdediging | | |
| Jeugdstrafrecht | 75,0 | 81,8 |
| Volwassenenstrafrecht | <25,0 | - |
| Vrijspraak of onbekend | <25,0 | 18,2 |

4.3.2 Toepassing van artikel 77c Sr.

In de 77c groep wordt bij drie kwart van de strafzaken door de officier van justitie ook het jeugdstrafrecht geëist (tabel 4.6). Ook door deskundigen van de ketenpartners wordt bij bijna drie kwart van de strafzaken de toepassing van het jeugdstrafrecht geadviseerd. Deskundigen adviseren bij iets meer dan één op de tien strafzaken de toepassing van het volwassenenstrafrecht, ook is één keer sprake van tegenstrijdige adviezen over het toe te passen sanctiestelsel. In één zaak uit de 77c groep wordt het volwassenenstrafrecht zowel door de officier van justitie geëist als door deskundigen geadviseerd.

In deze zaak waarbij zowel de officier van justitie als de reclassering een afwijkend standpunt hebben is sprake van een jongvolwassen dader van een plofkraak. De officier van justitie zegt daarover:

De officier van justitie heeft gewezen op de ernst van de feiten, in het bijzonder de omstandigheid dat gebruik is gemaakt van een soort bom, dat veel schade is aangericht en dat er gevaar voor goederen en personen is veroorzaakt. Verdachte heeft gewetenloos gehandeld en was slechts uit op financieel gewin. Zijn bekennende verklaring is gelet op het vele belastende bewijsmateriaal berekenend en afgelegd om milder te worden gestraft. (...) Volgens de reclassering staat verdachte niet echt open voor begeleiding, althans daarover bestaat ernstige twijfel. Hij heeft geen dagbesteding, heeft criminele vrienden en schulden. De reclassering wil eventueel meewerken aan begeleiding, maar heeft er geen zicht op of verdachte zich gaat houden aan voorwaarden. Verdachte is eerder veroordeeld voor het plegen van strafbare feiten. Alleen een langdurige onvoorwaardelijke gevangenisstraf kan verdachte tot inkeer brengen, aldus de officier van justitie. (ECLI:NL:RBAMS:2020:5217)

De verdediging heeft in deze zaak het toepassen van het jeugdstrafrecht geopperd. Hoewel het hier gaat om een meerderjarige verdachte, besluit de rechter om 77c Sr. toe te passen en het jeugdstrafrecht op te leggen. In deze zaak wordt door de rechter het volgende over het advies van de deskundige gezegd:

Dit advies is, zo stelt de rechtbank met de raadsman vast, slechts gegrond op het niet slagen van een eerder traject bij de jeugdreclassering (William Schrikker Groep). Daarbij is onvoldoende ingegaan op de persoonlijkheid van verdachte en zijn ontwikkelingsniveau. (ECLI:NL:RBAMS:2020:5217)

In een strafzaak waarin sprake is van tegenstrijdige adviezen van deskundigen met betrekking tot het toe te passen sanctiestelsel is te lezen dat de adviserende partijen vooral van mening verschillen over de mogelijkheden van reclassering binnen het jeugd- of het volwassenstrafrecht. Beide zien zichzelf als beste in staat om de jongere te begeleiden:

Reclassering Nederland adviseert om het volwassenstrafrecht toe te passen omdat het de verdachte ontbreekt aan motivatie voor toezicht van de jeugdreclassering, maar hij wel open staat voor toezicht van de volwassenreclassering. (...) De jeugdreclassering heeft ter terechtzitting naar voren gebracht dat zij het advies van Reclassering Nederland om voor de volwassenreclassering te kiezen niet ondersteunt, omdat er dan veel meer van de verdachte wordt verwacht. Gelet op de beperking van de verdachte, en omdat hij veel begeleiding nodig heeft, is jeugdreclassering mogelijk meer passend. De jeugdreclassering is bereid om het toezicht en de begeleiding voort te zetten. (ECLI:NL:RBROT:2017:10903)

De rechter ziet in deze strafzaak nog de mogelijkheid om de dader een kans te geven in het jeugdstrafrecht. Kenmerken van de ontwikkeling van de verdachte lijken daarvoor de belangrijkste aanleiding.

De verdediging

De verdediging van jongvolwassenen uit de 77c groep pleit bij enkele strafzaken voor de toepassing van het volwassenstrafrecht. In de vonnissen wordt niet nader ingegaan op de motivering daarbij. Er wordt in deze zaken enkel benoemd welke (volwassen)sanctie volgens de verdediging passend is.

Samenvattend

Ook bij zaken waarin 77c is toegepast is niet altijd overstemming tussen de verschillende professionals. Het betreft hier wel verschillende zaken, dat wil zeggen dat in sommige zaken het volwassenstrafrecht door de officier van justitie wordt geëist, maar wel sprake is van deskundigen die het jeugdstrafrecht adviseren en omgekeerd. Indien het volwassenstrafrecht wordt gevorderd of geadviseerd zien we dat er voornamelijk ingegaan wordt op de ernst van het gepleegde feit en/of de omstandigheden en de behandel(on)mogelijkheden van verdachten.

Tabel 4.6 Overeenstemming tussen professionals in de toepassing van artikel 77c Sr. en een vergelijkingsgroep.

| | 77c Sr. |
|-----------------------------------|----------------|
| | <i>n</i> = 35 |
| | % |
| Officier van justitie | |
| Jeugdstrafrecht | 74,3 |
| Volwassenenstrafrecht | 25,7 |
| Advies van professionals | |
| Jeugdstrafrecht | 74,3 |
| Volwassenenstrafrecht | 14,3 |
| Tegenstrijdige adviezen | <15,0 |
| Geen advies of geen professionals | <15,0 |
| Verdediging | |
| Jeugdstrafrecht | 77,1 |
| Volwassenenstrafrecht | <15,0 |
| Vrijspraak of onbekend | <15,0 |

5 Slotbeschouwing

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 5.1 antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. In paragraaf 5.2 wordt stilgestaan bij de beperkingen en kracht van dit onderzoek. Tot slot volgt in paragraaf 5.3 de discussie van dit onderzoek.

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De doelstellingen van dit onderzoek zijn:

- 1 Inzicht krijgen in de kenmerken van (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen bij wie sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht.
- 2 Inzicht krijgen in de motivering van de rechter voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen.
- 3 Inzicht krijgen in de eis van de officier van justitie, het advies van deskundigen en het standpunt van de verdediging voor het toe te passen sanctiestelsel bij 16- tot 23-jarigen.

In dit onderzoek wordt onder de toepassing van het adolescentenstrafrecht de flexibele toepassing van het jeugd en volwassenenstrafrecht bij 16- tot 23-jarige verdachten van een misdrijf verstaan. Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zijn vonnissen van strafzaken van 16- tot 23-jarigen waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht onderzocht en waar mogelijk vergeleken met strafzaken van 16- tot 23-jarigen waarin sprake is van sanctionering conform het reguliere strafrecht. Het gaat hierbij specifiek om een groep 16- en 17-jarigen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd (toepassing artikel 77b Sr) en een vergelijkingsgroep van 16- en 17-jarigen met soortgelijke ernstige feiten die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd. Daarnaast betreft het een groep van 18- tot 23-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd (toepassing artikel 77c Sr). Omdat de vergelijkingsgroep van 18- tot 23-jarigen waarbij sprake is van sanctionering volgens het volwassenenstrafrecht te klein is gebleken voor een vergelijking, worden de onderzoeksvragen alleen beantwoord voor 18- tot 23-jarigen waarbij sprake is van de toepassing van artikel 77c Sr. Lopende het onderzoek werd duidelijk dat met de implementatie van het adolescentenstrafrecht ook een nieuwe groep is ontstaan waarbij zaken gepleegd in minder- en meerderjarigheid in één zaak kunnen worden afgedaan (toepassing artikel 495 lid 4 en 5 Sv). Hoewel het 'bijvangst' is, wordt hieronder zijdelings wel op deze groep ingegaan.

Wat zijn de kenmerken (van strafzaken) van 16- tot 23-jarigen bij wie sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht en waarin verschillen zij van 16- tot 23-jarigen die conform hun kalenderleeftijd volgens het jeugd- en volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd?

Kenmerken van 16- en 17-jarigen met toepassing van artikel 77b Sr.

Uit de vonnissen blijkt dat 16- en 17-jarigen (leeftijd ten tijde van plegen van het delict) die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd (de 77b Sr. groep) gemiddeld ouder zijn dan 16- en 17-jarigen uit de vergelijkingsgroep. De doorlooptijd van de strafzaken waarin het volwassenenstrafrecht is toegepast is langer dan van strafzaken waarin conform de kalenderleeftijd is gesanctioneerd. Bij 16- en 17-jarigen die volgens het reguliere jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd volgt het vonnis ongeveer elf maanden na inschrijving van een zaak bij het OM (gemiddeld op hun

zeventiende). Een merendeel is dan ook nog geen achttien bij hun berechting. Bij de groep die volgens het volwassenenstrafrecht wordt gesanctioneerd volgt de berechting na ongeveer zestien maanden (gemiddeld op hun negentiende). De verdachten die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd zijn allemaal meerderjarig ten tijde van de sanctiëring.

Voor wat betreft de kenmerken van 16- en 17-jarigen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd ontstaat op basis van de vonnissen het beeld van daders die bij het gepleegde delict weloverwogen handelden. Minder vaak is genoemd dat er sprake is van een impulsieve actie (in vergelijking met de groep van 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd). Verder wordt in de vonnissen van de 77b groep minder vaak gesproken over de aanwezigheid van pedagogische mogelijkheden. Onder andere een gebrekkige motivatie voor behandeling en het niet passen in de setting van een justitiële jeugdinstelling is in de vonnissen aanleiding voor de toepassing van artikel 77b Sr. Ook wordt bij deze groep jeugdigen vaker melding gemaakt van niet succesvolle eerdere begeleiding of behandeling. Verder wordt in de vonnissen van de 77b groep een criminele leefstijl vaker gerelateerd aan de eigen keuze van de jeugdige. Daarnaast wordt bij deze jeugdigen vaker de aanwezigheid van een (langere) criminele carrière met ernstige (gewelddadige) feiten genoemd. Bij de 16- en 17-jarigen in de vergelijkingsgroep (gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht) komt daarentegen uit de vonnissen een beeld naar voren dat de criminele levensstijl vaker geassocieerd wordt met de context, waaronder de omgang met criminele vrienden.

In zowel de 77b groep als in de vergelijkingsgroep zijn de meest voorkomende feiten vermogensdelicten met geweld, gevolgd door geweldsmisdrijven. Daarbij gaat het in alle gevallen om ernstige feiten met, op basis van de wettelijke strafmaxima voor volwassenen, een strafdreiging van gemiddeld bijna 12 jaar gevangenisstraf. De strafdreiging bij de zaken in de 77b groep is iets hoger dan bij de vergelijkingsgroep, hoewel het verschil niet statistisch significant is. Jeugdigen uit de 77b groep krijgen voor deze feiten gemiddeld een aanzienlijk langere onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd dan de 16- en 17-jarigen in de vergelijkingsgroep (gemiddeld 1559,6 dagen in de 77b groep en 361,7 dagen in de vergelijkingsgroep). Verder zien we dat in de 77b groep minder vaak een tbs-maatregel wordt opgelegd dan een PIJ-maatregel in de vergelijkingsgroep.

Kenmerken 18- tot 23-jarigen met toepassing van artikel 77c Sr.

In de 77c groep is sprake van jongvolwassenen die gemiddeld nog geen 19 jaar oud zijn ten tijde van het plegen van het delict. Het meest voorkomende feit in deze groep betreft een vermogensmisdrijf met geweld, gevolgd door een geweldsmisdrijf. De meest opgelegde straf is een onvoorwaardelijke (jeugd)detentie. De gemiddelde duur daarvan is ruim 150 dagen. Bij de meerderheid van de strafzaken is sprake van een *first offender*. In eerder onderzoek werden vergelijkbare kenmerken van de zaken van deze groep jongvolwassenen gevonden (Van der Laan et al., 2021; Prop et al., 2018)

Verder komt uit de vonnissen naar voren dat in de 77c groep sprake is van jongvolwassenen met beperkte handelingsvaardigheden die ervoor zorgen dat zij niet in staat zijn de consequenties van hun eigen gedrag te overzien. Onder andere problemen met de impulsregulatie en agressieregulatie worden genoemd. Daarnaast wordt in verschillende vonnissen gesproken over de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking. Ook wordt het ontbreken van zinvolle dagbesteding in verschillende vonnissen genoemd. Tegelijkertijd worden bij veel van de

jongvolwassenen in deze groep pedagogische mogelijkheden gezien. Zo wordt genoemd dat zij nog onderdeel zijn van het gezin, open staan voor begeleiding en dat een pedagogische aanpak nodig is. Kortom, overeenkomstig met eerder onderzoek lijkt bij deze jongvolwassenen vaker sprake van problemen op verschillende gebieden en worden pedagogische mogelijkheden gezien wat aanleiding biedt het jeugdstrafrecht toe te passen (Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021).

Wat is de motivering van de rechter bij de toepassing van het adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen?

Motivering bij de toepassing van artikel 77b Sr.

In de motivering voor het toe te passen sanctiestelsel in strafzaken van 16- en 17-jarigen waarin sprake is van de toepassing van artikel 77b Sr. kan op basis van de bestudeerde vonnissen onderscheid worden gemaakt in drie aanleidingen voor de toepassing van het volwassenenstrafrecht, het betreffen:

- 1 schokkende en gewelddadige feiten,
- 2 een berekenende houding van de dader en volwassen karakter van de gepleegde feiten en
- 3 strafzaken waarbij de behandel(on)mogelijkheden aanleiding geven om artikel 77b Sr. toe te passen.

Deze drie type aanleidingen voor de toepassing van artikel 77b Sr. kunnen tegelijkertijd in een vonnis worden benoemd. In de vonnissen van de vergelijkingsgroep komen de bovenstaande aanleidingen eveneens deels terug. De belangrijkste reden voor het toepassen van het reguliere sanctiestelsel voor jeugdigen is gelegen in de mogelijkheid voor pedagogische beïnvloeding of het ontbreken daarvan. Bij de 77b Sr. groep zien de rechter, officier van justitie en/of deskundigen geen mogelijkheden meer voor positieve pedagogische beïnvloeding vanuit het jeugdstrafrecht. Bij de vergelijkingsgroep van jongeren die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd worden die nog wel gezien.

Motivering bij toepassing van artikel 77c Sr.

In de 77c groep wordt bij alle bestudeerde vonnissen gemotiveerd waarom de rechter heeft besloten tot de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen vonnissen waarin enkel de aanwezigheid van de juridische grondslagen (te weten: '*persoonlijkheid van de dader*' en/of de '*omstandigheden waaronder het feit is gepleegd*') worden benoemd en vonnissen waarin de rechter uitgebreider ingaat op de toepassing van artikel 77c Sr.⁶ (zie ook Van der Laan et al., 2021). De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen lijkt met name te liggen in kenmerken van een achterlopende ontwikkeling van de jongvolwassen dader. Daarnaast vormt de aanwezigheid van problemen op diverse leefgebieden voor rechters vaak een aanleiding om artikel 77c Sr. toe te passen. Zo worden onder andere het ontbreken van zinvolle dagbesteding, de aanwezigheid van psychische problematiek, het hebben van schulden en de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking genoemd (zie ook Prop et al., 2018).

⁶ Vanuit het adolescentenstrafrecht is voor de rechter geen expliciete motiveringsverplichting vereist over welk sanctiestelsel wordt toegepast. Desondanks motiveren rechter in voorkomende zaken waarom ze welk stelsel toepassen.

Motivering bij de toepassing van artikel 495 Sv.

Sinds de invoering van het adolescentenstrafrecht kan de rechter feiten die zijn gepleegd in de minderjarigheid en meerderjarigheid combineren in één zaak (artikel 495, lid 4 Sv). De toepassing van het volwassenenstrafrecht is bij deze gecombineerde zaken de hoofdregel. De rechter kan van daarvan afwijken en de jongvolwassen dader volgens het jeugdstrafrecht sanctioneren (artikel 495, lid 5 Sv). In de motiveringen bij deze gecombineerde strafzaken van jongvolwassenen worden vergelijkbare aanleidingen gevonden als voor de toepassing van artikel 77b en 77c Sr. In strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het jeugdstrafrecht wordt onder andere benoemd dat een jeugdsanctie beter past bij de ontwikkeling en/of problematiek van de jongvolwassen dader. In zaken waarin de rechter de toepassing van het volwassenenstrafrecht expliciteert voor feiten gepleegd in de minderjarigheid ontstaat een beeld van jongvolwassenen die voldoende in staat zijn om de consequenties van hun handelen te overzien, die berekenend te werk gaan en waarbij geen of minder sprake is van kenmerken van een achterlopende ontwikkeling.

In hoeverre wijkt de eis van de Officier van justitie, het advies van ketenpartners en het standpunt van de verdediging af van de beslissing van de rechter voor het toe te passen sanctiestelsel?

Professionals zijn het niet altijd eens over het toe te passen sanctiestelsel. Daarbij kan sprake zijn van één afwijkende procespartij, maar er zijn ook zaken waarin alle professionals een ander standpunt hebben met betrekking tot het toegepaste sanctiestelsel of waarbij sprake is van tegenstrijdige adviezen door de forensisch deskundigen.

Afwijkend standpunt bij de toepassing van 77b Sr.

Uit de resultaten blijkt dat in de 77b groep in de meeste zaken (80%) sprake is van overeenstemming tussen de eis van de officier van justitie en het door de rechter toegepaste sanctiestelsel. Daarbij wordt door de officier van justitie de ernst van het feit en de consequenties voor de slachtoffers benadrukt. In de advisering van de genoemde deskundigen zien we meer variatie. Indien deskundigen toepassing van het jeugdstrafrecht adviseren dan wordt onder andere gewezen op het belang van een pedagogische aanpak voor de zich nog ontwikkelende dader. Tevens wordt in verschillende vonnissen gewezen op de pleegleeftijd van de dader, waardoor de toepassing van het jeugdstrafrecht passend wordt geacht. Dit argument wordt ook een aantal keer genoemd door de verdediging. De verdediging vraagt bij drie kwart van de strafzaken om de toepassing van het jeugdstrafrecht en bij minder dan een kwart van de strafzaken wordt om vrijspraak gevraagd of is het standpunt van de verdediging op basis van het vonnis niet bekend. In de vergelijkingsgroep zien we dat in de meeste zaken sprake is van overeenstemming tussen de eis van de officier van justitie en het toegepaste sanctiestelsel. Verder wordt in de vergelijkingsgroep door deskundigen in de advisering niet afgeweken van het toegepaste sanctiestelsel.

Afwijkend standpunt bij de toepassing van 77c Sr.

In de 77c groep wordt zowel door de officier van justitie als door de deskundigen bij (bijna) drie kwart van de strafzaken het jeugdstrafrecht geëist en geadviseerd. In veel gevallen zijn de professionals het dus eens met het door de rechter toegepaste sanctiestelsel. Door de officier van justitie wordt in een kwart van de zaken de toepassing van het volwassenenstrafrecht geëist. Ook bij deskundigen zien we in bijna een kwart van de strafzaken een afwijkend standpunt. Indien het volwassenenstrafrecht wordt geëist of geadviseerd zien we dat door de officier

voornamelijk ingegaan wordt op de ernst van het gepleegde feit en/of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Door deskundigen wordt veelal ingegaan op de behandel(on)mogelijkheden van verdachten.

5.2 Mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek

In deze paragraaf worden mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht besproken.

5.2.1 *Flexibele toepassing van het jeugdjeugd- en volwassenenstrafrecht onderzocht*

Met dit onderzoek is de flexibele toepassing van het jeugd- en volwassenenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen in beeld gebracht, zoals beoogd in het adolescentenstrafrecht (*Kamerstukken II*, 2012/13, 33 498, nr. 3). Dat wil zeggen dat zowel de toepassing van artikel 77b Sr. en 77c Sr. als de toepassing van artikel 495 lid 4 en 5 Sv. is onderzocht. Tevens is gebruikgemaakt van een vergelijkingsgroep van strafzaken van 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht zijn gesanctioneerd. De samenstelling van de vergelijkingsgroep, waarin sprake is van ernstige misdrijven, heeft het mogelijk gemaakt om na te gaan welke kenmerken mogelijk doorslaggevend zijn in de beslissing om het volwassenenstrafrecht toe te passen. In verschillende eerdere studies (Asscher et al., 2021; Hepping & Huls, 2023; Huls et al., 2022; Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021) is alleen afzonderlijk onderzoek gedaan naar de toepassing van artikel 77b Sr. en 77c Sr. Daarbij is voor 77c Sr. ook naar een vergelijkingsgroep gekeken, maar dit is voor de toepassing van 77b Sr. nog niet eerder gedaan. Voor zover bekend is er nog niet eerder onderzoek gedaan naar strafzaken waarin sprake is van de toepassing van artikel 495 Sv. Daar dient wel bij opgemerkt te worden dat de 495 Sv. groep, strafzaken betreft die op basis van de query's voor toepassing 77b Sr. en 77c Sr. zijn geselecteerd (Prop et al, 2023). Na raadplegen van de vonnissen bleek sprake van strafzaken met feiten gepleegd in zowel de minder- als meerderjarigheid. De groep is daarmee bijvangst, maar wel relevante bijvangst. De resultaten bieden dan ook een eerste inzicht in kenmerken van strafzaken waarbij sprake is van de toepassing van artikel 495 Sv. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat deze resultaten betrekking hebben op een niet willekeurige selectie van strafzaken. Omdat ook dit wetsartikel niet in de systemen wordt geregistreerd is de verdeling ervan in de populatie niet bekend. Het is daarom niet bekend of deze resultaten te generaliseren zijn naar alle strafzaken van 16- tot 23-jarigen waarin sprake is van feiten gepleegd in zowel de minder- als meerderjarigheid.

5.2.2 *Selectie van strafzaken*

Om verschillende redenen is de uiteindelijk gebruikte selectie van vonnissen in dit onderzoek sterk gereduceerd ten opzichte van de initiële selectie. Zo was er allereerst niet in alle geselecteerde strafzaken sprake van een toepassing van het adolescentenstrafrecht (Prop, Zeijlmans, & Van der Laan, 2023). Verder was een deel van de vonnissen niet beschikbaar voor inzage (36,4%) of was er geen uitgebreid vonnis beschikbaar (51,1%). Dit deed zich vooral voor bij de 77c Sr. vergelijkingsgroep waardoor het niet mogelijk was de zaken van de 77c groep te vergelijken met jongvolwassenen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd. Een vergelijking tussen de geïncludeerde vonnissen en de initiële selectie laat zien dat er sprake is van enkele verschillen tussen de geïncludeerde en niet geïncludeerde vonnissen. In de 77c groep werden meer verschillen tussen de

geïnccludeerde vonnissen en de initiële selectie gevonden dan in de 77b groep. Er zijn aanwijzingen dat er bij de geïnccludeerde zaken vaker sprake is van feiten met een ernstiger karakter. Dat blijkt onder andere uit het vaker voorkomen van vermogensdelicten met geweld en het vaker voorkomen van onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen en een maatregel. Dit verschil wordt mogelijk veroorzaakt doordat van de minder ernstige strafzaken ook minder vaak een uitgebreid vonnis beschikbaar is. De verschillen tussen de geïnccludeerde vonnissen en de initiële selectie hebben als gevolg dat de resultaten van dit onderzoek niet zonder meer te generaliseren zijn naar alle strafzaken waarin sprake is van de toepassing van het adolescentenstrafrecht.

5.2.3 *Vergelijklingsgroep 77c Sr.*

Dat er van strafzaken met minder ernstige feiten ook minder vaak een uitgebreid vonnis beschikbaar is, kan tevens een mogelijke verklaring zijn voor de zeer kleine vergelijklingsgroep voor 77c Sr. zaken. Vanwege de zeer geringe omvang van deze vergelijklingsgroep hebben we geen vergelijking kunnen maken met de 77c Sr. zaken. Omdat het een aselechte steekproef van alle jongvolwassen daders van een strafbaar feit betrof, was in deze zaken relatief minder vaak sprake van zaken die voor wat betreft type delict en sanctie vergelijkbaar zijn met zaken waarin sprake is van de toepassing van het jeugdstrafrecht. De reden voor het gebruik van een aselechte steekproef is dat de initiële selectie vooral bedoeld was om vals negatieven op te sporen (Prop et al, 2023). Ondanks het ontbreken van een vergelijklingsgroep voor de toepassing van artikel 77c Sr. was het wel mogelijk om de bevindingen van dit onderzoek te vergelijken met resultaten uit eerdere studies (Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021). Deze vergelijking bevestigt dat de resultaten in de huidige studie overeenstemmen met bevindingen uit eerdere studies naar jongvolwassenen waarbij sprake is van de toepassing van het jeugdstrafrecht.

5.2.4 *Vonnissen als databron*

De basis van dit onderzoek betreffen vonnissen. De informatie die is weergegeven in vonnissen is niet altijd volledig. De rechter bepaalt welke informatie over onder andere de persoonlijke omstandigheden van de dader in het vonnis wordt opgenomen. Zo kan een rechter beslissen om in het belang van een (jeugdige) dader gevoelige informatie niet in het vonnis op te laten nemen, of slechts zeer beknopt. Omdat in dit onderzoek sprake is van een kwetsbare (jeugdige) groep daders is het mogelijk dat er informatie over de kenmerken van jeugdige daders op basis van de vonnissen ontbreekt. Een aanbeveling voor toekomstig onderzoek naar de toepassing van het adolescentenstrafrecht is dan ook om naast de vonnissen van strafzaken ook andere bronnen te raadplegen, zoals bijvoorbeeld dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming, reclassering en/of het NIFP.

5.3 **Discussie**

Met het adolescentenstrafrecht is een flexibele sanctionering rond de leeftijd van achttien jaar mogelijk. De rechter kan in strafzaken van adolescenten zowel het reguliere sanctiestelstel toepassen, als onder specifieke voorwaarden bij 16- en 17-jarigen het volwassenenstrafrecht of bij 18- tot 23-jarigen het jeugdstrafrecht. Daarmee wordt voorzien in een maatwerk aanpak voor minderjarige en jongvolwassen daders. Hun kalenderleeftijd is minder doorslaggevend geworden bij de keuze voor het jeugd- of volwassensanctiestelsel. De nadruk is onder meer komen te liggen op de

ontwikkeling van de adolescent en mogelijkheden die daarvoor zijn in de sanctiestelsels om hem of haar weer een constructieve rol in de maatschappij te geven. Deze maatwerkaanpak biedt de rechter meer ruimte om een passende sanctie of maatregel op te leggen uit het jeugd- of volwassenensanctiestelsel. In de praktijk wordt beperkt gebruikgemaakt van het adolescentenstrafrecht. In de jaren na invoering van het adolescentenstrafrecht is het volwassenenstrafrecht voor minderjarigen jaarlijks ongeveer tussen de 5-14 keer toegepast en het jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen jaarlijks tussen de 465-587 keer. Daarmee gaat het om respectievelijk <0,5% en rond de 4-8% van het totaal aantal zaken bij deze leeftijdsgroepen (Tollenaar & Van der Laan, 2023).

In dit onderzoek zijn op basis van vonnissen uit 2017-2021 de kenmerken van vier groepen veroordeelde adolescenten en de motiveringen voor hun sanctionering beschreven en vergeleken. Initieel betrof het een vergelijking van een groep 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht (toepassing artikel 77b Sr.), een vergelijkingsgroep 16- en 17-jarigen veroordeeld volgens het jeugdstrafrecht (reguliere sanctiestelsel) en een groep 18- tot 23-jarigen veroordeeld volgens het jeugdstrafrecht (toepassing artikel 77c Sr.). Als bijvangst kwam uit de vonnissen een vierde groep naar voren, namelijk jongvolwassenen waarbij hun zaak feiten uit zowel de minderjarigheid als meerderjarigheid betreft. Dit betreft een mogelijkheid die met de komst van het adolescentenstrafrecht is opgenomen in het Wetboek van Strafvordering, namelijk de toepassing van artikel 495 lid 4 Sv. In recent eerder onderzoek zijn kenmerken en motiveringen voor de veroordeling van de eerste drie afzonderlijke groepen wel beschreven (Asscher et al., 2021; Hepping & Huls, 2023; Huls et al., 2022; Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021), maar voor zover ons bekend is dit de eerste studie waarin vonnissen van deze groepen tegelijk zijn bestudeerd en vergeleken.

Wat leert deze vergelijking van verschillende groepen over de kenmerken van de (strafzaken van) 16- tot 23-jarigen en de motivering daarin? De 16- en 17-jarigen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd (de 77b Sr groep) krijgen de langste vrijheidsstraffen opgelegd. Dat is niet verwonderlijk want in het volwassenenstrafrecht kunnen langere vrijheidsbenemende sancties worden opgelegd dan in het jeugdstrafrecht. Deze sanctie krijgen ze merendeels voor een ernstig vermogensdelict met geweld of een geweldsdelict. Het moment dat de rechter de sanctie oplegt, is in ons onderzoek in alle gevallen pas na hun achttiende kalenderjaar. Vooraf hebben de meesten in preventieve hechtenis gezeten, merendeels in een JJI, enkelen (een op de vijf) in een HvB. De doorlooptijd van hun zaken is ruim een half jaar langer dan in de vergelijkingsgroep. Dat wijst op complexe zaken, niet alleen wat betreft de problematiek van de verdachten of het feit, maar ook complexe zaken voor opsporing, vervolging, advisering en sanctionering. In vergelijking met de andere groepen blijkt uit de vonnissen dat bij deze jongeren vaak sprake is van een (ernstige) criminele voorgeschiedenis en dat een criminele leefstijl vaker gerelateerd wordt aan de eigen keuze van de jeugdige. In de strafzaken van de 16- en 17-jarigen gesanctioneerd met een volwassen sanctie worden vaker pedagogische onmogelijkheden benoemd. Eerder pedagogisch handelen in de jeugdsetting heeft weinig baat gehad en de rechter, alsook de andere professionals, ziet onvoldoende mogelijkheden voor deze adolescenten om binnen de jeugdsetting een passende sanctie op te leggen. Het beeld van deze groep stemt overeen met dat uit andere studies (Asscher et al. 2021; Huls et al., 2022). Bij jongeren in de vergelijkingsgroep van 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht, gaat het vanwege de selectie om vergelijkbaar typen delicten. Het

merendeel van de minderjarigen is gesanctioneerd rond hun achttiende levensjaar en heeft daaraan voorafgaand in voorlopige hechtenis in een JJI gezeten. Bij deze jongeren wordt vaker dan bij de andere groepen een maatregel (PIJ) opgelegd. In de vonnissen wordt gesproken over problemen met handelingsvaardigheden. In vergelijking met hun leeftijdgenoten die volgens het volwassenenstrafrecht zijn gesanctioneerd blijkt uit de vonnissen dat het gedrag van de jongere minder aan de jongere zelf wordt toegerekend en meer aan contextuele factoren toegeschreven, er wordt minder naar een criminele carrière verwezen en de professionals zien nog wel mogelijkheden voor de minderjarige in het jeugdstrafrecht.

Bij jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht is in vergelijking met 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht en 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht sprake van gemiddeld de kortste vrijheidsstraffen. In de vonnissen wordt net als bij 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht vaak gewezen op problemen in handelingsvaardigheden. Professionals zien voor deze adolescenten vaak nog mogelijkheden voor pedagogisch handelen in het jeugdstrafrecht. De aanleiding voor de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen wordt met name gevonden in kenmerken van ontwikkeling van de jongvolwassen dader (waaronder impulsiviteit, gebrekkige agressieregulatie) alsook de aanwezigheid van een ontwikkelingsstoornis en/of een licht verstandelijke beperking. Ook de (jeugdige) leeftijd en de signalering dat verdachten jonger overkomen dan hun kalenderleeftijd worden genoemd als reden. De bevindingen over deze groep zijn vergelijkbaar met die uit eerdere studies naar jongvolwassenen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht (Prop et al., 2018; Van der Laan et al., 2021).

Wanneer we de motivering van rechters voor het toe te passen stelsel vergelijken dan lezen we dat het schokkende karakter van het (gewelds)misdrijf, een berekenende houding van de verdachte, het ontbreken van pedagogische mogelijkheden en aanwezigheid van pedagogische onmogelijkheden bij de adolescent als belangrijke redenen worden genoemd om het volwassenenstrafrecht toe te passen. In strafzaken uit de 77b groep lijken het schokkende karakter van het delict en recht doen aan het slachtoffer voorop te staan. Dat kan erop wijzen dat een op vergelding gerichte sanctie uit het volwassenenstrafrecht als meest passend wordt gezien. Daarnaast worden mogelijkheden tot behandeling van enkele daders uit de 77b groep vanwege de aanwezigheid van psychische problematiek alleen in een volwassenensetting gezien. In de zaken van minderjarigen en jongvolwassenen waarbij het jeugdstrafrecht is toegepast wordt de mogelijkheid tot pedagogische beïnvloeding van de adolescent juist als belangrijke reden voor toepassing van het jeugdstrafrecht genoemd. Uit de vonnissen van deze jongeren ontstaat het beeld dat het gedrag minder aan de jongere zelf wordt toegerekend en meer aan contextuele factoren zoals vrienden. Tevens zien professionals nog mogelijkheden voor behandeling van de minderjarige in het jeugdstrafrecht. In de strafzaken van jongvolwassenen waarin sprake is van feiten gepleegd in zowel de minder- als meerderjarigheid worden vergelijkbare aanleidingen voor de toepassing van het jeugd- en volwassensanctiestelsel gevonden als in de 77c of 77b groep. Wat de sanctionering van deze groep anders maakt dan die van de andere groepen, is dat sprake is van strafzaken waarin delicten die zijn gepleegd in de minder- en meerderjarigheid zijn gecombineerd.

In de bestudeerde vonnissen zijn na toepassing van artikel 77b Sr. geen minderjarigen samen geplaatst met volwassenen. Alle adolescenten waarbij 77b Sr. werd toegepast waren ten tijde van het vonnis 18 jaar of ouder. Dit wil niet zeggen dat minderjarigen

en jongvolwassenen niet worden samen geplaatst in een (volwassen)detentiesetting. Volgens DJI zijn er immers voldoende jongvolwassenen in een JJI vanwege een jeugdsanctie. Ook is bekend dat in andere (recente) strafzaken, die niet binnen de selectie van deze studie vallen, sprake is van minderjarigen die worden samen geplaatst met volwassenen in detentie (zie bijvoorbeeld: ECLI:NL:RBZWB:2022:6753). Op de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren is het nodige commentaar gekomen van onder andere het VN-Kinderrechtencomité en de RSJ, omdat hiermee wordt ingegaan tegen het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Het IVRK verplicht landen tot een apart jeugdstrafrechtstelsel tot minimaal achttien jaar. Pedagogisch handelen en mogelijkheden tot resocialisatie voor minderjarigen zijn daarbij belangrijke principes (artikel 40 IVRK), alsook dat samen plaatsen van minderjarigen bij volwassenen in detentie wordt uitgesloten, tenzij het in het belang is van de minderjarige (General Comment 24; Van den Brink, 2021). Bij ratificatie van het IVRK heeft Nederland een voorbehoud gemaakt, zodat na toepassing van 77b Sr. samen plaatsen van jeugdigen bij volwassenen een optie blijft. Het Kinderrechtencomité heeft Nederland al verschillende keren gevraagd het voorbehoud te laten vallen. Ook de RSJ is van mening dat 16- en 17-jarigen niet gelijkgesteld kunnen worden aan volwassenen en dat het jeugdstrafrecht toereikend is, ook in het geval van (zeer) ernstige feiten.

In dit onderzoek vinden we dat pedagogische onmogelijkheden een belangrijke aanleiding vormen om minderjarigen volgens het volwassenenstrafrecht te sanctioneren. Het is echter de vraag of dit een voldoende argument is om de toepassing van artikel 77b Sr. mogelijk te houden. De toepassing van artikel 77b Sr. staat niet enkel op gespannen voet met het IVRK, ook is er geen wetenschappelijk bewijs dat minderjarigen gelijk kunnen worden gesteld aan volwassenen of dat het bijdraagt aan een gunstige ontwikkeling van adolescenten. Jongeren zijn nog volop in ontwikkeling en kunnen daardoor niet (volledig) verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedrag (Monahan et al., 2013; Steinberg & Scott, 2003). Ook Kempes (2024) stelt dat hoewel 16- en 17-jarigen in staat zijn rationele beslissingen te nemen, zij daarbij in vergelijking met volwassenen veel meer door verschillende (externe) factoren beïnvloed worden. De berekenende houding van een dader en het volwassen karakter van de gepleegde feiten zoals genoemd in vonnissen van de 77b groep betekenen volgens Kempes (2024) dan ook niet dat 16- en 17-jarigen gelijk gesteld kunnen worden aan volwassenen.

In de praktijk gaat het bij de toepassing van 77b Sr. vooral om ernstige geweldsdelicten met een hoge strafdreiging (cf. Asscher et al., 2022). Er is sprake van een langere (ernstige) criminele voorgeschiedenis en eerdere plaatsingen in een pedagogische setting hebben weinig baat gehad in vergelijking met 16- en 17-jarigen gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht. Verder worden vooral pedagogische onmogelijkheden gezien waardoor deze jeugdigen niet meer passen binnen de setting van een JJI. Redenen zijn onder andere dat eerder justitieel ingrijpen geen effect heeft gehad, een lerende houding ontbreekt, de (reeds volwassen) leeftijd ten tijde van het vonnis en dat een jeugdige een negatieve invloed kan hebben op andere jeugdigen in een JJI. Daarnaast betreft het ook minderjarigen met psychische problematiek waarvoor behandeling alleen in een volwassenensetting beschikbaar is. Uit de vonnissen wordt niet duidelijk of intensieve vormen van begeleiding via een maatregel in het jeugdstrafrecht zijn overwogen, hetzij omdat professionals daarmee onbekend waren, hetzij dat deze er simpelweg niet zijn. Er bestaat voor jeugdige daders die intensieve en persoonlijke begeleiding nodig hebben een forensische observatie en

begeleidingsafdeling (FOBA) en de Very Intensive Care (VIC) voor jeugdigen met ernstige psychiatrische problematiek (DJI, 2024). En sinds het adolescentenstrafrecht is het ook mogelijk geworden een PIJ-maatregel om te zetten in een tbs-maatregel waardoor langere en intensievere vormen van begeleiding mogelijk zijn. Het is mogelijk dat professionals onvoldoende op de hoogte zijn van deze mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht. Dan is het van belang om kennis bij betrokkenen over de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht voor deze kleine groep jeugdige daders te vergroten. In het geval passende begeleiding niet beschikbaar is, kan het relevant zijn meer (wetenschappelijke) kennis op te bouwen over deze doelgroep en welke pedagogische en op ontwikkeling gerichte begeleiding wel mogelijk en effectief kan zijn voor deze kleine groep jeugdige daders van ernstige feiten.

De keuze voor het al dan niet toepassen van artikel 77c Sr. bij jongvolwassen daders is mede afhankelijk van de kennis en expertise van de op dat moment betrokken professionals (Van der Laan et al., 2021). Investeren in de kennis over de mogelijkheden voor jongvolwassenen binnen het jeugdstrafrecht bij professionals is daarom belangrijk. Mogelijk wordt met het nieuwe Wetboek van Strafvordering al een stap gezet (*Kamerstukken II 2022/23*, 36 327, nr. 3, p. 1306). Daarin is onder andere te lezen dat de Raad voor de Kinderbescherming een adviesrol kan vervullen ten aanzien van jongvolwassen verdachten (artikel 6.1.29 lid 2). Dat betekent dat deskundigen met specifiek kennis van jeugdigen en de mogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht gevraagd kunnen worden advies uit te brengen over jongvolwassen verdachten. Uitgangspunt blijft dat advisering over jongvolwassen verdachten plaatsvindt door de reclassering (artikel 1.11.9).

Concluderend, uit dit onderzoek blijkt dat in de sanctionering van adolescenten, naast het gepleegde delict, ook de ontwikkeling van adolescente daders en de pedagogische (on)mogelijkheden van bestraffing in het jeugdstrafrecht een relevante rol spelen. Bij adolescenten gesanctioneerd volgens het volwassenenstrafrecht worden deze mogelijkheden in relatie tot hun eigen ontwikkeling en carrière echter veelal niet meer gezien, bij adolescenten gesanctioneerd volgens het jeugdstrafrecht wel. Gegeven de continuerende ontwikkeling van adolescenten is het aan te bevelen om ook voor de groep waarvoor pedagogisch handelen geen optie meer lijkt te zijn, te onderzoeken welke mogelijkheden er (onder meer in de literatuur) wel zouden kunnen zijn. Dit is meer in lijn met actuele gedachten vanuit de wetenschap over de ontwikkeling van jongeren en met die van het kinderrechtenperspectief. En het sluit tevens aan bij de gedachte van het adolescentenstrafrecht tot een ontwikkelingsgericht sanctioneren van adolescenten.

Summary

Sentencing 16 to 23 year olds according to adolescent criminal law

Characteristics of (criminal cases of) individuals sentenced according to adolescent criminal law, and the judge's motivation

Adolescent criminal law emphasizes a flexible use of juvenile and adult criminal law for individuals aged 16 to 23 years old. Under certain conditions, it is possible to apply adult criminal law in cases where the adolescent committed the offense at the age of 16 or 17 years old (Article 77b of the Dutch Criminal Code), and juvenile criminal law to individuals aged 18 to 23 years old (Article 77c of the Dutch Criminal Code). Furthermore, the (juvenile) judge may choose to handle offenses committed during both minority and adulthood in one case and decide on sanctioning according to either juvenile or adult criminal law (Article 495, paragraphs 4 and 5 of the Code of Criminal procedure).

In this study, the application of adolescent criminal law refers to the flexible use of juvenile and adult criminal law. There is limited insight into characteristics of individuals aged 16- to 23-years-old sentenced according to adolescent criminal law, criminal case characteristics, and the extent of differences compared to individuals aged 16 to 23 years old who are sanctioned according to regular criminal law (i.e. juveniles according to juvenile criminal law and adults according to adult criminal law). Also, little is known about the judge's motivation to apply adolescent criminal law and the arguments of other professionals involved in the process, namely the public prosecutor, lawyer, and experts from the (juvenile) probation service, the Child Protection Council, and the NIFP (Dutch Institute of Forensic Psychiatry and Psychology) advocating or advising on the use of adolescent criminal law. Knowledge about the target group is important for imposing appropriate sanctions or interventions. Insight into the characteristics of criminal cases and the motivation for applied sanctions contributes to transparency in the criminal justice process concerning the application of adolescent criminal law and provides insights for equitable sanctioning of these young individuals.

The research questions are as follows:

- 1 What are the characteristics (if criminal cases) of 16 to 23 year old adolescents sentenced according to adolescent criminal law, and how do they differ from 16 to 23 year olds sanctioned under juvenile and adult criminal law?
- 2 What is the judge's motivation for sanctioning according to adolescent criminal law?
- 3 To what extent do the demands of the public prosecutor, the advice of experts, and the defence's position differ from the judge's decision regarding sanctioning according to adolescent criminal law or regular criminal law?

Method

For this research, criminal cases involving individuals aged 16 to 23 years old, sanctioned between 2017 and 2021, were studied. Four groups of criminal cases were examined: 1) cases involving 16 and 17 year olds sanctioned according to adult criminal law, 2) a comparable group of cases involving 16 and 17-year-olds sanctioned according juvenile criminal law, 3) cases involving 18 to 23 year olds sentenced according to juvenile criminal law, and 4) cases involving 16 to 23 year olds where Article 495, paragraphs 4 and 5 of the Dutch Code of Criminal Procedure was applied.

Results

The results show that juveniles who committed a crime at the age of 16 or 17 and were sanctioned according to adult criminal law receive the longest custodial sentences. At the time of sanctioning, all juveniles in this study are 18 year or older. The verdicts indicate that these young people often have a criminal history, and a criminal lifestyle is in various criminal cases related to the youth's own choice. Previous pedagogical interventions in the juvenile justice system have failed, and the judge, as well as other professionals, see insufficient opportunities to impose an appropriate sanction within the juvenile justice setting.

The most common sanction for 16 and 17 year olds sanctioned according to juvenile criminal law was a placement in a youth facility (in Dutch PIJ-maatregel). The majority of minors are sanctioned around the age of eighteen. The verdicts mention problems with behavioural skills. The behaviour of the young person is less attributed to the young person themselves and more attributed to contextual factors, and professionals still see possibilities for minors in the juvenile justice system.

In the verdicts of young adults sanctioned according to juvenile criminal law, problems with behavioural skills are often pointed out. Professionals often see possibilities for these adolescents in the juvenile justice system. The reason for sanctioning young adults according juvenile criminal law is mainly found in characteristics of the development of the young adult offender (including impulsivity, inadequate aggression regulation) as well as the presence of a developmental disorder and/or mild intellectual disability. The observation that suspects appear younger than their chronological age is also mentioned as reasons.

What does this comparison of different groups teach us about characteristics of 16 to 23 year old offenders and their criminal cases?

- For 16 and 17 year olds (age at the time of committing the offense) sanctioned according adult criminal law, the judge more often finds intent in the crime and unsuccessful treatment in the past, and pedagogical possibilities are mentioned less frequently compared to 16 and 17 year olds sanctioned according juvenile criminal law.
- For 16 and 17 year olds (age at the time of committing the offense) sanctioned according adult criminal law, a criminal lifestyle is more often related to their own choice and a criminal career with serious (violent) offenses is more often observed compared to 16 and 17 year olds sanctioned according to juvenile criminal law.

- For similar violent offenses, 16 and 17 year olds (age at the time of committing the offense) sanctioned according to adult criminal law receive longer custodial sentences, and a measure is less frequently imposed compared to 16 and 17 year olds sanctioned according juvenile criminal law.
- The processing time of criminal cases involving 16 and 17 year olds (age at the time of committing the offense) sanctioned according to adult criminal law is more than half a year longer compared to 16 and 17 year olds sanctioned according to juvenile criminal law. This indicates complex cases, not only regarding the problems of the suspects or the offense but also complex cases regarding investigation, advising, prosecution, and sanctioning.

In the case of 16 and 17 year olds (age at the time of the offense) sanctioned according to adult criminal law, three reasons for the flexible sanctioning can be distinguished: 1) shocking and violent offense, 2) a calculating attitude of the offender and the mature nature of the committed offenses, and 3) treatment (im)possibilities. In the verdicts of the comparison group, the above reasons also partly occur. An important reason for deviating from the regular sanction system for juveniles lies in the possibility of pedagogical influence. In the case of 16 and 17 year olds sanctioned according to adult criminal law, the judge, public prosecutor, and/or experts see no more opportunities for positive pedagogical influence in the juvenile justice system. These opportunities are reported for young people sanctioned according to juvenile criminal law.

In the case of young adults sanctioned according to juvenile criminal law, reasons include characteristics of delayed development and problems in various areas of life. A distinction can be made in the justification between judgments in which only the presence of the legal foundations, personality of the offender, and/or the circumstances under which the offense was committed are mentioned, and judgments in which the judge goes into more detail on sanctioning according to juvenile criminal law. The reason for sanctioning young adults according to juvenile criminal law seems to lie mainly in characteristics of delayed development. In addition, problems in various areas of life are often a reason to apply juvenile sanctions. These include, among others, the lack of meaningful activities, the presence of psychological problems, having debts, and the presence of a mild intellectual disability.

With adolescent criminal law, it is possible to simultaneously address offenses committed during both minority and adulthood in a criminal case (Article 495, paragraph 4 of the Code of Criminal procedure). In these cases, the (juvenile) judge must decide whether the young adult will be sanctioned under juvenile criminal law or adult criminal law (Article 495, paragraph 5 of the Code of Criminal procedure). For young adults sentenced according to juvenile criminal law, it is mentioned, among other things, that a youth sanction better suits the development and/or problems of the young adult offender. For young adults sentenced according to adult criminal law, the judge in various judgments explains why the main rule is not deviated from. Reasons include mentioning that a suspect would not benefit from the treatment model of a Youth Detention Institution (JJI).

For 16 and 17 year olds (age at the time of committing the offense) sanctioned according to adult criminal law, there is not always consensus among professionals regarding the applicable sanctioning system; however, prosecutors and judges often agree. The results indicate that in most cases (80%), there is agreement between the

prosecutor's demand and the sanctioning applied by the judge. The prosecutor mainly emphasizes the seriousness of the offense and its consequences for the victims. More variation is observed in the advice provided by the mentioned experts. In the judgments of the comparison group, we see agreement between the prosecutor's demand and the applied sanctioning system in most cases. Furthermore, experts do not deviate from the applied sanctioning system in their advice.

Similarly, in the case of young adults sanctioned according to juvenile criminal law, there is usually, but not always, agreement among different professionals. Both prosecutors and experts recommend juvenile criminal law in (almost) 45% of the criminal cases. If adult criminal law is demanded by the prosecutor or advised, the prosecutor mainly focuses on the severity of the offense and/or the circumstances under which the offense was committed. Experts often discuss the treatment (im)possibilities of the suspects.

Discussion

With the introduction of adolescent criminal law, under certain conditions, it is possible to apply adult criminal law in cases where the adolescent committed the offense at the age of 16 or 17 years old, and juvenile criminal law to individuals aged 18 to 23 years old (Article 77c of the Criminal Code). This provides for a tailored approach for adolescent offenders. Their chronological age has become less decisive in the choice between sanctioning according to juvenile or adult criminal law. Although the (lagging) development of adolescents and the relevance of pedagogical intervention from juvenile criminal law are emphasized, adolescent criminal law also maintains an existing exception for sanctioning 16 and 17 year olds according to adult criminal law. In practice, the application of adolescent criminal law is limited. In the years following the introduction of adolescent criminal law, adult criminal law was applied to minors approximately 5-14 times annually, and juvenile criminal law was applied to young adults annually between 465-587 times. This represents respectively less than 0.5% and around 4-8% of the total number of cases in these age groups.

The possibility of sanctioning 16- and 17-year-olds under adult criminal law has received criticism from, among others, the UN Committee on the Rights of the Child and the RSJ (Council for the Administration of Criminal Justice and Protection of Juveniles), as it goes against the International Convention on the Rights of the Child (CRC). The CRC obliges countries to have a separate juvenile justice system up to at least the age of eighteen. Pedagogical interventions and opportunities for resocialization for minors are important principles (Article 40 CRC), as well as the exclusion of placing minors with adults in detention unless it is in the best interest of the minor. Upon ratification of the CRC, the Netherlands made a reservation, so that after the application of Article 77b of the Dutch Criminal Code, placing juveniles with adults remains an option. The Committee on the Rights of the Child has repeatedly asked the Netherlands to withdraw the reservation. In the verdicts studied by us, after the application of Article 77b of the Dutch Criminal Code, minors were not placed together with adults by the judge. All adolescents sentenced according to adult criminal law were 18 years of age or older at the time of the judgment. Although absent in our study, this does not mean that minors and young adults are not placed together in an (adult) detention setting. Some recent verdicts not included in this study mention this possibility.

In this study, we find that pedagogical impossibilities are an important reason for sanctioning adolescents according to adult criminal law. However, it is questionable whether this is a sufficient argument to keep sanctioning juveniles according to adult criminal law possible. The sanctioning of juveniles according to adult criminal law is not only in conflict with the CRC, but there is also no scientific evidence that minors can be equated with adults or that it contributes to the development of adolescents. Young people are still developing and therefore cannot be held (fully) responsible for their behaviour. Although 16 and 17 year olds are capable of making rational choices, they are much more influenced by various (external) factors compared to adults. The calculating attitude of an offender and the adult nature of the committed crimes of 16 and 17 year olds do not mean that they can be equated with adults. The Council for the Administration of Criminal Justice and Protection of Juveniles also believes that 16 and 17 year olds cannot be equated with adults and that juvenile criminal law is sufficient, even in the case of (very) serious offenses.

In practice, pedagogical impossibilities are primarily seen as the reason why youths no longer fit within the setting of a Youth Detention and Rehabilitation Center (JJI). According to arguments in judgments, this is due, among other reasons, to the previous failure of judicial interventions, the lack of a learning attitude, and the potential negative influence on other youths in a JJI. Additionally, it concerns minors with psychological problems for which treatment is only available in an adult setting. Based on the judgments, it is not clear whether intensive forms of guidance through a measure in juvenile criminal law were considered, either because professionals were unfamiliar with them or simply because they do not exist. It is possible that professionals are insufficiently aware of existing possibilities for this group of offenders within the juvenile justice system. Therefore, it is important to increase knowledge among stakeholders about the possibilities within juvenile criminal law for this small group of offenders. In cases where appropriate guidance is not available, it is recommended to build more (scientific) knowledge about this group and which pedagogical and development-oriented guidance could be possible and effective for this small group of young offenders of serious offenses.

In conclusion, this study shows that in the sanctioning of adolescents, in addition to the committed offense, the development of adolescent offenders and the pedagogical (im)possibilities of punishment in the juvenile justice system play a relevant role. With adolescents sanctioned under adult criminal law, these possibilities in relation to their own development and career are often no longer considered, whereas they are considered in adolescents sanctioned according to juvenile criminal law. Given the continuing development of adolescents, it is recommended to explore the possibilities that may still exist (including in the literature) even for the group for whom pedagogical intervention no longer seems to be an option. This is more in line with current scientific thoughts on youth development and with those from a children's rights perspective. It also aligns with the concept of adolescent criminal law, which aims for a development-oriented sanctioning of adolescents.

Literatuur

- Andrews D.A., & Bonta, J. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model of offender assessment and rehabilitation*. Public Safety Canada.
- Asscher, A., Van den Brink, Y., Creemers, H., Huls, E., Van Logchem, R., Lynch, N., & Rap, S. (2021). *De strafmaat voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in internationaal perspectief*. Boom juridisch.
- Buysse, W., & Scherders, S. (2015). *Bruikbaarheid van het wegingskader ASR*. DSP-groep.
- Casey, B.J. (2013). The teenage brain: An overview. *Current Directions in Psychological Science*, 22, 80-81.
- Cauffman, E., Cavanagh, C., Donley, S., & Thomas, A.G. (2015). *A developmental perspective on adolescent risk-taking and criminal behavior*. In A.R. Piquero (red.), *The handbook of criminological theory* (pp. 100-120). John Wiley & Sons.
- Crone, E. A., & Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social-affective engagement and goal flexibility. *Nature Reviews Neuroscience*, 13(9), 636-650.
- Crone, E.A., & Elzinga, B. (2014). Changing brains: How longitudinal fMRI studies can inform us about cognitive and social-affective growth trajectories. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 6(1), 53-63.
- Doreleijers, T., & Fokkens, J.W. (2010). *Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor meer evidence based strafrecht*. In T.A.H. Doreleijers, J.M. Ten Voorde & M. Moerings (red.). *Strafrecht en forensische psychiatrie voor 16- tot 23- jarigen*. Boom Juridische uitgevers.
- Friele, R.D., Bruning, M.R., Bastiaansen, I.L.W., De Boer, R., Bucx, A.J.E.H., De Groot, J.F., ... Hageraats, R. (2018). *Eerste evaluatie jeugdwet*. ZonMW.
- Hepping, K. & Huigen, J. (2022). Volwassensancties voor jeugdige daders. *Tijdschrift voor jeugdrecht*, (1), 27-34.
- Huls, E. & Hepping, K. (2023). Berechting van 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenstrafrecht op grond van de ernst van het feit: Gebrek aan een duidelijke visie. *Ars Aequi*, (6), 448-454.
- Huls, E., Asscher, J., Van den Brink, Y, Creemers, H., Liefwaard, T., & Rap, S. (2022). *Strafmaat en strafdoelen in ernstige jeugd- en adolescentenstrafzaken: Opvattingen van magistraten over de sanctionering van 16- tot 23-jarige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven*. VU, Universiteit Utrecht, UvA, Universiteit Leiden.
- Kamerstukken II*, 2012/13, 33 498, nr. 3, Memorie van Toelichting.
- Kempen, M.A.H. (2014). Het adolescentenstrafrecht: Een flexibel sanctiestelsel voor jongvolwassenen. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 29(5), 122-127.
- Kempes, M. (2024). *Minderjarigen berechten volgens het volwassenenstrafrecht? Pedagogisch onverantwoord!* Geraadpleegd op 7 februari 2024, van [Minderjarigen berechten volgens het volwassenenstrafrecht? Pedagogisch onverantwoord! - Leiden Pedagogiek Blog](#)
- Monahan, K.C., Steinberg, L. & Piquero, A.R. (2015). Juvenile justice policy and practice: a developmental perspective. *Crime and Justice*, 44, 577-619.
- Poppens, M. & Janse de Jonge, A. (2014). *Kader Adolescentenstrafrecht 2014: Ketenafspraken ten behoeve van de uitvoering van de wetswijziging: Projectteam implementatie Adolescentenstrafrecht*. Ministerie van VenJ.

- Prior, D., Farrow, K., Hughes, N., Kelly, G., Manders, G., White, S., & Wilkinson, B. (2011). *Maturity, young adults and criminal justice: A literature review*. University of Birmingham.
- Prop, L.J.C., Van der Laan, A.M., Beerthuisen, M.G.C.J. Barendregt, C.S., & Van Nieuwenhuizen, Ch. (2023). Sentencing young adults with juvenile sanctions in The Netherlands: Increasing risk or no differences on the chance of recidivism. *Journal of Experimental Criminology*. doi.org/10.1007/s11292-023-09593-7.
- Prop, L.J.C., Van der Laan, A.M., Barendregt, C.S., Beerthuisen, M.G.C.J. & Van Nieuwenhuizen, Ch. (2018). *Adolescentenstrafrecht: Kenmerken van de doelgroep, de strafzaken en de tenuitvoerlegging*. WODC. Cahier 2018-9.
- Spanjaard, H., Buysse, W. & Noom, M. (2022) Volop in ontwikkeling: De toepassing van het adolescentenstrafrecht. *Proces*, (1), 20-31.
- Steinberg, L. & Scott, E. (2003). Less guilty by reason of adolescence: developmental immaturity, diminished responsibility, and the juvenile death penalty. *American Psychologist*, 58, 1009-1018.
- Van den Brink, Y., & Lynch, N. (2021). Beyond the life sentence – A children’s rights lens on sentencing for murder. *The International Journal of Children’s Rights*, 29, 972–1005.
- Van der Laan, A. M., & Zeijlmans, K. (2023). Evalueren van justitieel sanctiebeleid langs meerdere criteria. Doen mensenrechten ook mee? *Tijdschrift voor Criminologie*, 65(1-2), 132-156.
- Vogelvang, L., & Kempes, M. (2014). *(Jong)Volwassen? Gebruik indicatiecriteria adolescentenstrafrecht*. NIFP.
- Tollenaar, N. & Van der Laan, A.M. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023*. WODC Cahier 2023-14.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. J.J. (Jessica) Asscher

Universiteit Utrecht

Leden

Mr. E.A.A. (Ellen) van Kalveen

Rechtbank Midden-Nederland

Mr. dr. Y.N. (Yannick) van den Brink

Vrije Universiteit Amsterdam

Mr. S.G.M. (Suzanne) Hakhverdian

DJFC, ministerie van Justitie en Veiligheid

Bijlage 2 Kenmerken van de geïncludeerde strafzaken en de niet geïncludeerde strafzaken

Tabel B2.1 Kenmerken van de geïncludeerde strafzaken en de niet geïncludeerde strafzaken

| | 77b Sr. WODC n = 26 | | 77c Sr. n = 117 | | 495 Sv. n = 25 | |
|----------------------------------|------------------------|----------------------------|------------------------|-----------------------------|------------------------|----------------------------|
| | Geïncludeerd n = 20 | Niet geïncludeerd n = 6 | Geïncludeerd n = 35 | Niet geïncludeerd n = 82 | Geïncludeerd n = 16 | Niet geïncludeerd n = 9 |
| Gem. minimale pleegleeftijd | 16,9 | 16,9 | 18,8 | 18,9 | 16,9 | 16,8 |
| Gem. maximale pleegleeftijd | 17,2 | 17,0 | 18,9 | 18,9 | 17,8 | 18,2 |
| | % | % | % | % | % | % |
| Type delict | | | | | | |
| Geweld | 30 | - | 25,7 | 20,7 | <5 | <5 |
| Vermogen met geweld | 60 | -* | 54,3 | 8,5* | <5 | - |
| Vermogen zonder geweld | - | <5* | 14,3 | 41,5* | 31,3 | 55,6 |
| Zeden | <5 | <5 | <5 | <5 | <5 | <5 |
| VLAOO ^a | <5 | <5 | <5 | 17,1 | - | - |
| Overig ^b | <5 | <5 | <5 | 9,8 | <5 | - |
| Sanctie | | | | | | |
| Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf | 55 | <5 | 71,4 | 31,7* | 68,8 | 77,8 |
| Voorwaardelijke vrijheidsstraf | <5 | <5 | <5 | 20,7 | <5 | - |
| Maatregel | <5 | <5 | <5 | <5* | <5 | <5 |
| Werkstraf | <5 | <5 | <5 | 41,5* | <5 | <5 |
| Anders ^c | <5 | <5 | <5 | <5 | <5 | <5 |

Tabel B2.1 (Vervolg)

| | 77b vergelijkingsgroep n=42 | | 77c Sr. vergelijkingsgroep n=45 | |
|----------------------------------|--------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------|-----------------------------------|
| | Geïnc- deerd n = 22 | Niet geïnc- deerd n = 20 | Geïnc- deerd n = 8 | Niet geïnc- deerd n = 37 |
| Gem. minimale pleegleeftijd | 16,8 | 16,4* | 19,3 | 19,0 |
| Gem. maximale pleegleeftijd | 16,8 | 16,4* | 19,4 | 19,0 |
| | % | % | % | % |
| Type delict | | | | |
| Geweld | 31,8 | 40,0 | <5 | 13,5 |
| Vermogen met geweld | 50,0 | 50,0 | <5 | <5 |
| Vermogen zonder geweld | - | - | <5 | 48,6 |
| Zeden | <5 | <5 | - | - |
| VLAOO ^a | <5 | <5 | <5 | 13,5 |
| Overig ^b | <5 | <5 | <5 | 21,6 |
| Sanctie | | | | |
| Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf | <5 | 25,0 | 62,5 | 16,2* |
| Voorwaardelijke vrijheidsstraf | - | - | - | <5 |
| Maatregel | 81,8 | 75,0 | - | - |
| Werkstraf | - | - | <5 | 48,6 |
| Anders ^c | - | - | - | 24,3 |

Bijlage 3 Codeboek

Tabel B3.1 Codeboek toepassing adolescentenstrafrecht bij 16- tot 23-jarigen

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|------------------------------|-----------------------------------|--|----------|---|--------------|
| 1 | WODC_ID | Id aangemaakt door WODC | Numeriek | | WODC |
| 2 | Parketnummer | Parketnummer | Numeriek | | RAC-min/RvdR |
| Kenmerken uitgangzaak | | | | | |
| 3 | Pleegleeftijd | Leeftijd ten tijde van plegen van het delict | Numeriek | 16 t/m 24 | RAC-min |
| 4 | Leeftijd ten tijde van het vonnis | Leeftijd ten tijde van het vonnis | Numeriek | 16 t/m 24 | RAC-min |
| 5 | Type delict | Type delict van de hoofdzaak | Numeriek | 1 Vermogensdelict 2 Vermogensdelict met geweld 3 Gewelddelict 4 Drugs 5 Zeden 6 Verkeersmisdrijven 7 VLAOOA 8 Overig | RAC-min |
| 6 | Max_strafdr_delict | Maximale strafdreiging van delict (ernst van het delict) | Numeriek | | OBJD |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|----|----------------------------|---|----------|--|---------|
| 7 | Sanctie & duur van sanctie | Opgelegde sanctie | Numeriek | 1 Geldboete 2 Taakstraf 3 Voorwaardelijke vrijheidsstraf 4 Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf 5 Maatregel (type) 6 Anders | RAC-min |
| 8 | Arrondissement | Welk arrondissement? | Numeriek | 1 Amsterdam 2 Den Haag 3 Gelderland 4 Limburg 5 Midden-Nederland 6 Noord-Holland 7 Noord-Nederland 8 Oost-Brabant 9 Overijssel 10 Rotterdam 11 Zeeland-West-Brabant 12 Anders 999 onbekend | RAC-min |
| 9 | Pleegdatum1 | Wat is de pleegdatum van het eerste delict? | Datum | 01.01.1900 onbekend | RAC-min |
| 10 | Pleegdatum2 | Wat is de pleegdatum van het meest recente delict? - n.v.t. bij 1 pleegdatum | Datum | 01.01.1800 nvt 01.01.1900 onbekend | RAC-min |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|--------------------------------------|----------------|---|----------|---|--------|
| Kenmerken op basis van vonnis | | | | | |
| 11 | ECLI nummer | Wat is het ECLI nummer | Numeriek | | Vonnis |
| 12 | Voegingen | Zijn er voegingen in deze zaak? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | |
| 13 | TUL | Zijn er TUL zaken | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | |
| 14 | TUL_parketnr | Wat zijn de parketnummers van de TUL | | | |
| 15 | ZM_vonnis | Welk type vonnis is van toepassing | Numeriek | 1 Aantekening Mondeling Vonnis (AMV) 2 Uitgebreid vonnis 3 Verkort vonnis 4 Herstellvonnis 5 Beschikking 6 Promis vonnis 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 16 | ZM_vonnisdatum | Datum vonnis: dd.mm.yyyy | Datum | 01.01.1900 onbekend | Vonnis |
| 17 | ZM_v_hechtenis | Zit de persoon in voorlopige hechtenis? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|----|-----------------------|--|----------|---|--------|
| 18 | ZM_v_hechtenis_waar | Waar zit de persoon in voorlopige hechtenis? | Numeriek | 1 PI 2 JJI 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 19 | ZM_delict_omschr | Maatschappelijke beschrijving van het delict. | String | | Vonnis |
| 20 | ZM_pleegdatum_eerste | Wat is de pleegdatum van het eerste delict | | | |
| 21 | ZM_pleegdatum_laatste | Wat is de pleegdatum van het laatste delict | | | |
| 22 | ZM_motivering_ASR | Welke motivering geeft de rechter voor de toepassing van 77b, 77c of 495 Sv? - n.v.t. indien sprake is van toepassing regulier sanctiestelsel | String | | Vonnis |
| 23 | ZM_standpunt_OVJ | Wat is het standpunt van de OVJ? | Numeriek | 1 Toepassing VSR 2 Toepassing JSR 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 24 | ZM_Experts | Worden experts in het vonnis genoemd? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|----|-------------------|--|----------|---|--------|
| 25 | ZM_advies_experts | Wat is het advies van de reclassering, Raad voor de Kinderbescherming en/of NIFP? | Numeriek | 1 Toepassing VSR 2 Toepassing JSR 3 Tegenstrijdige adviezen / geen overeenstemming 4 Geen advies mogelijk 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 26 | ZM_ernst | Wordt ernst als conditie voor de flexibele toepassing genoemd? - zie hiervoor motivering van de rechter - n.v.t. indien sprake is van toepassing regulier sanctiestelsel | Numeriek | 1 Ja, niet gemotiveerd 2 Ja en gemotiveerd 3 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 27 | ZM_persoon | Wordt persoon van de dader als conditie voor flexibele toepassing genoemd? - zie hiervoor motivering van de rechter - n.v.t. indien sprake is van toepassing regulier sanctiestelsel | Numeriek | 1 Ja, niet gemotiveerd 2 Ja en gemotiveerd 3 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 28 | ZM_omstandigheden | Worden de omstandigheden als conditie voor flexibele toepassing genoemd? - zie hiervoor motivering van de rechter - n.v.t. indien sprake is van toepassing regulier sanctiestelsel | Numeriek | 1 Ja, niet gemotiveerd 2 Ja en gemotiveerd 3 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|----|-------------------------------|---|----------|--|--------|
| 29 | ZM_toelichting_ernst | Welke motivering geeft de rechter bij de conditie ernst? - onbekend indien enkel de conditie wordt genoemd | String | 888 n.v.t. | Vonnis |
| 30 | ZM_toelichting_persoon | Welke motivering geeft de rechter bij de conditie? - onbekend indien enkel de conditie wordt genoemd | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 31 | ZM_toelichting_omstandigheden | Welke motivering geeft de rechter bij de conditie? - onbekend indien enkel de conditie wordt genoemd | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 32 | ZM_slachtoffer | Wordt het slachtoffer genoemd in de motivatie van de rechter? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 33 | ZM_slachtoffer_wat | Wat wordt er door de rechter gezegd over het slachtoffer? | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 34 | ZM_opleiding | Staat er iets in het vonnis over opleiding/dagbesteding? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 nvt 999 onbekend | Vonnis |
| 35 | ZM_opleiding_wat | Wat staat er in het vonnis over opleiding/dagbesteding? - n.v.t. indien ZM_opleiding= nee | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |

| | Variable name | Variable labels (en instructie) | Format | Value labels | Bron |
|----|---------------------|---|----------|---|--------|
| 36 | ZM_huisvesting | Staat er iets in het vonnis over huisvesting? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 37 | ZM_huisvesting_wat | Wat staat er in het vonnis over huisvesting? - n.v.t. indien ZM_huisvesting= nee | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 38 | ZM_problematiek | Staat er iets in het vonnis over problematiek bij de jeugdige? | Numeriek | 1 Ja 2 Nee 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |
| 39 | ZM_problematiek_wat | Wat staat er in het vonnis over problematiek? - n.v.t. indien ZM_problematiek= nee | String | 888 n.v.t. 999 onbekend | Vonnis |

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Meer informatie:

www.wodc.nl